

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

KIBRIS SORUNUNDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
DE CUELLAR PLANI (1984-1986)
GHALİ FİKİRLER DİZİSİ (1990-1992)
ANNAN PLANI (2002-2004)

Yüksek Lisans Tezi

Tuğba Hascan

ANKARA, 2016

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

KIBRIS SORUNUNDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
DE CUELLAR PLANI (1984-1986)
GHALİ FİKİRLER DİZİSİ (1990-1992)
ANNAN PLANI (2002-2004)

Yüksek Lisans Tezi

Tuğba Hascan

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Hasan Ünal

ANKARA, 2016

KABUL VE ONAY

Tuğba HASCAN tarafından hazırlanan "Kıbrıs sorununda Çözüm Önerileri" başlıklı bu çalışma, ---/Eylül/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Hasan ÜNAL (Başkan)

Prof.Dr. Hasan Ali KARASAR

Prof.Dr. Canan Ateş EKŞİ

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

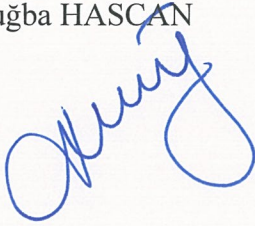
- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

09/Eylül/2016

Tuğba HASCAN

ÖZ

HASCAN, Tuğba. **Kıbrıs sorununda Çözüm Önerileri**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

Bu tez, günümüz dünyasında önemini koruyan Kıbrıs sorununu ve bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin faaliyetlerini tarihsel gelişmeler, uluslararası ilişkiler, ülkenin siyasi ve kültürel değerleri açısından incelemektedir. Kıbrıs sorunu günümüzde halen Türkiye'nin önemli bir dış politika sorunudur. Türkiye, tarihsel ve kültürel faktörler yanında stratejik önemi nedeniyle de Kıbrıs'la bağlarını sıkı bir şekilde devam ettirmek mecburiyetindedir. Yaklaşık yarım yüzyıl önce başlayan sorunun çözümüne ilişkin müzakereler henüz bir sonuca ulaşamamıştır. Ancak bugüne kadar yapılan sayısız girişime rağmen sonuca ulaşılamasa da taraflar müzakere seçeneğini hiçbir zaman dışlamamışlardır. Ada'nın jeostratejik öneminden dolayı pekçok güçlü devletin bölgede çıkarları olduğu göz önüne alındığında sorunun yalnızca Kıbrıs Türk ve Rum tarafı arasında çözülemeyeceği de anlaşılmaktadır. Aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri de olan bu devletlerin Genel Sekretere serbest hareket imkanı verdiği oranda anlaşmazlığın çözümüne de yaklaşıldığı görülmektedir. Kıbrıs sorunu, Kıbrıs Türk ve Rum taraflarının taleplerinin yanında, başta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere AB, ABD ve Rusya'nın uluslararası çıkarları gibi pekçok parametreden oluşan karmaşık bir denklemdir. Bu nedenle çalışmanın ilk bölümünde BM'nin anlaşmazlık çözümüne genel yaklaşımı, izlediği yollar ve Genel Sekreterlerin kişisel tutumları ile başlanırken ikinci bölümde çalışmanın temelini teşkil eden Kıbrıs sorununun doğuşu ve zaman içerisindeki gelişimi aktarılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise sorunun başladığı dönemdeki Genel Sekreterlerin girişimlerine de kısaca değinilerek tez konusunun esas odak noktasını oluşturan sırasıyla Perez de Cuellar, Boutros Ghali ve Kofi Annan dönemlerindeki girişimler ve tarafların yaklaşımları değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kıbrıs sorunu, Uluslararası Anlaşmazlık, Rauf Denktaş, Müzakere, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

ABSTRACT

HASCAN, Tuğba. Solution Proposals for the Cyprus Conflict, M. Sc. Thesis, Ankara, 2016.

This thesis examines the Cyprus conflict which keeps its importance in today's world in terms of international relations, political, cultural and also Republic of Turkey's activities by the historical development. Today, Cyprus conflict is still an important problem for Turkey's foreign policy. Turkey, because of its strategic importance beside the historical and cultural factors must also maintain ties with Cyprus tightly. Negotiations for the solution of the problem began nearly a half century ago and has not reached a conclusion yet. However, no results were obtained despite the numerous attempts made so far, the parties never ruled out the negotiating options. Due to the island's strategic importance, many powerful states has interests in the region. Therefore, it is understood the problem can not be solved only between the Turkish Cypriot and the Greek Cypriot sides. That states are also being the permanent members of the UN Security Council at meanwhile. So it is seen closer to the solution of the dispute when gave the Secretary-General free mobility. Beside the demands of the Turkish and Greek Cypriot sides, the Cyprus problem is a complex equation that consists of many parameters particularly for Turkey and Greece and considers the EU, US and Russia's international interests. Therefore we started in the first part of the study with the UN's general approach to the conflict resolution, paths were followed and the personal attitudes of the Secretary-Generals. In the second part of the study is describes the emergence and evolution of the Cyprus problem in the time. In the third and last the part of the study, initially it was referred briefly to the former Secretary General's initiatives about the early periods of the problem. Then, being the main focus of the study, initiatives of the Secretary Generals Perez de Cuellar, Boutros Ghali and Kofi Annan periods respectively and the approaches of the sides was evaluated.

Keywords: Cyprus Conflict, International Conflict, Rauf Denktaş, Negotiation, Turkish Republic of North Cyprus

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ

1.1. Uluslararası Anlaşmazlık.....	3
1.2. Uluslararası Çatışma Çözümü	6
1.2.1. Uluslararası çatışma çözümünde başvurulan barışçıl yöntemler.....	7
1.2.1.1. Diplomatik yöntemler.....	7
1.2.1.2. Hukuki yöntemler.....	10
1.3. Uluslararası Anlaşmazlıkların Çözümünde BM'nin Gücü ve Sorumlulukları.....	11
1.3.1. Genel Kurul'un yetkisi ve sorumlulukları	15
1.3.2. Güvenlik Konseyi'nin yetkisi ve sorumlulukları	15
1.3.3. Genel Sekreter'in yetkisi ve sorumlulukları	17
1.4. Önceki Genel Sekreterlerin Çatışma Çözümüne İlişkin Performansları.....	19
1.4.1. Javier Perez de Cuellar'ın çatışma çözümü konusundaki performansı.....	20
1.4.2. Boutros Boutros Ghali'nin çatışma çözümü konusundaki performansı.....	21
1.4.3. Kofi Annan'ın çatışma çözümü konusundaki performansı.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNDEN BUGÜNE KIBRIS SORUNUNUN KISA ÖZETİ

2.1. İngiltere Yönetimi Altında Kıbrıs, 1878-1960	25
2.2. 1959 Antlaşmaları ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu.....	28
2.3. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yıkılışı, Rum Şiddeti ve Türkiye'nin 1974 Müdahalesi	37

2.3.1. 15 Temmuz 1974: Darbe ve sonuçları.....	40
2.3.2. 20 Temmuz Kıbrıs barış hareketi	43
2.3.3. II. Harekat ve adanın ikiye ayrılması	44
2.4. Barış Harekatının Sonuçları.....	46
2.5. K.K.T.C.'nin İlanı	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BM GENEL SEKRETERLERİNİN KIBRIS SORUNUNA YAKLAŞIMLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. 1974-1981 Döneminde BM'in Çözümüne Yönelik Faaliyetleri	52
3.1.2. 1974-1976 yıllarında Waldheim'in uzlaştırma çabaları	56
3.1.3. 1977-1981 yıllarında Waldheim'in iyi niyet girişimlerinin sonuçları.....	62
3.2. Perez de Cuellar'ın Çözüm Arayışları	68
3.2.1. 1982-1987 yıllarında Cuellar'ın arabuluculuk çabaları.....	69
3.2.2. 1988- 1991 yıllarında genel sekreterin arabuluculuk çabaları	77
3.2.3. Cuellar'ın "Fikirler Dizisi"	82
3.3. Boutros Ghali'nin Kıbrıs sorununun Çözümüne Yönelik Çabaları.....	85
3.3.1. 1992-1996 yıllarında genel sekreterin arabuluculuk çabaları	86
3.3.2. Ghali'nin "Güven Oluşturucu Önlemler Paketi".....	96
3.3.3. 1994-1996 yılları arasında genel sekreterin çözüm çabaları	100
3.3.4. Ghali döneminde çözümü zorlaştıran önemli etmenler.....	103
3.4. Kofi Annan'ın Kıbrıs sorununun Çözümüne Yönelik Çabaları.....	104
3.4.1. Annan'ın çözüm çabalarına verilen destekler	105
3.4.2. 1998-1999 yıllarında Annan ve diğer aktörlerin arabuluculuk çabaları.....	106
3.4.3. 2001 yılında genel sekreterin arabuluculuk girişimleri ve sonuçları.....	109
3.4.4. Genel sekreterin kapsamlı çözüm önerisi: "Annan Planı"	110
3.4.4.1. Annan Planı'nın değerlendirmesi	115
3.4.4.2. Annan Planına tarafların yaklaşımları	118
3.4.5. Annan Planının referanduma sunulması.....	119
3.4.6. 2004 referandumunu sonrası çözüm çabaları	120
SONUÇ.....	125

KAYNAKLAR	133
ÖZGEÇMİŞ.....	149

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.e	: Aynı eser
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e	: Adı geçen eser
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AKEL	: Emekçi İleri Halk Partisi
AT	: Avrupa Topluluğu
bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
bsk	: Baskı
çev.	: Çeviren
Ed.	: Edited/Editör
EOKA	: Ethniki Organosis Kiprion Agoniston/Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TMT	: Türk Mücahit Teşkilatı

ÖNSÖZ

"Kıbrıs sorununda Çözüm Önerileri" konulu bu çalışmada Kıbrıs sorununun ana hatları daha ziyade çözüm önerileri kapsamında incelenmiştir. Çalışmada Kıbrıs sorunundaki çözüm önerileri BM Genel Sekreterleri De Cuellar, Ghali ve Annan'ın girişimleri ekseninde açıklanmaya çalışılmıştır. Annan Planı sonucu ortaya çıkan referandum bile tartışmaları azaltmamış, aksine fikir çatışmalarını çoğaltmış ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Türkiye'nin arasında yeni bir alevlenme daha başlamış; neden olarak da Yunanistan'ın Avrupa Birliğine girmesiyle Türkiye'nin AB'ye alınmaması gösterilmiştir. Günümüze kadarda bu süreç alevlenerek devam etmiştir.

Çalışmamın her kısmında bana yol göstererek büyük destek veren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Hasan ÜNAL'a teşekkür ederim. Anabilim dalımızın diğer değerli hocası Sn. Prof. Dr. Hasan Ali KARASAR'a yüksek lisans eğitimime yaptığı akademik katkıdan dolayı teşekkür ederim. Bu tezi, hayatım boyunca en büyük destekçilerim olan annem ve babam'a; en büyük yardımcım olan eşim'e aynı zamanda 'Sen yaparsın anne.' diyerek bana güvenen kızım ve oğlum'a ithaf ediyorum.

Tuğba HASCAN

Ankara, 2016

GİRİŞ

Kıbrıs sorunu, geçmişten bugüne Türk dış politikasının önemli konularından biri olma özelliğini korumuştur. Öte yandan Kıbrıs sorunu, sadece Türk-Yunan ilişkilerinin bir parçası olmakla kalmayıp zaman zaman Türkiye-ABD veya Ankara-Brüksel hattında da tartışmalara ve görüşmelere konu olmuştur. Örneğin son yıllarda, Kıbrıs sorununun Türkiye ile AB arasındaki önemli tartışma alanlarından birisi haline geldiğini söylemek mümkündür.

Türkiye'den 1996 yılında, AB ile Gümrük Birliği'ne geçmesi için ön koşul olarak, Rum kesimi ile AB arasında hükümetler arası konferansın ardından başlayacak tam üyelik müzakerelerinin görüşmelerine itiraz etmemesi istenmiştir. Aralık 1999 yılında, Helsinki Zirvesi sırasında Türkiye'nin de aday ülke ilan edilmesi ile yeni bir döneme geçilmiştir. Ama, birtakım ön koşullar ve şartlar ileri sürülmüştür. Her zaman olduğu gibi en önemli konu yine Kıbrıs sorunuydu.

Çalışmamız içerisinde, Türkiye için Kıbrıs'tan vazgeçmek ya da taviz vermek, ülkeyi üye olma sürecinde ileri götürmediği gerçeği ve Yunanistan'ın bu konudaki tutumuna da yer verilecektir. Mercek altına alacağımız üç plandan birisi başarılı olsaydı veya Annan Planı uygulanmış olsaydı; bugün sadece Yunanistan değil aynı zamanda tek ulus olabilme ihtimali olan Kuzey Kıbrıs da tek başına, bu sorunlar yaşanmadan AB'ye üye olabilir miydi? Bu durumun da başka bir soru yarattığı görülmektedir. Çalışmamızın ağırlığını, planların ortak ve ayrışan yanları oluşturmaktadır. Örneğin, planların neden başarısız olduğu üzerinde durulmaktadır. Planların başarısızlığının sebebi de, her iki tarafı tek devlet altında birleştirme çabalarında aranmaktadır. Çalışmamız içerisinde, bu gibi sorunlar incelenecektir.

Çalışmamızın konusu "Kıbrıs sorununda Çözüm Önerileri" şeklinde ifade edilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde, Kıbrıs'ın geldiği nokta ve sürece ilişkin önemli parametreler irdelenmektedir.

Çalışmamızın başlangıç kısmı, 1878'li yıllardan itibaren Kıbrıs'ın Osmanlı yönetiminden İngiltere yönetimine geçiş süreci, Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan etmesi ve 1914-1960 yılları içerisinde Kıbrıs'ın siyasal ve ekonomik koşullarının incelenmesinden oluşmaktadır. Ayrıca, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun yanında 1960 Anlaşmaları ve Kıbrıs Barış Harekatları temelinde inceleme yapılmaktadır. Çalışmamızın esas bölümünü; "Kıbrıs sorununda çözüm önerilerinin olup olmadığı?" sorusu oluşturmaktadır. Çalışmamızın ana problemi ise; "Kıbrıs sorununda çözüm önerilerinin neler olacağı?" sorusu ile ifade edilmektedir.

Çalışmamız içerisinde 1878 yılından 1974 yılına değin, Kıbrıs Harekatları, bağımsızlığını ilan etmesi ve bu süreç içerisinde yönetiminin değişim süreci mercek altına alınmaktadır. Aynı zamanda, bahsedilen olaylar, kronolojik olarak ele alınmakta ve çalışmamızın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çalışmamız içerisinde literatür taramasına yer verilmektedir. Kıbrıs'ın geçmişten günümüze siyaset sahnesindeki yeri ve yapılan hareketler bağlamında inceleme yapılmaktadır. Bir diğer önemli yöntem de tümevarım tekniğidir. Bu teknik vasıtası ile parçalardan bütüne doğru hareket edilmekte ve konunun bütünlüğü sağlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ

1.1. Uluslararası Anlaşmazlık

Anlaşmazlık kısaca iki ya da daha fazla tarafın çatışan çıkarları için birbiri ile mücadelesi olarak tanımlanabilir.¹ Toplumlar ya da devletler arasında çatışan çıkarlar neticesinde ortaya çıkan anlaşmazlıkların nedeni çoğunlukla ekonomik, kültürel veya coğrafik nedenlerdir. Uluslararası anlaşmazlık kavramı da en az iki tarafa sahiptir ve taraflar genelde farklı toprak parçaları üzerinde egemen olan otonomik yapıya sahip siyasi birimlerdir.² Uluslararası anlaşmazlıkların seyrinde pek çok olasılık bulunmaktadır. Bunlar planlı olarak geri çekilme, işgal, karşı tarafı teslim anlaşmasına zorlama, uzlaşma ve barışçıl çözüm yollarına başvurma gibi seçeneklerdir. Bazen taraflardan biri gerilimi tırmandırma eğiliminde olabilir veya her iki taraf da askeri yollara başvurarak ya da şiddet eylemleriyle çatışmayı sona erdirmek isteyebilirler. Bir diğer ihtimal ise çatışmanın tarafları dışında üçüncü bir tarafın askeri müdahalesidir.³ İfade edilen tüm bu farklı seçeneklerin ortaya çıkmasını yani uluslararası anlaşmazlıkların gidişatını etkileyen etmenler, anlaşmazlığın ve tarafların doğası ile ilgili olduğu kadar, anlaşmazlık yaşanan coğrafyanın uluslararası ve bölgesel çıkarlar açısından önemi ile de yakından alakalıdır. Buradan uluslararası anlaşmazlıkların çok sayıda ve farklı seviyede bileşenlerin yer aldığı karmaşık bir denklem olduğunu görmek mümkündür.

Diğer taraftan savaş tercihi gibi devletler için alternatif bir hareket biçiminin toplumsal ve finansal olarak bir maliyeti de söz konusudur. Devletler merkezi bir otoritenin bulunmadığı bir ortamda hüküm sürmeye çalışmaktadırlar ve gücünü kabul ettirmiş bir otoritenin yokluğu kaos ortamının temel kaynağını teşkil

¹ James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff Jr., **Contending Theories of International Relations**, USA, J.B. Lippincott Company, 1971, p. 187.

² Michael Haas, **International Conflict**, New York, The Bobbs & Merrill Company Inc., 1974, p.5.

³ David Lalman, "Conflict Resolution and Peace", **American Journal of Political Science**, Vol. 32, No. 3, (August, 1988), pp. 595-596.

etmektedir. Devletlerin çıkarları ve bu çıkarları elde edebilmedeki etki güçleri birbirinden farklıdır. Bir devletin uluslararası alandaki sözünün geçerliliği de sahip olduğu güç ile doğrudan ilişkilidir.⁴ Bu durumda bütünlüğünü korumak veya daha da ileriye giderek çıkar sağlamak için devletlerin her zaman gücünü arttırması gerekmektedir. Devletler devamlılıklarını sağlamak için bir denge politikası sürdürmeyi ve devletler arasında istikrarın korunmasını hedeflerler. Bu dengenin bozulması sonucu oluşacak istikrarsızlık ise kaçınılmaz olarak kaos ortamını getirir.⁵ İstikrarın yeniden sağlanması ise tarafların uyuşması ya da güçlü olan tarafın güçsüz olan tarafa kendi çıkarlarını çözüm olarak kabul ettirmesi durumunda sağlanır. Varılan çözümün devamı ise tarafların güç dengesi içindeki durumlarını korumalarına bağlıdır. Mevcut güç dengesi mekanizmasında anlaşmazlığa düşen taraflar dışında üçüncü bir tarafın müdahil olması durumunda çatışmanın çözümü için başvurabileceği uluslararası hukuk çerçevesinde geçerliliği olan iyi niyet girişimi, arabuluculuk ve uzlaştırma gibi çeşitli diplomatik yollar mevcuttur.⁶

Anlaşmazlıkların yapısına ilişkin farklı bakış açıları olmakla birlikte genel olarak uluslararası sistemde, birey ve devlet-toplum ilişkisi olarak üç temel kriter üzerinde anlaşmaya varıldığını söylemek mümkündür. Çalışmamızda da konu bu kavramlar ışığında ele alınmaktadır.

Devletlerin uluslararası hareketleri değerlendirilirken gerçekte onların tek başına değil halkla birlikte hareket ettiği düşünülür.⁷ Sonuç olarak uluslararası anlaşmazlıklar ile devletlerin içyapıları arasında ilişki kurulmakta ve devletleri harekete geçiren kıvılcımın kendi içyapılarından kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Anlaşmazlıklardaki hareket tarzının devlet ve toplum bazında analizi için devletlerin sosyal, ekonomik, dini, etnik, askeri ve siyasi özelliklerine bakılmakta ve bir ilişki kurulmaya çalışılmaktadır. Devletlerin siyasi yapısı yanında içinde bulunduğu zaman ve ortam şartlarının da bu konuda belirleyici olduğu düşünülerek kültürel,

---

⁴ Morton Kaplan, **System and Process in International Politics**, New York, John Wiley&Sons, Inc.,

⁵ Hans Morgenthau, **Uluslararası Politika**, Çev., Baskın Oran, Ünsal Oskay, Ankara, Sevinç Matbaası, 1970, Cilt. I, s. 220-221, 5 no'lu dipnottan alıntı.

⁶ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 4.bsk., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2005, s. 676.

⁷ Kenneth Waltz, **İnsan, Devlet ve Savaş**, Çev., Enver Bozkurt, Selim Kanat, Serhan Laçiner, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2009, s. 77.

ideolojik ve dini nedenlerin bir çatışma ya da savaşın nedeni olabileceği vurgulanmaktadır. Bir diğer bakış açısına göre ise anlaşmazlıkların çatışma ya da savaşa yol açmasının en önemli nedeni milliyetçiliktir ve özellikle Kıbrıs sorunu gibi durumlarda etnik milliyetçiliğin rolüne dikkat çekilmektedir.⁸

Uluslararası sistemin ana bileşenleri farklı sosyal, kültürel, ekonomik, tarihsel özellikleri ve siyasal sistemleri ile birlikte ulus devletlerdir.⁹ Devletler, fayda maliyet analizi sonucu kazançları kayıplarından fazla olacaksa amaçlarını gerçekleştirmek için güç kullanma yoluna başvurabilirler. Devleti bu fiili işlemekten caydırabilecek merkezi bir otorite bulunmamaktadır.¹⁰ Yaşanacak çatışmaların sonucu da doğal olarak uluslararası sistemdeki güç dağılımı ile doğrudan ilişkilidir.¹¹ Bir devletin güvenliğini sağlamak için güç artırımına (özellikle askeri güç) gitmesi bir diğerinin tedirginliğine neden olabilir. Bu durum zincirleme olarak ortamın gerginleşmesine ve savaşa yol açabilir.¹² Diğer yandan barışçıl taraflar savaş ortamından kazanç amacıyla olmasa da savaşın gerçekleşmesini engellemek veya gerçekleştiği takdirde kendilerini korumak için güçlerini artırmak durumundadırlar.¹³

Devletlerin çatışma ortamı içinde yer alma isteğini etkileyen pek çok neden bulunmaktadır. En önemli etmenler uluslararası güç dağılımı, devletlerin askeri güç dengesi, siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel özellikleri ile devletlerin diplomasi yapabilme gücü olarak sayılabilir.¹⁴ Devletlerin her birinin farklı amaçları vardır ve koydukları hedefler güçleri ile doğru orantılıdır.

Toplumlar arası çatışmanın nedenleri ve önlenmesi konusunda yapılan çalışmaların vardığı sonuç yalnız tek bir kriter baz alınarak yapılan analizlerin ve bu analizlerden elde edilecek sonuçlara göre çözüm üretmeye çalışmanın yanlış olacağıdır. Birey, toplum, devlet ve uluslararası sistemin karşılıklı etkileşim içinde olduğu unutulmamalıdır. Waltz'ın belirttiği gibi "İnsanlar devleti ve devlet de

⁸ Jack S. Levy, William R. Thompson, **Causes of War**, UK, Wiley&Blackwell, 2010, p. 83.

⁹ J. David Singer, "The Political Science of Human Conflict", **The Nature of Human Conflict**, Ed. by. Elton B. Mc Neil, Englewood Cliffs, N.J., Prentice Hall, Inc., 1965, p.141.

¹⁰ Waltz, **a.g.e.**, s. 154.

¹¹ Levy ve Thompson, **a.g.e.**, p. 29.

¹² Levy ve Thompson, **a.g.e.**, p. 30.

¹³ Waltz, **a.g.e.**, s. 181.

¹⁴ Seyom Brown, **Causes and Prevention of War**, 2.bsk. New York, St. Martin's Press, 1994, s. 67.

insanları şekillendirir ancak bu yeterli bir bakış açısı değildir. Sonucu oluşturan nedenleri araştırmak gereklidir; çünkü insanların ulusal ve uluslararası çevre tarafından şekillendirildiği gibi devletler de uluslararası çevre tarafından şekillendirilir.¹⁵ "

1.2. Uluslararası Çatışma Çözümü

Anlaşmazlıkların barışçıl ya da güç kullanarak çözülmesinde taraflardan daha güçlü olan etkili olmaktadır ve savaş genel olarak çözüm için en son başvurulacak yöntemdir.¹⁶ Savaş neticesinde yapılan antlaşmalar taraflar arasında yeni bir hukuksal ilişki sağlamaktadır. Devletler savaşı yalnız etkin bir yöntem olduğu için değil, hukuksal getirileri yanında uluslararası hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak da kullanmaktadırlar. Savaş ile tehdit etmek, askeri manevralar ve ultimatolar gibi uluslararası alanda güç kullanmanın değişik şekilleri mevcuttur. Birçok savaş bu yöntemlerin başvurulmasının ardından istenilen sonucun elde edilememesi neticesinde başlamıştır.¹⁷

Barışçıl yollarla bir çatışmanın çözülmesinde en sık başvurulacak yol müzakere yöntemidir. Tarafların birbirine zarar verme kapasitesi ve uluslararası sistemin kompleks yapısı gibi pek çok neden, tarafları müzakere yoluna yöneltmektedir. Bu durum müzakerelerdeki arabulucu veya uzlaştırıcı rolündeki üçüncü tarafın kaynağını açıklamaktadır. Anlaşmazlıklara müzakere ile çözüm aranması genel olarak kolay olmayıp; çoğu zaman zorlu bir süreçtir. Söz konusu zorluk siyasi kısıtlamalar yanında diğer pek çok nedenle de yakından ilgilidir. Anlaşmazlıkların bertarafı hakkındaki mevcut bilgilerin pek çoğu özellikle üçüncü tarafın oynadığı rol üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu alandaki çalışmalar genel olarak barışı sağlama ve koruma konusunda BM'nin rolü ile ilgilidir.¹⁸

---

¹⁵ Waltz, a.g.e., s. 220.

¹⁶ Charles S. Goochman, Russell J. Leng, "Real-politic and the Road to War: An Analysis of Attributes and Behavior", *International Studies Quarterly*, Vol. 27, No. 1, (March, 1983), p. 114; John W. Burton, *Conflict: Resolution and Provention*, Mac Millan Press Ltd., London, 1990, p. 3.

¹⁷ Gönlübol, a.g.e., s. 346-47.

¹⁸ B. Hill, a.g.e., p. 110.

Müzakere sonunda çözüm için tarafların kabul edebileceği bir anlaşma şart olmakla birlikte yeterli değildir. Bu tür müzakere anlaşmaları burada mutlak bir mağlup ya da galip olmadığından savaş neticesinde imza altına alınan teslim anlaşmalarından içerik olarak çok farklıdır. Çatışma çözümü anlaşmaları muhteviyatında son derece kompleks çıkarlar da içerirler. Bu anlaşmalar tarafların her konuda uzlaştığını ya da barıştıklarını göstermez ancak her iki tarafın da bu anlaşmaya son derece ihtiyaç duyduğunu gösterir.¹⁹

1.2.1. Uluslararası çatışma çözümünde başvurulan barışçıl yöntemler

Anlaşmazlıklarda temel hedef sorunun barışçıl çözüm yöntemleri ile çözülmesidir. Devletlerin anlaşmazlıklarını barışçıl yöntemlerle çözme hususundaki sorumluluğuna BM Antlaşmasının 2. Maddesinin 3. fıkrasında ve 1970 tarihli Dostça İlişkiler ve İşbirliği'ne İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesinde işaret edilmektedir.²⁰ Uluslararası anlaşmazlıkların sonuçlandırılmasında uygulanabilecek barışçıl yöntemler hukuki ve diplomatik yöntemler olmak üzere ikiye ayrılır. Müzakere, iyi niyet girişimi, arabuluculuk ve uzlaştırma; bir devletin ulusal çıkarlarını korumak amacıyla tek taraflı eylemler yapmak yerine, süreç ve sonuç üzerinde kontrol sağlayabileceği diplomatik yöntemler olarak sıralanabilir. Anlaşmazlık çözümü için başvurulabilecek hukuki yöntemler ise, uluslararası hakemlik ve uluslararası yargı seçenekleridir.

1.2.1.1. Diplomatik yöntemler

Müzakere, diplomasi pratiğinin temeli olarak kabul edilir.²¹ Ancak anlaşmazlıkların çözümü için müzakereler daima en iyi yol değildir. Müzakere süreci arabulucu yolu ile desteklenmelidir. Daha ziyade tarafların birbiri ile konuşmayı reddettiği ya da tarafların çok farklı konumlara sahip olduğu durumlarda

¹⁹ Peter Wallensteen, *Understanding Conflict Resolution*, 2. bsk., London, Sage Publications, 2007, p. 8.

²⁰ Peter Malanczuk, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, 7th. ed. London, New York, Routledge, 1997, p. 275.

²¹ A. Le Roy Bennett, *International Organizations*, 6th. ed., New Jersey, Prentice Hall, 1995, p. 105.

arabuluculuk ve iyi niyet girişiminden yararlanılmaktadır.²² Uluslararası bir meseleyi hukuki yöntemlerle çözmeye çalışmak, müzakere süreci ile çözüm aramaktan oldukça farklıdır. Müzakere sürecinde esas hedef, taraflar arasında bir anlaşmaya ulaşmak iken, yargı kararlarıyla varılacak bir çözümde bu mümkün olmamaktadır.²³

Yargı seçeneği ile karşılaştırıldığında, müzakere yöntemi sonuç üzerinde tarafların etkisine açık olduğu için yargı seçeneğine oranla daha çok tercih edilmektedir. Müzakerelerde taraflar genelde kendi önerilerinin en iyi alternatif olduğunu savundukları için iki tarafın da kabullenebileceği bir formül bulmak genelde zordur. Tarafların güç ve etki dereceleri, uluslararası kamuoyunun desteği, konunun önemi ve müzakerecilerin kişisel özellikleri gibi müzakere sonucunu etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. İdeal olan karşılıklı olarak prensipli bir müzakere metodunun benimsenmesidir. Tarafların birbirinin temel amaç ve ihtiyaçlarına hak verdiği, adil ve kalıcı bir çözüm getirecek olan bir sonuca ulaşması ancak gerekli şartların hazır olması halinde mümkündür.

İyi niyet girişimi, BM antlaşmasında bulunmayan fakat BM Genel Sekreterleri tarafından sıkça kullanılan geleneksel bir diplomatik müzakere yöntemidir.²⁴ Değişik nedenlerle bir araya gelemeyerek uyuşmazlığı çözmek adına müzakere yapamayan tarafların; bir kişi, devlet ya da uluslararası kuruluş tarafından bir araya getirilmesini kapsar. Uyuşmazlığın tarafları iyi niyet girişimini kabul edip etmemekte özgürdürler.²⁵ İyi niyet girişiminin hedefi her ne kadar nihai bir çözüm olsa da, pratikte taraflar arasında iletişim sağlanması, şiddetin büyümesini engellemeye ve gerilimin azalmasına hizmet eder.²⁶ İyi niyet girişimi arabuluculuğa göre daha az resmi özelliği olan bir süreçtir. Arabuluculukta tarafların bu yöntemle gitme konusunda bir anlaşmaya varmaları gerekirken iyi niyet girişimi için böyle bir şart bulunmamaktadır.²⁷

---

²² Merrills, **a.g.e.**, p. 51.

²³ Lall, **a.g.e.**, pp. 5-6.

²⁴ Bennett, **a.g.e.**, p. 105.

²⁵ Meray, **a.g.e.**, s. 211-212.

²⁶ Sherry, **a.g.e.**, p. 764.

²⁷ Lall, **a.g.e.**, p.18.

Bir diğ er diplomatik yöntem olan arabuluculuk; devletlerin çıkar elde etmek, güvenliklerini sağlamak veya uluslararası alanda kendi nüfuzlarını arttırabilmek için kullandıkları bir dış politika enstrümanıdır.²⁸ Uluslararası anlaşmazlık çözümünde, tarafların ç abaları sonuçsuz kaldığında, gerilimin tırmanması ya da olası maliyetler göze alınamadığında ve taraflar direkt ya da dolaylı diyalog içine girmeye karar verdiklerinde arabuluculuk devreye girmektedir.²⁹ Arabuluculuk sürecinde uzlaştırma, iyi niyet girişimi, mekik diplomasisi ve araştırma-soruşturma tekniklerinin çoğ u kullanılır.³⁰ Arabuluculuk, iyi niyet girişiminin ötesine geçerek sadece çatışmanın taraflarını müzakere masasına oturtmakla yetinmeyerek görüşmelere de katılabilir hatta kendi çözüm önerilerini de sunabilir. Hukuksal süreçlerden farklı olarak tarafların sonuç üzerinde söz sahibi olmalarına imkan vermesi de tarafların arabuluculuğ u benimsemelerinin en önemli nedenidir. İkna yolu ile tarafların ortak çıkarlarını fark etmesine yardımcı olmak; çözüm önerileri sunmak; taraflar arasındaki iletişimi sağlamak; ateşkes, referandum ya da benzeri durumlarda denetleme ve doğrulama hizmeti sunmak arabuluculuk müessesesinin görevleri arasındadır.³¹

Diplomatik müzakere yöntemlerinden biri olan uzlaştırmanın uluslararası alandaki ilk pratik uygulaması ise I. Dünya Savaşının ardından ortaya çıkmıştır. O tarihten bu yana devletler, imzaladıkları antlaşmalardaki uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümünü hususunda uzlaştırmayı bir yol olarak benimsemişlerdir. Uzlaştırmada uzlaştırıcı, arabuluculuktan farklı olarak bir komisyon ya da uluslararası yapıdır. Diğ er taraftan BM organları uygulama olarak arabuluculuk, uzlaştırma ve iyi niyet girişimini katı sınırlara bağı lı kalmadan kullanma isteğindedirler.³² Uzlaştırmada, belli bir takvime göre hareket edilir ancak diğ er

²⁸ Jacob Bercovitch, "Mediation in International Conflict: An Overview of Theory, A Review of Practice", **Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques**, Ed. by. William I. Zartman, J. Lewis Rasmussen, United States Institute of Peace Press, Washington, 1977, p. 142.

²⁹ Bercovitch ve Houston (1996), **a.g.e.**, p. 12.

³⁰ Merrills, **a.g.e.**, p. 50.

³¹ Young (1967), **a.g.e.**, pp. 91-92.

³² Bennett, **a.g.e.**, p. 106.

müzakere yöntemlerinde olduğu gibi önerileri kabul edip etmemek tarafların rızasına bağlıdır.³³

1.2.1.2. Hukuki yöntemler

Buraya kadar olan önceki bölümlerde değinilen diplomatik yollar bağlayıcı nitelikte olmadığından çoğu zaman çözüm konusunda yeterince etkin olamamaktadır. Hukuk, bağlayıcılık yönünden diplomatik yollardan katı çizgilerle ayrılmaktadır. Hukuki yollar; hakemlik ve uluslararası yargı seçeneklerinden oluşmaktadır.

Hakemlik müessesesi uluslararası alanda 1945 sonrası bazı ticari anlaşmazlıklar dışında çok fazla kullanılmamıştır.³⁴ Başvurulması zorunlu bir yöntem değildir. Başvuru, tarafların karşılıklı anlaşması ile mümkün olmaktadır. Hakemlikte temel amaç, taraflar arasındaki uyuşmazlıkların, devletlerin kendi seçtiği yargıçlarla veya uluslararası örgütlerin hakemliği ile hukuka uygun olarak çözümlenmesidir.³⁵ Hakemlik seçeneği, uluslararası yargı yoluna göre daha esnek ve taraflara hakemlerin seçimi, nicelik ve nitelikleri konusunda daha fazla şans verdiği gibi sürecin gizli tutulabilmesi gibi bir avantaj da sağlamaktadır.³⁶ Hakemliğin uluslararası yargıdan diğer bir farkı da, hakemlikte uygulanacak hukuk kurallarının taraflarca saptanmasıdır.³⁷

Uluslararası bir anlaşmazlığı yargı yoluyla çözümlenebilmek için de öncelikle tarafların onayı gerekmektedir. Uluslararası yargı yoluna başvurmanın avantajı, olayın hali hazırda mevcut olan bir mahkeme ve önceden belirlenmiş yargıçlar tarafından, konunun sınırları belirlenmiş şekilde ele alınmasıdır.³⁸ Uluslararası yargı, devletler arasında ya da bir devlet ile bir uluslararası örgüt arasında varolan anlaşmazlıklardaki uyuşmazlıkları hukuka uygun olarak çözmekle görevlendirilmiş

---

³³ Gönlübol, **a.g.e.**, s. 355.

³⁴ Bennett, **a.g.e.**, p. 106.

³⁵ Meray, **a.g.e.**, s. 215.

³⁶ Malanczuk, **a.g.e.**, p. 293.

³⁷ Meray, **a.g.e.**, s. 215.

³⁸ Malanczuk, **a.g.e.**, p. 281.

ve bağlayıcı karar alan bir yapıyı ifade eder.³⁹ Adalet Divanı hükümleri kesindir ve uygulanmaları zorunludur. Bu hususa BM Anlaşması'nın 94. maddesinde net olarak yer verilmiştir. Söz konusu yükümlülükler yerine getirilmediği durumda diğer taraf Güvenlik Konseyi'ne başvurabilir ve Güvenlik Konseyi de kararın yerine getirilmesi için gerekli tedbirleri alabilir.⁴⁰

1.3. Uluslararası Anlaşmazlıkların Çözümünde BM'nin Gücü ve Sorumlulukları

Amaç, kapsam ve kapasite bakımından birbirinden oldukça farklılık gösteren uluslararası örgütlerin amacı bağımsız politikalar gütmek ve küresel çapta etkili olabilmektir.⁴¹ Uluslararası örgütler faaliyetlerini yürütürken devletlerin iç ve dış politikalarına müdahale etmezler.⁴² Uluslararası örgütlerin siyasi yapıları otonomik değildir ve çevresel etkilere açıktır. Bu durum örgütün eylem ve kararlarını sınırlayıcı ve belirleyicidir.⁴³ Varılan kararların çoğu zaman uluslararası beklentileri karşılaması gerekir. Ancak önceki bölümlerde de belirtildiği gibi beklentilerin gerçekleşmesi devletlerin uluslararası sistemde sahip oldukları güç ile yakından ilgilidir. Devletler, sonuçta güvenlik amacıyla kurulmuş olan uluslararası örgütleri daha ziyade menfaatlerine uygun oldukları zaman kullanma eğilimindedirler. Bu duruma örnek olarak BM'nin daimi üyelerinin kendi istekleri haricindeki bir olayı veto hakkını kullanarak engelleyebilmesi gösterilebilir.⁴⁴

Uluslararası alandaki anlaşmazlıkların sıklığı ve kompleks yapıdaki uluslararası sistem, sorunları çözmeye sistem adına rol oynayabilecek, üyeleri devletlerden oluşan ve uluslararası siyasal sistemde yer alan devletlerin çok büyük bir bölümünü bünyesinde toplayacak, daimi nitelikte bir örgüt ihtiyacı doğurmuştur.

³⁹ Pazarcı, a.g.e., s. 467.

⁴⁰ Elihu Lauterpacht, **Aspects of the Administration of International Justice**, Cambridge, Grotius Publications Limited, 1991, pp. 9-10.

⁴¹ Charles W. Kegley, Eugene R. Wittkopf, **World Politics**, 6.bsk., New York, St. Martin's Press, 1997, p. 145.

⁴² Walter S. Jones, **The Logic of International Relations**, Cambridge, Winthrop Publishers, Inc., 1974, s. 287.

⁴³ Robert Cox, Harold Jacobson, "The Framework for Inquiry", **The Anatomy of Influence**, Eds. Robert Cox, Harold Jacobson, New Haven, Yale University Press, 1973, p. 25.

⁴⁴ Wolfram Hanreider, "International Organizations and International Systems", **Journal of Conflict Resolution**, Vol.10, No. 3, (Sept. 1960), pp. 297-298.

BM'in kuruluşu bu gereksinimler nedeniyle olmuştur. BM'in uluslararası anlaşmazlıkların çözümüne yaklaşım mekanizması olması konusunda bir yargıya varabilmek için ise örgütün temel organlarından Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Genel Sekreterliğin sahip oldukları rolleri ve sınırlarına kısaca bir göz atmak yerinde olabilir.

Birleşmiş Milletlerin ilk Genel Sekreteri olan Trygve Lie, kuruluşun onu destekleyen ulusların kolektif iradesinden daha güçlü olmadığını, BM'in kendiliğinden ya da kendi başına bir şey yapamayacağını belirterek ⁴⁵ örgütün gücünün sınırlarına dikkat çekmiştir. BM, uluslararası yapısı nedeniyle, ancak tek ses olarak konuşabildiğinde ciddi bir etki doğurabilmektedir. Bu konuda BM Antlaşması birçok imkan sağlamakla birlikte devletler kendi bireysel çıkarları için bunları istemedikçe bu imkanların bir getirisi olmamaktadır.⁴⁶

Bu nedenle BM antlaşmasının birinci maddesinde belirtilen, örgütün kuruluşunun asıl amacının yerine getirilmesindeki başarı şansı temelde uluslararası ilişkilerle ilgilidir. BM'nin anlaşmazlık çözümündeki rolü sadece resmi hamleleri irdelenerek anlaşılabilir bir konu değildir. Süper güçlerin anlaşmazlıklarda müdahil olması, ekonomik yardımda bulunması ya da bazı zamanlar olduğu gibi askeri yardımda bulunması durumu çözmeyi çok daha zor hale getirmektedir.⁴⁷

Üyeler BM'in hareketlerine yön verebilmek için üç enstrümana sahiptir. Bunlar oy hakkı, daimi üyelerin veto yetkisi ve sonuncusu sağladıkları ekonomik destektir.⁴⁸ Üye devletler, BM'in aldığı kararların yaptırım gücü, fonlar ve askeri operasyonlar için personel desteği sağlanması konularında BM üzerinde söz sahibidirler.⁴⁹ Birçok devlet uluslararası bir anlaşmazlıkta harekete geçmek konusunda fikir birliği sağlamak için acele etse de fiile yönelik kaynağı bulmak için konuya aynı

---

⁴⁵ Adrew W. Cordier, Wilder Foote, **The Public Papers of the Secretaries-General of the United Nations**, Trygve Lie, 1946-1953, Vol.1, New York, Columbia University Press, 1969, p. 55.

⁴⁶ Higgins, **a.g.e.**, p. 185.

⁴⁷ John Burton, Frank Duke, **Conflict: Practices in Management, Settlement and Resolution**, London, Mac Millan Pres Ltd., 1990, p. 146.

⁴⁸ Ruben P. Mendez, "Financing the United Nations and the International Public Sector: Problems and Reform", **Global Governance**, Vol. 2, No. 3, (Sep.,- Dec., 1997), pp. 297-304.

⁴⁹ Walter S. Jones, **The Logic of International Relations**, Cambridge, Winthrop Publishers, Inc., 1974, p .275.

hassasiyetle yaklaşmamaktadırlar. BM Güvenlik Konseyi, devletlerin hukuk dışı hareketlerini kınama konusunda güçlü bir sese sahiptir ancak diğer bazı saldırgan devletlerin muhalif tutum takınması ve yetersiz finansman gibi nedenlerle başarıya ulaşamayan operasyonlar, Güvenlik Konseyi'nin gücünü ve saygınlığı zedelemektedir.⁵⁰ Başarı, ancak büyük güçlerin anlaştığı ya da müdahale etme gereği görmediği durumlarda mümkün olabilmektedir. Bu gerçekler doğrultusunda BM'in özellikle süper güçlerin çıkarları ile doğrudan ilgisi olmayan anlaşmazlıklarda daha başarılı olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.⁵¹ BM'in başarısı tartışmaya açık olsa da çatışma çözümüne olumlu anlamda belli katkılarda bulunduğunu söylemek mümkündür. BM Güvenlik Konseyi farklı yollarla üye devletlere çeşitli problemlerle mücadele edebilmeleri için yardım etmektedir. Genel Sekreterlik makamı da sahip olduğu prestij nedeniyle herhangi bir devlet ya da kuruluştan önce ortaya çıkan bir problemin kaynağına ulaşma imkanına sahiptir.

BM üyesi devletler ortaya çıkan krizleri Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul gündemine getirebilirler. Bu durum, bölgesel sınırları aşan ve bir devletin tek başına üstesinden gelemeyeceği konularda önemli rol oynar.⁵² BM'in anlaşmazlıklar karşısında vereceği tepki farklılık gösterebilmektedir. BM organları, varolan alternatifler arasından duruma uygun olanı ve üyelerin destek vereceği eylem şeklini seçmek durumundadır.⁵³ BM'in temel amacı olan uluslararası güvenliğin sağlanması ve bu amaçla kurulan sisteminin etkin bir şekilde işleyebilmesi kolay değildir.⁵⁴ Günümüz dünyasının global yapısı güvenliğin sağlanması ve barışın sürdürülmesini destekleyici niteliktedir. Ülkeler arasında giderek büyüyen ekonomik bağımlılık, modern savaşın gelişen teknoloji nedeniyle daha yıkıcı hale gelmesi ve askeri operasyonların başarılı olabilmesi için gerekli yerel halk desteği bu unsurlar arasındadır. Diğer taraftan güçlü devletler için öncelikli olan ulusal çıkarlardır ve genelde diğer devletlerin çatışma nedenleri konusunda şüpheli davranırlar.⁵⁵ Büyük güçler arasında belli bir anlaşmazlığa yaklaşım konusunda uyum olmadığında

⁵⁰ **Preventing Deadly Conflict**, p. 133.

⁵¹ E. Haas (1986), **a.g.e.**, pp. 44-45.

⁵² **Preventing Deadly Conflict**, pp. 130-132.

⁵³ E. Haas (1986), **a.g.e.**, p. 49.

⁵⁴ Brian Urquhart, "The United Nations in 1992: Problems and Opportunities", **International Affairs** (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 68, No. 2, (Apr., 1992), p. 317.

⁵⁵ Bennett, **a.g.e.**, p. 146.

güvenliğin tesis edilmesi beklenemez. Özellikle Soğuk Savaş yıllarında SSCB ve ABD arasındaki ihtilafın, BM Güvenlik Konseyi'nin barışın tesisi ve koruması amacına hizmet etmekten ziyade, bir mücadele alanı olduğu şeklindedir.⁵⁶

Hayati çıkarların söz konusu olduğu bir çatışmada, devletlerin bu çıkarları BM çerçevesinde elde etmesini beklemek zordur. Çünkü bu tür durumlarda devletlerin düşman olarak kabul ettiği taraf ile konferans masasında istediğini elde etmesi zor olduğu gibi, kendi istediği yönde kararların alınması için diğer devletlerin desteğini almak için de her şeyi yapması gerekecektir. Destek beklenen devlet ya da devletler bazı siyasi ya da ekonomik şartların yerine getirilmesini isteyebilirler. Ne var ki, bu şartlar yerine getirilse dahi destek verecek devletlerin de amaç konusunda benzer bir bakış açısına sahip olması gerekir.⁵⁷

BM, barış güçlerinin finansmanı da dahil olmak üzere mali kaynak bakımından üyelerine bağımlı olup, bu durum etki gücünü sınırlayan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Alınan kararların uygulanmasında askeri ve ekonomik kaynak sağlamak açısından zorluklar yaşanmaktadır. BM'in bu nedenle çeşitli dönemlerde ciddi finansal sıkıntılarla yüz yüze geldiği bilinmektedir.⁵⁸

BM'nin temel organları arasındaki uyumsuzluk da BM'nin etkinliğini kısıtlar. Daimi üyeler arasındaki görüş ayrılıkları, yapılan antlaşmaların gerekliliklerinin üyeler tarafından yerine getirilmemesi ya da Güvenlik Konseyi'nin kararlarına saygı gösterilmemesinden dolayı BM etkisiz kalmaktadır.⁵⁹ Buna ilave olarak BM neredeyse 45 yıl Soğuk Savaş ortamında faaliyet göstermek durumunda kalmış ve bu durum BM'nin asli fonksiyonunu yerine getirmesini daha da zorlaştırmıştır.

Soğuk Savaş'ın ardından BM'in barış için daha sistematik bir yaklaşım geliştirebileceği yönünde beklentiler artmıştır. Genel kanı BM, Güvenlik Konseyi ve Genel Sekreterin, Soğuk Savaş sırasında yeterince ilgi gösteremediği çevre sorunları, toplumsal adalet, nüfus planlaması ve ekonomik adalet gibi konularla göreceli olarak

---

⁵⁶ Claude (1966), *a.g.e.*, p. 84.

⁵⁷ Sherry, *a.g.e.*, p. 756.

⁵⁸ Jones, *a.g.e.*, p. 295.

⁵⁹ Cuellar (1997b), *a.g.e.*, p. 95.

daha etkili bir biçimde ilgilendikleri yönündedir.⁶⁰BM'in uluslararası anlaşmazlık çözümündeki rolü ve bunu etkileyen faktörlere değinildikten sonra örgütün başarı ya da başarısızlığını antlaşma kapsamında ortaya koyacak Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul gibi temel organların görev ve yetkilerine de değinmek yerinde olacaktır.

1.3.1. Genel Kurul'un yetkisi ve sorumlulukları

Genel Kurul uluslararası toplumun vücut bulmuş halidir. Güçlü olmayan devletlerin alınacak kararlarda etki yaratma imkanına sahip olduğu temel platformdur.⁶¹ Güvenlik Konseyi anlaşmazlık çözümü için yetkili asıl kurum olmakla birlikte, Genel Kurul'un da bu konuda bazı yetkileri mevcuttur. Genel Kurul'un uyuşmazlıkların çözümü konusunda en önemli dayanağı 35. maddenin birinci ve ikinci fıkralarıdır. Ancak Genel Kurul'un ağır işleyiş yapısı ve kararlarının bağlayıcı olmayışı en önemli dezavantajlarıdır.⁶²

Genel Kurul kendisine sunulan bir konuyu görüşerek tavsiyede bulunma yetkisine sahiptir ancak Kore örneğinde olduğu gibi Genel Kurul, 12. Maddenin birinci fıkrasını⁶³ farklı yorumlayarak, Güvenlik Konseyi'nin gündeminde de olan konular hakkında tavsiye kararları vermiştir. Genel Kurul, Güvenlik Konseyi'nin ilgilendiği sorunun başka bir yönünü ele aldığını savunarak hukuksal açıdan takındığı tutuma meşruiyet kazandırmaya çalışmıştır.⁶⁴

1.3.2. Güvenlik Konseyi'nin yetkisi ve sorumlulukları

BM antlaşmasının sağladığı yetkiler kapsamında bakıldığında Güvenlik Konseyinin, anlaşmazlıkları ele almak bakımından çok önemli bir hukuksal güce sahip olduğu yadsınamaz.⁶⁵ BM antlaşmasının 24. maddesi uluslararası barışın tesisi

⁶⁰ Urquhart (1992), **a.g.e.**, p. 315.

⁶¹ Cuellar (1997b), **a.g.e.**, p. 101.

⁶² Claude (1967), **a.g.e.**, p. 93.

⁶³ Geoffrey Goodwin, "The General Assembly of The United Nations", **The Evolution of International Organizations**, Ed. by., Evan Luard, New York, Praeger, 1966, p. 44.

⁶⁴ Morgenthau, **a.g.e.**, s. 615.

⁶⁵ E. Haas (1986), **a.g.e.**, p. 3.

ve korunması konusunda temel sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne verirken 25. madde ise üye devletlerin Konseyde alınan kararları kabul edip uygulamakla yükümlü olduklarını belirtir. Bu maddelere dayanarak Güvenlik Konseyi bağlayıcı kararlar alabilmektedir.⁶⁶ Ancak Konsey, büyük güçlerin kendi aralarında uzlaşmaya varabildikleri durumlarda fiiliyata geçebilen kararlar almalarına imkan tanır. Uzlaşmama durumunda ise Konsey işlevsiz hale gelmektedir.⁶⁷ Genel Sekreter, Genel Kurul ya da herhangi bir devlet bir anlaşmazlıkla ilgili olarak Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekebilir ancak bu sorunu gündeme alıp almamak Konsey'in yetkisi dahilindedir. Güvenlik Konseyi'nin temel görevi anlaşmazlıkların barışçıl yollarla halledilmesi yönünde tavsiyede bulunmak, bu şayet mümkün olmaz ise barışı tehdit eden unsura karşı gerekli zorlayıcı önlemleri almaktır.⁶⁸

Güvenlik Konseyi'nin etkin bir şekilde çalışmasını engelleyen en önemli faktör daimi üyelerin veto hakkıdır ve bu devletler tarafından kendi çıkarlarını korumak için bir araç olarak kullanılmaktadır.⁶⁹ BM'in ülke bazındaki yönetimi Güvenlik Konseyi'nin yönetimi ile eş kabul edilmektedir. Güvenlik Konseyi'nin üstünlüğü veto hakkını elinde bulunduran büyük devletlerin gücünden ileri gelmektedir.

Birleşmiş Milletler, birçok bölgede aynı anda devam etmekte olan çatışma ve şiddet olayları karşısında güvenliği sağlama amacıyla aldığı kararların hayata geçirilmesi için kuruluş antlaşması'nda bulunmamasına rağmen barış gücü gibi birimler meydana getirmiştir.⁷⁰ Barış gücü, kimi zaman ateşkes uygulamasının devamı, kimi zaman da Kıbrıs'ta olduğu gibi sınır güvenliğini sağlamakla görevlendirilmiştir.⁷¹ BM antlaşması'nın VII. bölümü kapsamında barış gücünün barışı muhafaza etme yanında barışın tehlikeye girdiği durumlarda Güvenlik Konseyi'nin vereceği kuvvete başvurma iznine binaen silahlı müdahalede bulunma yetkisi de bulunmaktadır. Böyle bir izin durumunda barış gücünün görevin icrası için

---

⁶⁶ Lauterpacht, **a.g.e.**, pp. 45-46.

⁶⁷ Claude (1966), **a.g.e.**, p.72.

⁶⁸ Lauterpacht, **a.g.e.**, p. 39.

⁶⁹ Jones, **a.g.e.**, p. 297.

⁷⁰ Karns ve Mingst, **a.g.e.**, p. 127.

⁷¹ Pazarcı, **a.g.e.**, s. 440.

çatışma tarafı ülkelerin ayrıca onayına ihtiyacı olmazken diğer durumlarda ise rıza gereklidir.⁷²

1.3.3. Genel Sekreter'in yetkisi ve sorumlulukları

BM Genel Sekreteri dünya politikası üzerinde eşi olmayan bir figürdür ve bütün BM'yi temsil etmektedir.⁷³ Genel Sekreter BM'nin atanmış temsilcisidir ve bütün örgüt adına konuşma, olayları yorumlama, örgütün icraatlarını savunma ve diplomasi yapma gibi görevleri vardır. Dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan bir felaket durumunda ilk önce harekete geçeceği düşünülen kişi konumundadır.⁷⁴ Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporlarla herhangi bir durumun tartışmaya açılmasına, örgütün yapması gerekenlere yön vermeye veya çözüm için bazı seçenekler sunulmasına hizmet edebilmektedir.⁷⁵

Genel Sekreterler Genel Kurul'un tavsiyesi ile Güvenlik Konseyi tarafından seçilmek suretiyle atanırlar ve bu durum onlara politik değil idari bir statü kazandırır.⁷⁶ Seçilmeleri daimi üyelerin vetosu ile karşılaşmamasına bağlı olduğundan ilk Genel Sekreter Lie'nin de belirttiği gibi Genel Sekreterin etkinliği, daimi üyelerin ne kadar güvenini kazandığına bağlıdır. Önemli olan bir diğer faktör ise hükümetlerin tutumları ve Sekretaryanın kararları üzerinde etkili olacak kaynaklar üzerindeki kontrol güçleridir.⁷⁷ Genel Sekreterler dünyayı bir olay karşısında harekete geçirebilirler fakat süreci yönetecek maddi ve askeri güçleri yoktur. Fikirlerini ortaya koyarlar ancak uygulamak sadece üye ülkeler bunu

⁷² Sherry, a.g.e., p. 762.

⁷³ A. e., p. 3; **Report of the Preparatory Commission of the United Nations**, United Nations Document, PC/20, 23 December 1945, p. 87.

⁷⁴ Brian Urquhart, "The evolution of the Secretary-General", **Secretary or General? The UN Secretary Generals In World Politics**, Ed. by., Simon Chesterman, New York, Cambridge University Press, 2007 p. 30.

⁷⁵ Javier Perez de Cuellar, "The Role of Secretary General", **United Nations, Divided World: The UN's Role In International Relations**, Ed. by., Adam Roberts, Benedict Kingsbury, Oxford, Clarendon Press, 1993, p. 129; Alan James, "The Secretary General as an Independent Political Actor", **The Challenging Role of The UN Secretary General: Making "the Most Impossible Job in the World" Possible**, Ed. by., Benjamin Rivlin, Leon Gordonker, Westport, Praeger, 1993, p. 29; Karns ve Mingst, a.g.e., p. 118.

⁷⁶ Türkkaya Ataöv, "Birleşmiş Milletler Sekreteryası İle İlgili Bazı Meseleler ve Hal Çareleri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. XVI. No.4 Aralık 1959, s.82

⁷⁷ Robert E. Riggs, Jack C. Plano, **The United Nations**, Pacific Grove, California, Brooks/Cole Publishing Company, 1988, s.118-119.

istediğinde mümkün olabilir.⁷⁸ Genel Sekreterin görev ve yetkileri BM Antlaşması'nın 7, 97, 98, 99, 100. ve 101. maddeleri ile tanımlanmıştır.⁷⁹ Barışçı çözüm yolları kullanarak çatışma çözümünde rol oynaması ise 33. madde kapsamında değerlendirilmektedir.⁸⁰ Genel Sekreterler anlaşmazlık çözümü için kimi zaman özel temsilciler atayabilirler. Genel Sekreter özel temsilcilerinin seçimi, bir anlaşmazlığın çözülebilmesinde son derece önemlidir. Bölge, şartlar ve taraflar hakkında yeterince bilgi sahibi olmalıdır. Özel temsilcilerin en önemli görevi taraflar arasında iletişimi tesis etmek ve olayları rapor ederek Genel Sekretere tavsiyelerde bulunmaktır.⁸¹

Tüm Genel Sekreterler tecrübe, kişilik, ideoloji ve sorunlara yaklaşımdaki hassasiyet bakımından birbirinden oldukça değişik özelliklere sahiptir. Tüm bu faktörler uluslararası siyasi alanda olaylar karşısında Genel Sekreterlerin sergilediği tavrı da etkilemiştir.⁸² Genel Sekreter dengeli bir politika uygulamak ve herhangi bir grup ya da ideolojinin taraftarı gibi görünmekten kaçınmalıdır.⁸³

Bölüm 1.4.'ten itibaren BM Genel Sekreterlerin uluslararası anlaşmazlık çözümü konusundaki performanslarına yer verilecektir. Çalışmamızda Kıbrıs'taki çözüm çabaları değerlendirilecek olan Perez de Cuellar, Boutros Ghali ve Kofi Annan ayrı başlıklar altında incelenecektir. Bu üç Genel Sekreter'in Kıbrıs konusunda sergiledikleri çabalar diğer bölümlerde detaylı olarak inceleneceğinden bu bölümde genel olarak çatışma çözümüne ilişkin performansları değerlendirilmiştir.

---

⁷⁸ Shashi Tharoor, "The most impossible job description", **Secretary Or General? The UN Secretary Generals In World Politics**, Ed. by., Simon Chesterman, New York, Cambridge University Press, 2007, p. 35. p. 35.

⁷⁹ Edward Newman, **The UN Secretary-General From the Cold War to the New Era**, United Kingdom, Palgrave Macmillan, 1998, p. 19.

⁸⁰ L. Goodrich, E. Hambro, **Charter of The United Nations: Documents and Commentary**, 1946, p. 129.

⁸¹ Cameron R. Hume, "The Secretary General's Representatives", **SAIS Review**, Vol. 15, No. 2, (Summer/Fall, 1995), pp. 83-86.

⁸² Rivlin (1993), **a.g.e.**, p. 6.

⁸³ Kjell Skjelsbaek, Gunnar Ferman, "The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes", **Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation**, Ed. by., Jacob Bercovitch, Boulder London, Lynne Rienner Publishers, 1996, p. 84. p. 87.

1.4. Önceki Genel Sekreterlerin Çatışma Çözümüne İlişkin Performansları

Önceki bölümlerde belirtildiği üzere Genel Sekreterlerin uluslararası anlaşmazlıkların çözümündeki etkinlikleri örgütsel ve çevresel kaynaklı birçok faktörden etkilenmektedir. Diğer taraftan kişisel özelliklerinin de tutumlarını, dolayısı ile çözüme olan katkılarını etkilediği görülmektedir. Genel Sekreterlik görevi zamanın gereklerine ve farklı zorunluluklara göre pozisyon alabilmeyi; bir yandan tarafsız durarak diğer yandan özellikle daimi üyelerle iyi ilişkiler içerisinde kalmayı gerektirmektedir. Örneğin Soğuk Savaş döneminde daimi üyelerin üzerinde anlaştığı bir Genel Sekreter atanması dahi çok zor olmuştur. Uzun görüşmeler ve çok tartışılan isimlerin ardından Norveç’li Trygve Lie 1946 yılında ilk Genel Sekreter olarak atanmış ve 1952 yılına kadar görev yapmıştır. Lie’nin görevini yaparken yaşadığı muhtemelen en büyük zorluk Soğuk Savaşın kısıtlamaları altında tam olarak çerçevesi çizilmemiş bu önemli görevi şekillendirmek olmuş ve Soğuk Savaşın kutuplaşmış dünyasında öncelikli olarak tüm dünya’ya tarafsızlığını kanıtlamaya çalışmıştır. Lie, ilk Genel Sekreter olması münasebeti ile örgütün geçmiş tecrübelerinden yararlanması mümkün değildi ancak çevresel ya da yapısal sınırlamalara rağmen Genel Sekreterin çatışma çözümü konusundaki rolünün geliştirilmesi gerektiğine inanmış ve bu yönde çabalamıştır.

Lie’nin istifasının ardından 1953 yılında göreve gelen halefi, ikinci Genel Sekreter Dag Hammarskjöld uluslararası meselelere yaklaşımda yenilikçi ve çözüm odaklı hizmet yaklaşımı ile selefine göre daha aktif bir rol oynamıştır. Başarısını kişiliğine ve tarzına bağlayanlar olduğu gibi, Lie dönemine göre daha elverişli bir uluslararası ortama denk geldiği için tesadüfen gerçekleştiğini düşünen kesimler de vardır.⁸⁴ Genel Sekreterin idari görevlerinin yanında siyasi sorumlulukları da olduğunu savunmuş ve Genel Sekreter için idareciliğin bir araç olduğunu ancak işinin siyasi bir iş olduğunu, kendisinin de siyasi bir hizmetkar olduğunu ifade etmiştir.⁸⁵ Hammarskjöld’ün faaliyetleri de Soğuk Savaş dönemi nedeniyle kısıtlı idi.

⁸⁴ Thomas M. Franck, “The Secretary-General’s Role in Conflict Resolution: Past, Present and Pure Conjecture,” *European Journal of International Law*, Vol. 6, No. 1, 1995, p. 360. p. 362.

⁸⁵ 1953 yılında A. M. Rosenthal’ın Hammarskjöld ile yaptığı konuşma 19 Eylül 1961’de New York Times’te basılmıştır. Aktaran Joseph P. Lash, “Dag Hammarskjöld’s Conception of his Office”, *International Organization*, Vol. 16, No.3, Summer 1962, p. 542.

Buna rağmen 1960 yılında 99. maddenin sağladığı yetkiyi ilk kullanan Genel Sekreter oldu. Hammarskjöld, birçok krizde kendi felsefesini ortaya koyarak BM Genel Sekreterliğinin liderlik imajını güçlendirdi ve yalnız siyasi organların yetkilendirdiği durumlarda değil, yetki sınırlarının net olmadığı durumlarda da bağımsız bir rol oynayabilmişti.⁸⁶

Hammarskjöld'dan sonra 60'lı yıllarla birlikte Genel Sekreterlerlik görevine sırasıyla gelen, U Thant ve Waldheim'la birlikte akademik çevrelerin gösterdiği ilgi nispeten azalmıştır. Bunun nedenleri arasında en önemlisi önceki Genel Sekreterler Lie ve Hammarskjöld kadar Genel Sekreterin rolü ve gücünü geliştirmede başarılı kabul edilmemeleridir. Özellikle Kurt Waldheim dönemi için genel düşünce bu şekildedir.⁸⁷ Waldheim'in Genel Sekreterliği boyunca süren büyük güçlerin siyasi mücadelesi, BM'yi zayıflatarak temel organlarını çalışamaz hale getirmiştir. Bu durum Kıbrıs sorununu da farklı şekillerde etkilemiştir. Kıbrıs, aynı dönemin diğer bir uluslararası problemi olan Arap-İsrail çatışmasına göre ABD ve SSCB'nin siyasi öncelikler listesinde daha arka sıralarda yer aldığı için Genel Sekreterin manevra alanı Kıbrıs sorununda daha fazla olmuştur.⁸⁸

1.4.1. Javier Perez de Cuellar'ın çatışma çözümü konusundaki performansı

Çalışmamızda Kıbrıs sorunundaki çözüm önerileri diğer bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecek olan Perez de Cuellar, 1 Ocak 1982'de Waldheim'in yerine göreve geldi. Cuellar; yakın çevresi tarafından sessiz, nazik, adaletli, sağduyulu ve kibirden uzak biri olarak tanımlanmaktadır.⁸⁹ Cuellar'ın konulara yaklaşım tarzı selefinden oldukça farklıydı. Cuellar, genellikle hükümetlerin sevdiği ama basına mesafeli duran, sessiz ve ciddi bir memur olarak tanınmıştır.⁹⁰

---

⁸⁶ Bennett, **a.g.e.**, p. 423.

⁸⁷ William D. Jackson, "The Political Role of the Secretary General Under U Thant and Kurt Waldheim: Development or Decline", **World Affairs**, Vol. 140, No. 3, (Winter 1978), p. 230.

⁸⁸ Nitza Nachmias, "The Role of the Secretary General in the Israeli-Arab and the Cyprus Dispute", **The Challenging Role of The UN Secretary General: Making "the Most Impossible Job in the World" Possible**, Eds. Benjamin Rivlin and Leon Gordonker, Westport, Praeger, 1993, s.124.

⁸⁹ Newman (1998), **a.g.e.**, p. 62.

⁹⁰ Bennett, **a.g.e.**, p. 426.

Veto hakkını elinde bulunduran güçlü devletlerle yürüttüğü ilişkileri tehlikeye atmaktan çekinen tarzı selefi Waldheim'ı hatırlatmaktadır. Görevi boyunca BM'nin genel atmosferi gereği pek etkili olamadığı ve sıkıntılar yaşandığı; özellikle büyük devletlerin müdahil olduğu anlaşmazlıklarda etkin bir rol oynayamadığı ya da açıkça dışlandığı söylenebilir.⁹¹

1.4.2. Boutros Boutros Ghali'nin çatışma çözümü konusundaki performansı

Butros Butros-Ghali 1992 yılında göreve gelmiştir. Boutros Ghali'nin göreve geldiği dönem SSCB'nin dağılma sürecine yani dünyada siyasi anlamda bir değişimin olduğu bir zaman dilimine denk gelmesi itibarı ile doğal olarak BM için de yeni bir dönemi işaret ediyordu.⁹² Soğuk Savaş'ın yarattığı kısıtlamaların bertaraf olmasıyla artık BM'den ve Genel Sekreter'den beklentiler de değişmiş; daha insiyatif alıcı ve cesaretli bir rol beklenmekte idi.⁹³

Soğuk Savaş sonrası dünya sahnesinde siyasi ve ekonomik olarak istikrarsız devletlerin belirmesi, zengin ve fakir arasındaki makasın gittikçe açılması gibi nedenlerle barışı korumak daha zor hale gelmişti. Zayıf rejimlerin neden olduğu siyasi anlaşmazlıklar, sınır güvenliği problemleri, göç hareketleri, ekonomik krizler, etnik ve kültürel çatışmaların yaşandığı bir ortamda uluslararası barış ve güvenliğin etkilenmemesi mümkün değildi. Değişen dünyanın siyasi atmosferi BM'in çözmesi gereken problemlerini de yeniden şekillendirmişti.⁹⁴

Ghali'nin bu tablo için sarf ettiği "BM egemen devletlerin toplamıdır, yapabilecekleri, kendi aralarında yarattıkları ortak zemine bağlıdır."⁹⁵ sözü ile hem kendisinin hem de örgütün sınırlarını ifade etmekte idi. Ancak bu konuda Genel Sekreter sıfatı ile yapabileceği bazı şeyler olduğunu, tarafsız olunamayacağını, aktivist olmak gerektiğini ve üye devletlerin hangi yönü işaret edeceğini

⁹¹ Newman (1998), **a.g.e.**, p. 62.

⁹² Rivlin (1993), **a.g.e.**, p. 4.

⁹³ Brian Urquhart, Erskine Childers, **A World in Need of Leadership: Tomorrow's United Nations A Fresh Appraisal**, Uppsala, Sweden, Dag Hammarskjöld Foundation, 1996, p. 7.

⁹⁴ Rivlin (1993), **a.g.e.**, p. 4.

⁹⁵ *UN Documents A/47/277; S/24111*, June 17 1992, p.1.

beklemeyerek şartları zorlamak gerektiğini düşünüyordu.⁹⁶ Ancak sadece bir dönem görev yapan tek Genel Sekreter olmasından da anlaşılacağı üzere bu düşünceleri pek kabul görmemiştir. Boutros Ghali'nin BM'yi uluslararası bir aktör olarak öne çıkarma çabasını kimi kesimler takdir ederken, kimileri ise yetkilerini aştığını ve amacına ulaşamayacak BM operasyonlarına destek vermek için üye devletleri zorladığını düşünmekte idi.⁹⁷ Eleştirildiği noktalarından bir diğeri ise Boutros Ghali'nin sert mizacı ve kendi mantığı ile oluşturduğu politikaların sonuçları olumlu olmasa da ısrarcı olması idi.⁹⁸

1.4.3. Kofi Annan'ın çatışma çözümü konusundaki performansı

Kofi Annan BM'in 7. Genel Sekreteri olarak 2001 yılında göreve gelmiştir. Sekretarya'dan atanan ilk Genel Sekreterdir. Yakın çevresince entelektüel, karizmatik, soğukkanlı, yüksek ikna kabiliyetli ve sabırlı biri olarak tanınmakta idi.⁹⁹ Kişilik özellikleri Annan'ın liderliği üzerinde etkin olmuştur. Annan'ın tamamen kişisel özelliklerini kullanmak suretiyle BM'in itibarını ve otoritesini arttırdığı kabul edilmektedir. Güvenilirliği sayesinde BM'nin siyasi sürecinde daha aktif rol almış, Genel Sekreterlik görevinde iken BM ve kendi adına Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür.¹⁰⁰ İnisiyatif alıcı yapısıyla Hammarskjöld'e benzetilmiştir.¹⁰¹ Barış konusunda son derece hassas bir profil çizen Annan'a göre çatışmaların barışçı yollarla çözülmesi, kendi ahlaki değerlerinin yanı sıra örgütün temel prensipleri ve görevi gereğiydi.¹⁰²

⁹⁶ Stanley Meisler, "Dateline U.N.: A New Hammarskjöld?", **Foreign Policy**, Spring 95, Issue 98, p. 11 (Html).

⁹⁷ Newman (1998), **a.g.e.**, p. 112.

⁹⁸ Meisler (1995), **a.g.e.**, p. 2.

⁹⁹ Philip Gourevitch, "The Optimist", **The New Yorker**, March 3, 2003 http://www.newyorker.com/archive/2003/03/03/030303fa_fact1?currentPage=all (Erişim Tarihi: 29 Haziran 2016)

¹⁰⁰ Courtney Smith, **Politics and Process at the United Nations**, London, Lynne Rienner Publishers, 2006. pp. 98-99.

¹⁰¹ Linda Fasulo, **An Insider's Guide to the UN**, New Haven, CT: Yale University Press, 2004, p. 17 aktaran Courtney B. Smith, "Politics and Values at the United Nations Kofi Annan's Balancing Act", **The UN Secretary-General and Moral Authority**, Ed. by., Kent J. Kille, Washington, D.C., Georgetown University Press, 2007, p. 301.

¹⁰² William Shawcross, **Deliver Us From Evil: Peacekeepers, Warlords and a World of Endless Conflict**, New York, Simon&Schuster, 2000, p. 34

Örgüt işleyişinde idari, ekonomik ve yapısal reformlara imza atmıştır. ABD Kongresi ile ilişkilerin geliştirilmesine çalışan ilk Genel Sekreter olmuştur ve bu emeklerinin karşılığında ABD'nin üç yıldır ödemediği borçların tahsilini sağlamıştır.¹⁰³ Annan, çatışma çözümünde ihtilafa düşüldüğünde süper güçlerin tepkisini çekmemek için geri adım atmamış ve örgütün eylemde bulunması gerektiği zamanlarda ısrarcı olmuştur.¹⁰⁴ Diğer taraftan Bosna, Somali ve Ruanda'da yaşanan başarısızlıklarda, uluslararası toplumun tepkisizliği ve harekete geçmek için siyasi iradenin yeterince ilgisinin çekilememesi konusunda kendisini sorumlu hissettiğini de itiraf etmiştir.¹⁰⁵

Yukarıda ayrı ayrı ele alınan Genel Sekreterlerin performanslarına bakıldığında bazılarının sorumluluk alıp, daha kararlı, etkili ve bağımsız hareket etmek suretiyle Genel Sekreterin siyasi rolünü öne çıkarmaya çalıştığı görülürken; bazılarının ise daha pasif olduğu, görevlerini idari bir memur gibi ifa ettikleri görülmektedir. Tarafsızlık ve dürüstlük bir lider için çok kıymetli özellikler olmasına rağmen Sekretaryanın siyaset yapan bir organ olmaması ve herhangi bir yaptırım gücünün bulunmaması Genel Sekreterin elini zayıflatan en temel nedenlerdir. Bu durumda herhangi bir konuda çözüm sağlamak ve uygulayabilmek için Genel Sekreterin karakteri ve diplomatik yeteneklerinin önemli olacağı açıktır.

---

¹⁰³ Karns ve Mingst, **a.g.e.**, p. 121.

¹⁰⁴ Smith (2007), **a.g.e.**, p. 300.

¹⁰⁵ Kille, **a.g.e.**, p. 198.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNDEN BUGÜNE KIBRIS SORUNUNUN KISA ÖZETİ

2.1. İngiltere Yönetimi Altında Kıbrıs, 1878-1960

Üç yüz yıldan fazla Osmanlı hakimiyeti altında kalan Kıbrıs, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ardından, Osmanlı ve İngiltere devletleri Rusya'ya karşı ortak hareket etme kararı aldılar. İngiltere'nin Osmanlı'ya, desteğinin bedeli Kıbrıs oldu. Kıbrıs İngiltere yönetimine bırakıldı.¹⁰⁶

İngiltere yönetimi altındaki Kıbrıs'ta, Osmanlı'nın hükümdarlığı şeklen de olsa 1914 yılına kadar devam edecekti. Aynı yıl patlak veren Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin, Almanya ve müttefikleri yanında savaşa girmesi üzerine İngiltere, Ada'yı ilhak etme kararı aldı. Osmanlı'nın tanımadığı bu karar İngiltere ve müttefiklerinin Birinci Dünya Savaşı'nı kazanmasının ardından Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923) ile Türkiye tarafından tanınmış ve Ada resmen İngiltere Kraliyet Kolonisi haline gelmişti.¹⁰⁷

Kıbrıs'ın 1878 yılında İngiltere yönetimine bırakılması ve bu hakimiyetin yıllar itibariyle sürmesi üzerine Kıbrıs adasındaki Rumlar, Yunanistan ile birleşme taleplerini yoğunlaştırmışlardır. Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilerek, tamamen bir "Elen" adası haline getirilmesi şeklinde özetlenebilecek olan "ENOSİS" ideolojisine, Yunanistan Ada'daki Rumların self-determinasyon hakkı olduğunu ileri sürerek destek vermiştir.¹⁰⁸

Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri sarsacak, Rumları sevindirecek gelişme çok geçmeden yaşandı. 1915 yılında İngiltere, Kıbrıs adasını kendi tarafında savaşa katılması karşılığında Yunanistan'a vermeyi teklif etti. Enosis düşüncesindeki

¹⁰⁶ Alasya, Fikret, Halit., (1977), *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s. 109-160.

¹⁰⁷ *Kıbrıs'ta İngiliz Dönemi*, (2005), http://users.metu.edu.tr/kktctntm/KKTC_tarihi/ingiliz.html#_edn20, 28.02.2016.

¹⁰⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2005), *Kıbrıs Tarihçe*, Ankara, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa>, 28.02.2016.

Kıbrıslı Rumların "hayali" gerçek olmak üzereydi. Fakat Kıbrıslı Rumların beklentisi gerçekleşmedi. İngiltere'nin ortaya çıkardığı önerilerin kendileri açısından ağır yükümlülükler getirdiğini düşünen Yunan Kralı Constantine öneriyi kabul etmedi.¹⁰⁹

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Küçük Asya macerasına atılan, 15 Mayıs 1919'da İzmir işgaliyle ilk adımı Batı Anadolu' da atan Yunanistan, Kıbrıs'taki Rumların Enosis heyecanını en üst noktaya çıkarmıştı. Fakat 1922 yılı Ağustos ayı sonunda Yunanların yenilgisi Enosis ideolojisi etrafında toplanan taraftarların bir kez daha hayal kırıklığına uğramasına sebep oldu.¹¹⁰ Bu yıllarda Türkiye, etrafındaki ülkelerde yaşayan bütün Türk topluluklarını *ana vatan*'a davet etme politikasını Kıbrıs Türklerine de uyguladı.

Kıbrıs Türklerinin Anadolu'ya göç etmesinin teşvik ve davet edilmesinin sebeplerini maddeler halinde ele alacak olursak:¹¹¹

- ✓ Türkiye'de daha güvenli ve istikrarlı bir hayat yaşama isteği,
- ✓ İngiltere'nin işgali altında yaşamaktan, gördükleri baskıdan kurtulmak ve çocuklarına daha iyi bir gelecek hazırlayabilme düşüncesi,
- ✓ Doğal afetler, kuraklık ve arazi darlığı,
- ✓ Türkiye'ye karşı besledikleri sevgi,
- ✓ Bazı Türklerin ekonomik alanda sürekli olarak artan Rum hakimiyeti karşısında tutunamamaları,
- ✓ Kıbrıs'ta yüksek öğrenim kurumlarının olmaması dolayısıyla orta öğrenimini bitiren Türk gençlerinin büyük bir çoğunluğunun yüksek öğrenimlerini Türkiye'de yapmak istemeleri olarak belirtilebilir.

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın 1941 Nisan'ında Yunanistan'ı toptan işgal etmesi, Ege Denizi'nin Türkiye'nin kullanımına büyük ölçüde kapanması üzerine rahatsız olan Türkiye, Kıbrıs adasının güvenli ellerde kaldığı sürece ikmal

¹⁰⁹ Yellice, Gürhan, (2012), *1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, (7) 24, İzmir, s.20.

¹¹⁰ Yellice, Gürhan, (2012), *1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, (7) 24, İzmir, s.20.

¹¹¹ Çakmak, Z., (2008), *Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk göçü (1878-1938)*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, s. 210.

yollarının tehlike altına girmediğini görmüş ve Ada'nın stratejik önemini daha iyi kavramıştı.¹¹²

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin yaptığı bu değerlendirme sonraki yıllardaki Ankara hükümetlerinin politikalarını belirleyecekti. Yani Kıbrıs adası, İngiltere'nin hakimiyeti altında kaldığı sürece sorun yoktu; ancak İngiltere, Ada'dan çekildiği takdirde Türkiye açısından durumu farklı olacaktı. Nitekim 1956 yılındaki Süveyş hareketinden sonra İngiltere'nin çekileceğini göstermesi üzerine Ankara hükümeti Kıbrıs meselesine hızla müdahil olacaktı.¹¹³

İngiltere'nin çekileceğinin ortaya çıkması beklenen bir durum olmakla birlikte, Ada'da zaten var olan gerginliğin iyice artmasına sebep olacaktı. 1950 yılında Amerika'daki tahsilini tamamlayarak Ada'ya dönen ve III. Makarios unvanını alan Mihail Muskos, özellikle Larnaka Piskoposu iken Ocak 1950'de ENOSİS için kiliselerde bir imza kampanyası başlatmış ve imza atanların %96'sı ENOSİS istediğini belirtmişti. Kilise'deki imzaların sonuçları ve ENOSİS için yazılan bir dilekçe, Yunan Mebuslar Meclisine götürüldü ve Başbakan Sophocle Venizelos da milletvekillerinden dilekçenin kabulü ve ENOSİS'in gerçekleştirilmesinin bir ulusal siyaset olarak kabul edilmesini istedi.¹¹⁴

Ada'da geniş çaplı gerilime sebep olan bu girişimin ardından, Yunanistan hükümetinin Kıbrıs'ın kendisine verilmesini istemesi ve bu taleple Birleşmiş Milletler'e başvurması Ankara-Atina hattında pek çok olumsuzluklara sebep olmuştu.¹¹⁵ Ancak Soğuk Savaş koşullarında NATO müttefiki olarak hareket etmek zorunda olduklarını bilen bu iki ülke Makarios liderliğindeki Kıbrıs Rumlarının şiddet içeren ve giderek Ada'daki Türklere yönelen eylemlerine rağmen kriz

¹¹² Akça, Bayram., (2010), *II. Dünya Savaşı Yıllarında Ege Adaları'ndan Batı Anadolu Sahillerine Sığınan Mülteciler Meselesi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 24, Muğla, s.3.

¹¹³ Gazioğlu, Ahmet C., (2002), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kıbrıs*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 937-938.

¹¹⁴ Gürel, Sina, Şükrü., (1985), *Kıbrıs Tarihi 2 (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, Kaynak Yayınları, İstanbul.

¹¹⁵ Armaoğlu, Fahir, (1996), *20.Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 98.

yönetiminde başarılı oldular.¹¹⁶ 1959 ve 1960 yıllarında İngiltere'nin de katılımıyla üçlü bir antlaşma imzalamak suretiyle 19 Şubat 1958'de Zürih Antlaşması ve 19 Şubat 1959'da da Londra Antlaşması imzalanmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varoluşu ise Londra ve Zürih Anlaşmalarına göre oluşturulan Kuruluş, İttifak ve Garanti Anlaşmalarının yürürlüğe girmesi ile 1960 yılında mümkün olabilmıştır. Yeni Kıbrıs Cumhuriyeti tamamen bağımsız olmamakla birlikte Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğü altında özel bir statüde kurulmuştu. Zürih ve Londra Anlaşmaları sonucu geçici bir hükümet oluşturulmuş ve Kıbrıs Anayasası hazırlandıktan sonra imzalanan Lefkoşa Antlaşmaları ile 16 Ağustos 1960 tarihinde Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilmişti.¹¹⁷

2.2. 1959 Antlaşmaları ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Kıbrıs meselesi konusunda NATO toplantısı vesilesiyle Paris'te 18 Aralık 1958 tarihinde Yunanlı mevkidaşı Averof ile bir görüşme yaptı. Bu ilk temaslardan sonra iki bakan görüşmelerini devam ettirmeyi kararlaştırdılar. Fatin Rüştü Zorlu, NATO toplantısı dönüşünde İstanbul'da 29 Aralık 1958'de verdiği demeçte görüşmelerin sonucu hakkında: "*Adilane bir çözüm için daha çok çalışmak lazımdır*" dedi.¹¹⁸ Yunan Dışişleri Bakanı, Türk-Yunan Dostluk Antlaşması çerçevesinde Kıbrıs konusunda oldukça ilerleme kaydedildiğini ve Yunanistan'ın Enosis isteğini ileri sürmesinin artık söz konusu olmadığını açıkladı. Bu gelişmelerin ardından Ocak 1959'da yine Paris'te 3 günlük bir toplantı daha yapıldı. Şubat ayının ilk haftasında ise Yunan ve Türk Dışişleri Bakanları Zürih'te bir araya gelerek Kıbrıs'ta bağımsız bir cumhuriyet kurulması konusunda ikili görüşmelere başladılar.¹¹⁹

Kıbrıs sorununun masaya yatırılacağı bir konferans toplanmasına hazırlık yapmak üzere Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları arasında pek çok ikili görüşme

¹¹⁶ Tarakçı, Mustafa, (2010), *Kıbrıs Barış Harekati*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, s. 41.

¹¹⁷ *Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs sorunu*, (2013), <http://politikaakademisi.org/2013/06/24/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-kibris-sorunu/>, 28.02.2016.

¹¹⁸ *Hürriyet Gazetesi*, 30 Aralık 1958.

¹¹⁹ Bilge, S., 1996. "Kıbrıs Uyusmazlığı ve Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri", *Olaylarla Türk Dış Politikası(1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, ss.435-427.

gerçekleştirildi. Temel noktalarda uzlaşmaya varılınca Türkiye ve Yunanistan başbakanlarının Zürih'te buluşup görüşmeleri kararlaştırıldı. Başbakanlar 5–11 Şubat 1959'da Zürih'te görüştüler. Bu görüşmelerde iki başbakan Kıbrıs'ın uluslararası statüsü ve anayasasının temel prensipleri konusunda anlaşmaya vardılar. 11 Şubat 1959'da Zürih'te yayınlanan ortak bildirimde varılan anlaşmanın içeriği bu anlaşmanın ilgili üçüncü devlet olan İngiltere tarafından da kabulü gerektiği için açıklanmadı ancak bir mutabakata varıldığı bildirildi. Yayınlanan ortak bildirimde Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs uyuşmazlığı nedeniyle gerilen ilişkilerin, Atatürk ve Venizelos'un çizdikleri sıkı işbirliği ve yapıcı dostluk yoluna yeniden girdiği dile getirildi. Mesele hakkında uzun görüşmeler yapıldığı ve arzettiği önemli güçlüklerle rağmen eşit bir anlayış çerçevesinde nihai bir anlaşma konusunda uzlaşmaya varıldığı açıklandı. Böylece Türk Başbakanı Adnan Menderes ile Yunan Başbakanı Karamanlis, 27 maddelik Zürih Antlaşması üzerinde 11 Şubat 1959'ta Zürih'te mutabakata vararak, "Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti" için ilk önemli adımı attılar.¹²⁰

Zürih Antlaşmasının imzalanmasının ardından Türkiye ve Yunanistan Başbakanları memleketlerine dönerken Dışişleri Bakanları ise antlaşmayı İngiltere'ye izah ederek onay almak için Londra'ya gittiler. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Londra'da 11 Şubat 1959'da verdiği röportajda: "*Yapılan antlaşma her üç tarafın ve Kıbrıs'ın lehindedir. Zürih müzakerelerinde İngiltere'nin menfaatleri de müzakere mevzuu olduğundan üçlü toplantının adaya sulh ve sükûn getireceğine inancımız tamdır*" demiştir.¹²¹

İngiltere Dışişleri Bakanı, Türk ve Yunan mevkidaşları tarafından Zürih Konferansında varılan anlaşma hakkında bilgilendirildikten sonra Londra'da Türk, Yunan, İngiliz hükümetleri ile Kıbrıs Türk ve Rum toplumları liderlerinin katılacağı bir konferansın ivedilikle toplanması kararlaştırıldı. Londra'daki konferansa İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Başbakanları ile Kıbrıs Türk ve Rum toplum liderleri Dr.Fazıl Küçük ve Baspiskopos Makarios katıldılar. Londra'da toplanan

¹²⁰ Armaoğlu, F., 1963. *Kıbrıs Meselesi, 1954-1959*, Ankara ÜSBF Yay., Ankara, 585s., 1998. *Siyasi Tarih 1914-1995*, (Genişletilmiş 13.Bas.), Alkım Yay., İstanbul, 1006s.

¹²¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Şubat 1959.

tarafklar arasında yapılan görüşmelerden sonra Zürih Antlaşması, İngiltere hakkındaki bazı hükümlerin ilavesiyle 19 ubat 1959'da kabul edilerek imzalandı.

Londra Konferansında imzalanan kararlar temel olarak dört konudaki antlaşmaları kapsamaktadır. Bunlardan birincisi; "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı" başlığını taşımakta ve gelecekteki devlet anayasasının temelini oluşturacak 27 maddelik bir belgeyi oluşturmaktadır. İkinci bölümde, Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir Garanti Antlaşması bulunduğu belirtilmektedir. çnc bölüm ise, bu devletler arasında imzalanan bir İttifak Antlamasıdır. Dördüncü ve son bölümde de, tarafların iyi niyetini ortaya koyan bir "Centilmenler Antlaşması" yer almaktadır.¹²² Kıbrıs Cumhuriyetinin temel yapısını oluşturan 27 maddenin ana hatları zet halinde aşağıda sunulmuştur.

1. Kıbrıs devleti cumhurbaşkanlığı rejimine dayalı bir cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı Rum ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Türk olacak, genel oy verme yöntemiyle adadaki Türk ve Rum toplumları tarafından ayrı ayrı seileceklerdir.
2. Kıbrıs Cumhuriyetinin resmi dilleri Rumca ve Türkçe olacaktır. Yasama ve idari belgeler ve dökümanlar iki ayrı resmi dilde yazılıp, yayınlanarak ilan edilecektir.
3. Kıbrıs Cumhuriyetinin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından beraberce seçilecek tarafsız bir desen ve renkte kendine özgü bayrağı olacak, yetkililer ve toplumlar, milli bayramlarda Kıbrıs Cumhuriyeti bayrağının yanında Türk ve Rum bayraklarını da aynı zamanda çekme hakkına sahip olacaktır. Rum ve Türk toplumları Türk ve Yunan milli bayramlarını kutlama hakkına sahiptir.
4. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının görev süresi be yıldır. Bu mevkilerin boşalması durumlarında Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının yerine Temsilciler Meclisinin aynı topluma ait başkan ve

---

¹²² Bozkurt, E.-Demirel H., 2004. *Birlesmis Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs sorunu*, Nobel Yay., Ankara, 250s.

başkan yardımcısı olacaktır. Her iki mevkiden biri boşaldığında o mevkinin seçimi kırk beş günü geçmeyecek bir sürede yapılacaktır. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı anayasaya sadık kalacağına, saygı göstereceğine dair Temsilciler Meclisinde yemin edecek ve bu meclis tarafından görevlerine başlatılacaklardır. Bu maksat için Temsilciler Meclisi kuruluşundan itibaren 24 saat içinde toplanacaktır.

5. Yürütme erki Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısında toplanacaktır. Bu maksatla 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşan bir bakanlar kurulu oluşturulacaktır. İmzalayacakları ortak bir belge ile Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı kendi toplumlarına mensup bakanları atayacaktır. Bakanlar, Temsilciler Meclisi üyeleri dışından da seçilebilecektir. Bakanlar Kurulu kararları mutlak çoğunlukla alınacaktır. Bu şekilde alınan kararlar derhal Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından resmi gazetede yayımlanmak suretiyle ilan edilecektir. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Temsilciler Meclisinin yasa ve kararlarına karşı saptanan aynı koşullar altında nihai veto hakkına ve bakanlar kurulunun kararlarını geri gönderme hakkına sahip olacaktır.
6. Yasama erki genel seçim hakkına uygun olarak beş yıl için % 70 Rum, % 30 Türk oranında Türk ve Rum toplulukları tarafından ayrı ayrı seçilecek olan Temsilciler Meclisine verilecektir. Bu oran istatistik değerlendirmelerden ayrı olarak saptanmıştır. Yani meclisteki temsilcilerin sayısı, toplumlar arasında varılacak karşılıklı anlaşmayla saptanacaktır. Temsilciler Meclisi, cemaat meclislerine açıkça ayrılmış olanlar dışında, bütün hususlarda yetkisini kullanacaktır. Yetki uzlaşmazlığı karşısında, böyle bir uzlaşmazlık, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanan bir Rum bir Türk ve bir tarafsız üyeden oluşacak Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanacaktır. Tarafsız hakim, mahkemenin başkanı olacaktır.
7. Temsilciler Meclisinin yasa ve kararları, hazır olan üyelerin basit çoğunluğu ile kabul edilecektir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı aşağıdaki maddeye göre tekrar gözden geçirilmek üzere bunları meclise iade etmediği takdirde 15 gün içinde yayımlanarak ilan olunacaktır. Anayasa,

temel maddeler hariç, Temsilciler Meclisinin Rum ve Türk üyelerinin ayrı ayrı, üçte iki çoğunluğu ile değiştirilebilir. Seçim yasasındaki herhangi bir değişiklik ve belediyelerle ilgili herhangi bir yasanın kabulü ile herhangi bir vergi veya gümrük vergisi koyan yasalar Temsilciler Meclisinin Türk ve Rum üyelerinin basit çoğunluk oyuna gereksinim gösterir. Türk ve Rum üyelerinin oyları ayrı ayrı sayılıp dikkate alınacaktır. Bütçenin kabulünde Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kendi yargılarına göre herhangi bir ayrımcılık varsa, onun Temsilciler Meclisine geri göndermek konusundaki haklarını kullanabilirler. Eğer meclis kararlarını değiştirmez ve aynen korursa Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının Yüksek Anayasa Mahkemesine başvurma hakkı vardır.

8. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte katıldığı ittifaklara ve uluslararası kurumlara Kıbrıs Cumhuriyetinin de katılması dışında, savunma, güvenlik konuları ve dışişleriyle ilgili herhangi bir yasa veya karara karşı, ayrı ayrı veya birlikte kullanılmak üzere nihai veto hakları olacaktır.
9. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının, 15 günü aşmayan bir süre içinde geri gönderilmesi olanağı bulunan bütün yasa ve kararları ayrı ayrı veya birlikte tekrar gözden geçirmek üzere Temsilciler Meclisine geri gönderme hakları vardır. Temsilciler Meclisi, bu suretle geri gönderilen konu hakkında, 15 günlük süre içinde kararını verecektir. Temsilciler Meclisi, kararında ısrar ederse, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı söz konusu yasa veya kararı, yasa ve kararların ilan edilmesi için saptanmış süreler içinde yayınlarak ilan edecektir. Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısının, toplumların birisi aleyhinde ayrımcı olarak gördüğü kararlar, Yüksek Anayasa Mahkemesine sunulacaktır. Mahkeme, bu yasa ve kararları bozabilir, onaylayabilir veya tamamen ya da kısmen yeniden incelenmeleri için Temsilciler Meclisine geri gönderebilir. Bu yasa ve kararlar, Yüksek Anayasa Mahkemesi tarafından iade edilmesi halinde, Temsilciler Meclisi tarafından bir karar verilinceye kadar uygulanmayacaklardır.

10. Her toplum, kendisi tarafından saptanacak sayıda temsilciden oluşan bir halk meclisine sahip olacaktır. Halk Meclisleri, toplum gereksinimlerini ve denetimi kendilerine ait bulunan kurum ve cemiyetlerin gereksinimlerini karşılamak için, kendi toplum bireylerini vergilendirme hakkına sahip olacaktır. Halk Meclisleri dini, kültürel, eğitim ve öğretim ile kişi haklarına yönelik bütün hususlarda yetkili olacaklardır. Halk Meclisleri, kendi toplumunun refahını arttırmak amacıyla kurulan tesisler, hayır ve spor işleri ve cemiyetleri, üretim ve tüketim kooperatifleri veya kredi kuruluşları gibi münhasıran topluma özgü yararlar sağlayıcı kurumlara ilişkin işler hakkında da yetkili olacaklardır. Cumhuriyet yasaları ile yönetilecek kooperatifler veya kredi kurumları, denetim yönünden Halk Meclislerinin yetkilerine bağlı olacaklardır. Halk Meclisleri, sadece bir cemaat tarafından oluşturulan belediyelerin meseleleri üzerinde de yetkili olacaklardır. Cumhuriyet yasalarına bağlı olacak olan bu belediyeler, işlevleri yönünden Halk Meclisleri tarafından denetleneceklerdir. Merkezi yönetim, geçerli mevzuat gereği yukarıda söz konusu edilen kurum, tesis ve belediyelerin denetlemek istediği takdirde, bu denetim, söz konusu kurum, tesis veya belediyenin bağlı olduğu topluma mensup memurlar tarafından yapılacaktır.
11. Kamu hizmetleri, % 70 Rumlardan ve % 30 Türklerden oluşacaktır. Doğal olarak bu dağılım, yönetimin bütün kademelerinin derecelerinde, ancak mümkün olduğu oranda uygulanacaktır. İki toplumdaki birinin yüzde yüze yakın bir çoğunluğunun bulunduğu bölgelerde, merkezi yönetime karşı sorumlu yöresel yönetim organları, özellikle bu topluma mensup memurlardan oluşacaktır.
12. Cumhuriyet Başsavcısının, Genel Müfettişin, Baş Muhasibin ve Emisyon Bankası Genel Müdürünün yardımcıları, üstlerinin mensup olduğu toplumdaki olmayacaklardır. Bu mevkilere atamalar, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte yapılacaktır.
13. Silahlı kuvvetlerin, jandarma ve polis kuvvetlerinin komutan ve yardımcısı, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte

atanacaklar. Bu komutanlardan birisi Türk olacaktır. Silahlı Kuvvetlerin komutan ve yardımcıları aynı topluma mensup olmayacaklardır.

14. Zorunlu askerlik hizmeti, ancak Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının bu konuda anlaşmaya varması sonucu gerçekleştirilebilir. Kıbrıs'ın % 60'ı Rum, % 40'ı Türk'ten oluşan iki bin kişilik bir ordu olacaktır. Emniyet (jandarma ve polis) kuvvetlerinin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının ortak kararı ile eksiltip artırılabilen iki bin kişilik bir birliği olacaktır. Emniyet kuvvetleri % 70 Rum ve % 30 Türklerden oluşacaktır. Türklerin emniyet kuvvetleri içindeki oranı en fazla yüzde 40'a yükselecek, Rumlar için ise en az % 60'a inecektir.
15. Cumhuriyet ülkesinin yalnız bir toplum bireylerinin yüzde yüzüne yaklaşan bir oranda oturduğu bölgelerde bulunan kuvvetler, bu topluma mensup olacaktır.
16. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanacak iki Rum ve bir Türk ve bir tarafsızdan oluşan bir Yüksek Mahkeme kurulacaktır. Tarafsız Yargıç, mahkemeye başkanlık edecek ve iki oya sahip olacaktır. Bu mahkeme, yargının en yüksek organını oluşturacaktır.
17. Davalı ve davacısı aynı topluma mensup hukuk davaları, bu topluma mensup hakimlerden oluşan bir mahkeme tarafından görülecektir. Davalı veya davacı ayrı toplumlara mensupsalar, mahkeme karma olacak ve oluşumu Yüksek Mahkeme tarafından saptanacaktır. Onuncu maddeye göre, Halk Meclisi yetkilerine bağlı olan kişilerin statüsü ve dini işlere ait hukuk davalarını gören mahkemeler, özellikle ilgili topluma mensup hakimlerden oluşacaktır. Bu mahkemelerin oluşumu ve yetkileri Halk Meclisi tarafından kabul edilmiş yasaya göre atanacak ve bunlar Halk Meclisinin kabul ettiği mevzuatı uygulayacaklardır. Ceza davalarında, mahkeme, sanığın toplumuna mensup hakimlerden oluşacaktır. Mağdur başka bir topluma mensup ise, mahkeme karma olacak ve oluşumu Yüksek Mahkeme tarafından saptanacaktır.

18. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kendi toplumlarına mensup ölüm cezası ve mahkumlarına ayrı ayrı özel af bahsetmek yetkisine sahiptirler. Suçlu ve mağdurun ayrı ayrı toplumlara mensup olduğu hallerde, özel af hakkı, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte kullanılacaktır. Anlaşmazlık halinde, af lehindeki oya uyulacaktır. Af halinde, ölüm cezası yaşam boyu hapis cezasına çevirilecektir.

19. Tarımsal reformlarda, topraklar, ancak arazisi kamulaştırılmış kimsenin ait olduğu toplum bireylerine dağıtılacaktır. Devlet ve belediyeler tarafından yapılacak kamulaştırmalar, ancak tam ve adil bir tazminat karşılığında yapılabilir. Uzlaşmazlık halinde tazminat, mahkemeler tarafından saptanacaktır. Mahkemeye müracaat, uygulamayı durdurmaz. Kamulaştırılmış taşınmaz mal, ancak kamulaştırmanın amacına uygun bir şekilde kullanılabilir. Aksi halde, bu taşınmaz mal sahiplerine geri verilecektir.

20. Kıbrıs'ın en büyük bes kentinde, bu kentlerde oturan Türkler tarafından belediyeler kurulacaktır. Bununla beraber:

a) Bu kentlerin her birinde, birlikte yapılacak işlerin yerine getirilebilmesi için koordinasyon komitesi kurulacak ve bu komite, işbirliğini gerektiren konular ile uğraşacaktır. Bu komiteler, her kasabadaki Rum ve Türk belediyeleri tarafından seçilen ikişer üye ile bir başkandan oluşacaktır.

b) Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, dört yıl sonunda, en büyük beş kentte ayrılmış bulunan belediyelerin, bu şekilde devam edip etmeyeceği hususunu gözden geçireceklerdir. Diğer bölgelere gelince, buralardaki belediyelerin, mümkün olduğu kadar, iki toplumun nüfus oranlarında temsil edilmesi esasına göre oluşması için anayasada özel düzenlemeler yapılacaktır.

21. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, İngiltere ve Türkiye arasında yeni Kıbrıs Devletinin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasasını garanti edecek bir antlaşma yapacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında

bir de askeri ittifak antlaşması yapılacaktır. Bu iki antlaşma, anayasa hükmünde olacaktır.

22. Kıbrıs'ın herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen birleşmesinin veya ayrılıkçı bir bağımsızlığın önlenmesi kabul edilecektir.
23. Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye, niteliği ne olursa olsun, her türlü antlaşmalar için, en ziyade müsaadeye mazhar ülke koşulu tanıyacaktır. Bu hüküm, İngiltere'ye tanınacak askeri üs ve kolaylıklarla ilgili olarak Kıbrıs Cumhuriyeti ile Birleşik Krallık (İngiltere) arasında imzalanan antlaşmalar için uygulanmayacaktır.
24. Yunan ve Türk Hükümetleri, kendi toplumlarına ait eğitim, kültür ve spor kurumlarına ve hayır işlerine mali yardımda bulunma hakkına sahip olacaklardır. Toplumlardan biri, bu kurumların faaliyeti için gerekli sayıda öğretmen, profesör veya din adamı bulunmadığı inancında ise Yunan ve Türk Hükümetleri, kendi toplumlarının bu gereksinimlerini tamamen karşılayabileceklerdir.
25. Dışişleri, Savunma veya Maliye Bakanlıklarından biri, bir Türk'e verilecektir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı anlaşmaları takdirde bu sistemin yerine dönüşümlü bir sistemi uygulayabilirler.
26. Antlaşmaların imzalanması sonucu kurulacak olan yeni devlet, mümkün olan süratle ve bu antlaşmaların imzasından sonra üç ayı aşmayan bir süre içinde kurulacaktır.
27. Yukarıda belirtilen bütün noktalar Kıbrıs Anayasasının temel maddeleri sayılacaktır.

Uluslararası anlaşmalarla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün sağlanması için, 11 Subat 1959'da kabul edilen anlaşma, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın hazırlanıp yürürlüğe girmesiyle, Garanti Antlaşması olarak 16 Haziran 1960'ta taraflar arasında tekrar imzalandı. Garanti Antlaşması ile

İngiltere, Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının koruyucusu oldular.

2.3. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yıkılışı, Rum Şiddeti ve Türkiye'nin 1974 Müdahalesi

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ise Dr. Fazıl Küçük seçilmiştir,¹²³ bu devletin kuruluşunu sağlayan Zürih, Londra ve Lefkoşa antlaşmaları ile imzalanmış ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ait 1960 Anayasası oluşturulmuştur. Yapılan anlaşma ile:¹²⁴

- Taksim ve enonis yasaklanmış,
- Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye garantörlük hakkı verilmiş,
- Eğitim, kültür, spor kurumları ve hayır kurumlarına maddi yardımda bulunma hakkı, Yunanistan ile Türkiye'ye kendi toplulukları adına verilmişti.

Kıbrıslı Türkler 1960 yılına değin toplumsal güvenlik konusunda birçok sıkıntı ile karşılaşmış olmakla birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile güvenliklerinin garanti altına alındığı düşüncesi yerleşmiş; fakat bu beklentileri suya düşmüştür.¹²⁵

Zurich ve Londra antlaşmalarına Yunanistan'ın baskısı ile ikna edilen Rum lider Makarios, seçimlerin ardından dikkat çeken açıklamalarda bulunmuştu. Bunlardan biri, Ada yönetiminin sekiz yüzyıl boyunca ilk defa Rum yönetimine geçmiş olmasını vurgulaması, diğeri ise; Zürih ve Londra Anlaşmaları neticesinde emellerine ulaşamadıkları ve EOKA yardımı ile bu yolda ilerleyeceklerini belirtmesiydi. Bunların yanı sıra, bahsedilen anlaşmaların olumsuz yönlerinin bertaraf edileceği, olumlu yönlerinden ise faydalanılacağı konusuydu.¹²⁶

¹²³ Çevikel, Nuri, (2006), *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası*, 47 Numara Yayıncılık, İstanbul, s.348.

¹²⁴ Güler, Yavuz, (2004), *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi*, G.Ü. Kırşehir Üniversitesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, Kırşehir.

¹²⁵ Diez, Thomas, (2002), *'Why the EU can nonetheless be Good for Cyprus'*, Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe (JEMIE), No. 2, 2002, www.ecmi.de/jemie/download/Focus2_2002_Diez.pdf, 01.06.2016.

¹²⁶ Gazioglu, Ahmet, (1996), *Rum Mezalimi ve KKTC'ye Doğru*, Türkler Ansiklopedisi, s. 946.

Makarios'un söylemleri, Rumlar arasında kısa sürede etkisini göstermiş ve Rum terörü tırmanmaya başlamıştır. Anayasa ihlalleri ile Türk hakları çiğnenmekte ve Rumlar, Türklerin uyarılarını dikkate almamaktaydı. Makarios'un 26 Kasım 1962'deki anayasa değişiklikleri teklifi Türkiye tarafından reddedilmiş olmasına rağmen aynı öneriler 30 Kasım 1963'te tekrar gündeme getirilmişti.¹²⁷

Hızla yükselen gerginlik artmasının ardından, 23 Aralık 1963 tarihinde Kanlı Noel olarak bilinen; şiddet eylemleri gerçekleştirilmiş ve Türk'lere karşı kapsamlı saldırılar başlamıştı.¹²⁸

NATO silahları ile donatılmış Rumlara, EOKA'nın başında General Kizikis önderlik etmektedir. Akritas isimli plan, Savunma Bakanı Yorgacis, Makarios'un doktoru Vassos Lyssarides ve EOKA-B isimli örgütün lideri Nikos Sampson tarafından uygulamaya konulmaktadır. Burada asıl amaçlanan ise; Kıbrıs Türk liderinin ortadan kaldırılması, TMT hakkında daha fazla bilgi edinilmesi, Kıbrıs Türklerini içeriden parçalamak, sözde Türk-Rum dostluğunu korumak, Türkiye ile Kıbrıs Türk toplumu arasındaki bağları koparmak şeklinde tasnif edilebilmektedir.

Saldırıların hedefi Lefkoşa idi. Lefkoşa'ya bağlı Küçük Kaymaklı, Rumlar için tehlike arz etmekteydi. Burada Türk nüfusu çoğunlukta idi. 19 Aralık'tan itibaren Küçük Kaymaklı çevresinde Rum faaliyetleri gözlenmekteydi. Türk Mücahit Teşkilatı mensupları ise, olası bir saldırı için hazır beklemekteydi. 22 Aralık'ta başlayan saldırılar sonucunda Küçük Kaymaklı'nın dışarı ile irtibatı tamamen kopmuştur. Zamanla Rumlar bütün güçlerini bu bölgeye taşımışlardır. 22 Aralık 1963'te Makarios'un Garanti Anlaşması'nı tanımadığını ilan etmesi ile Rum saldırganların şiddet hareketlerinin artması söz konusu olmuştur. Türk Mücahitleri 5000 Türk'ün sorumluluğunu alarak bölgeyi terk etmeleri doğrultusunda karar

---

¹²⁷ Güler, a.g.e., s. 107.

¹²⁸ Akkurt, Aydın, (1998), *Yakın Mücadele Tarihimizin Bilinmeyen Yönleri ve Yorgacis'in Casusları*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul, s. 65.

almışlardır. 24 Aralık'tan itibaren, 3000 Türk Hamitköy'e ve 2000 Türk de Lefkoşa'nın güvenli bölgelerine sevk edilmişlerdir.¹²⁹

Tüm bu saldırıların ardından, Kıbrıs'taki Türk alayında doktorluk yapan Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ve 3 çocuğu vahşice katledilmiştir. Aynı zamanda Makarios, görüşmeye yanaşmamaktadır. Bunun üzerine, garantörlük hakkını tek başına kullanmaya karar veren Türkiye'nin attığı bu adım sonrasında Makarios, Yeşil Hat isimli anlaşmayı Fazıl Küçük ve Rauf Denктаş ile görüşmek suretiyle gerçekleştirmiştir. Bu anlaşma yapılırken bile, Ayyasıl Türkleri, Rumlar tarafından katledilip çukurlara atılmaktadır. 27 Aralık'ta ise İngiliz General Peter Young komutasında üçlü kuvvet devriye görevine başlamıştır.¹³⁰

Kıbrıs Cumhuriyeti, kuruluşundan üç yıl sonra yıkılmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Akritas Planı'nın Kıbrıs Rumları tarafından 21 Aralık 1963 tarihinde uygulamaya konmasıyla son bulmuştur.¹³¹

Türkiye'nin Müdahalesi:

Ada'daki Türk toplumu için yaşam hızla felakete doğru gitmeye başlamıştı. Halkın kendisini ekonomik manada geliştirmesi söz konusu değildi. Halk işlerine bile gidemiyor gettolara karşı kendilerini korumak isteyen topluluklar onların dışına çıkmak istediklerinde öldürülüyor ya da kayboluyorlardı.¹³² Türkiye bu durumdan rahatsızlık duymakta ve Ada'ya müdahalenin kaçınılmaz bir hal aldığını düşünerek hazırlıklar yapmaktaydılar. Rumlar Yunanistan'la birlikte Ada'da yaşayan Türkleri yok etmek ve adayı Yunanistan'a bağlamak için 1967 yılında şiddeti daha da arttırdı. Yunanistan'da yaşanan siyasi istikrarsızlıklar nedeni ile 21 Nisan 1967 yılında bir grup albay yönetime el koyarak 1974 yılına kadar sürecek olan Albaylar Cuntası

¹²⁹ Akyol, Ahmet, (2015), *Kanlı Noel Olayları*, <http://www.ahmetakyol.net/kanli-noel-olaylari/>, 02.02.2016.

¹³⁰ Akyol, Ahmet, (2015), *Kanlı Noel Olayları*, <http://www.ahmetakyol.net/kanli-noel-olaylari/>, 02.02.2016.

¹³¹ Yılmaz, Rüştü, (2014), *Kıbrıs Kara Sınır Kapılarının Açılışının Toplumsal Müzakerelere Etkisi ve KKTC'de Devletleşme Olgusu (2003-2013)*, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, s. 372.

¹³² Denктаş,op.cit.,s.43-47

dönemini başlatmış oldu ve lider Albay Papadopoulos halka Kıbrıs'ın en kısa zamanda Yunanistan'a bağlanacağı sözünü verdi.¹³³

Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel ve Papadopoulos karşılıklı olarak birkaç kez hem Türk tarafında hem de Yunan tarafında görüşmeler yapmıştı lakin Rum Milli Muhafız Ordusu bu arada boş durmamış ve Türk köylerine saldırı girişiminde bulunmuştu. Ada'ya sokulan 12.000 askerini geri çekmemesi durumunda Türkiye tekrar müdahale edeceği restini çekti.¹³⁴ Türkiye'nin bu resti Amerika'da hemen yankı buldu ve ABD Dışişleri Bakanı Cyrus Vance'nin her iki ülke arasında yürüttüğü diplomatik görüşmeler sayesinde Atina'yı ikna ederek 12.000 askerin Ada'dan gönderilmesini sağladı. Bu, iki ülkede yaşayan Türkler açısından 1963 yılı Aralık ayından beri yaşanan ilk başarı sayılabilir. Türklerin müdahalede bulunuruz tehditleri sonuç vermişti. Ada'da yaşayan Türkler ve Rumlar arasında önce istikşafi nitelikli müzakereler başlayacak ve bu görüşmeler ertesi yıllarda kapsamlı Denктаş-Kliridis müzakerelerine dönüşecekti.¹³⁵ Bu müzakerelerden her hangi bir sonuç alınması mümkün görünmüyordu. Çünkü Makarios enosis ısrarını sürdürüyor ve 1960 antlaşmalarının geçersiz olduğunu varsayıp müzakerelere öyle devam etmek gerektiğini düşünüyordu lakin Türk tarafı bunun kabul görmesinin mümkün olmadığını söyledi ve de yaptı.

Türkiye 1974 yılına gelindiğinde artık askeri manada Ada'ya müdahale için çok daha hazırlıklı bir durumdaydı. Çıkarma filoları oluşturulmuş üstelik birliklerin hazırlıkları muhtemel bir çıkarmaya göre düzenlenmişti.¹³⁶

2.3.1. 15 Temmuz 1974: Darbe ve sonuçları

Makarios ile Yunan Cuntası enosis için büyük bir çaba sarf ediyordu lakin aralarında ciddi fikir ayrılıklarının oluşması sebebiyle bu amaca nasıl ulaşacakları

¹³³ Clogg,op.cit.,153-161;Sonyel,op.cit.,s.215-223

¹³⁴ Sonyel,op.cit.,s.223-224 ve 227-229

¹³⁵ Sonyel,op.cit.,s.242-244;Denктаş,op.cit.,53-55

¹³⁶ Süha Bölükbaşı,*Turkish-American Relations and Cyprus*(University of Virginia),s.178-179

uzlaşmalarına bağlı kalmıştı.¹³⁷ Ada'daki EOKA-B'nin komutanı Gravis ile Makarios arasında da gözle görülen bir taktik uzlaşmazlığı başlamıştı. 1974 yılında Gravis saklandığı evde ölü olarak bulundu. EOKA-B'de Atina Cuntasının eline geçti. 15 Temmuz 1974'dün sabahında Cuntanın tertiplediği bir askeri darbe ile Makarios yanlıları etkisiz hale getirilmiş ve yönetilme el konulmuştur. Bu çatışmada Makarios'un öldüğü sanılsa da bunu doğru olmadığı ve yoğun çatışmanın yaşandığı Baf bölgesinde bulunan bir dağ evinde saklandığı daha sonrada oradan kaçmayı başardığı ve İngiliz üslerine sığınarak onlar tarafından Londra'ya götürüldüğü anlaşıldı.¹³⁸

Darbe neticesinde EOKA lideri Sampson Devlet Başkanı olarak, ENOSİS yanlısı bakanlardan oluşan bir hükümet kurmuştu.¹³⁹ Sampson ilk basın toplantısında "Türk azınlık tehlikede olmadığı sürece Türkiye'nin müdahale etmesi için bir neden göremiyorum."¹⁴⁰ şeklinde bir açıklama yaparak Türklere karşı doğrudan bir tehdit olmadığı imajı uyandırmaya ve Türkiye'nin adaya olası bir müdahalesini önlemeye çalışmıştır. Fakat bu ifadenin en dikkat çekici yanı Kıbrıs Türk toplumunu azınlık olarak telaffuz etmesidir. Bu açıklama ile kendisini adanın Rumlarla birlikte eşit ve ortak sahiplerinden biri olarak gören Kıbrıs Türk toplumunun ENOSİS korkusu tekrar hortlamıştı. Kıbrıs Rum toplumu için taksim, Kıbrıs Türk toplumu için ise ENOSİS korkusu tarihte çok derin ve acı hatıralara sahipti ve her iki taraf için de bunlardan kurtulmak oldukça zordu.¹⁴¹

Türkiye darbe nedeniyle Yunanistan'ı Kıbrıs'a müdahale etmekle resmen suçlamıştır. Konu ile ilgili olarak İngiltere Başbakanı Harold Wilson ve Dışişleri Bakanı James Callaghan¹⁴² ile görüşülmüş; Kıbrıs'ın bağımsızlığının devamı için Türkiye ile birlikte askeri hareket düzenlenmesi konusunda iknaya çalışılmıştır.

¹³⁷ Denктаş,op.cit.,s.59-63;Sonyel,op.cit.,s.253,256-260

¹³⁸ Denктаş,op.cit.,s.65-67.Makarios'un 19 Temmuz günü Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde ülkesinin Yunanistan tarafından işgal edildiğine dair açıklamaları dikkate alındığında aslında Kıbrıs'ın 15 Temmuz tarihinde Yunanistan tarafından işgal edildiğini söylemek mümkündür. Bkz. Stephen, op.cit., s.26-27

¹³⁹ *UN Documents S/RES/361* (1974), 30 August 1974.

¹⁴⁰ *UN Documents S/RES/364* (1974), 13 December 1974

¹⁴¹ İzzettin Doğan, **Kıbrıs sorunun Milletlerarası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti., 1976, s. 24.

¹⁴² "**Kıbrıs'ın 50 Yılı**", Belgesel, Yönetmen: Rengin Güner, Yapımcı: Mehmet Ali Birand, Gösterim Tarihi:1999, (2007 Vcd), Prodüksiyon Şirketi.

Ancak darbe olayının akabinde İngiltere'nin pasif bir siyaset izlemeyi tercih ettiği söylenebilir.¹⁴³ İngiltere bu, hareketine gerekçe olarak da Garanti Antlaşması'nın taraflara silahlı müdahale izni vermediği görüşünü savunmaktadır. Devrik Cumhurbaşkanı Makarios da İngiltere Başbakanı Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan ile görüşerek, Kıbrıs'ın eski statüsüne kavuşması için siyasi destek verilmesini ve Sampson hükümetinin İngiliz hükümetince tanınmamasını talep etmiştir.¹⁴⁴ Makarios'un amacı Albaylar cuntasının darbedeki etkisini ortaya çıkarmaktı ve bu konuda ABD'ye gerekli önlemleri alacağı konusunda güveniyordu. Ancak ABD, cunta lideri Ioannides'i darbeden vazgeçmesi konusunda başarılı olamamış ya da olmak istememişti.¹⁴⁵

Kıbrıs Yunanistan'la birleşebilirdi ancak bu birleşmenin gerçekleşmesi için Türk tarafının hareketsiz kalması gerekiyordu. Yunan Cuntası ABD'nin bunu gerçekleştirebileceğini beklentisi içerisindeydi. Bu arada darbenin lideri Sampson da Türkiye'nin yapacağı herhangi bir müdahalede Ada'da kurtarılabilecek tek bir Türk kalmayacağı tehditlerini savurmaktaydı. Sovyetler ise 15 Temmuz darbesi ile ilgili olarak Kıbrıs'ta Makarios dışında hiçbir hükümeti tanımayacağını ifade ediyor ve ABD'yi işaret ederek bu darbenin bazı NATO üyeleri ile bağlantılı olabileceğini belirtiyordu.¹⁴⁶ Sovyetler Birliği NATO'nun etki alanını daha fazla genişletmemek için Kıbrıs'ın bağımsızlığını destekliyor, Yunanistan'ın yani batı yanlısı darbecilerin ilhakını istemiyor, bölünme ya da ilhaka karşı çıkıyordu.¹⁴⁷ Soğuk savaş sürecinde yaşanan bu darbe olayında ABD ve SSCB'nin aynı konuya farklı yaklaşımları düşünüldüğünde Kıbrıs'ın yalnızca üç garantör devletin devlet arasında değil dış kaynaklı hesaplarında odağında olduğu açıktı. Kalıcı bir çözüm de ancak bu süper

---

¹⁴³ Ömer Kürkçüoğlu, "British Policy During 1974 Cyprus Crisis", *Dış Politika*, Vol. 4, No. 2-3, 1974, p. 185.

¹⁴⁴ *UN Documents S/RES/365* (1974), 13 December 1974

¹⁴⁵ Bu konuda detaylı bilgi için bkz: Michael Attalides, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, New York, St. Martin's Press, 1979, p. 170; Kyriacos C. Markides, *The Rise and Fall of The Cyprus Republic*, New Haven, Yale University Press, 1977, pp. 498-499 Süha Bölükbaşı, *The Superpowers and the Third World: The Turkish-American Relations and Cyprus*, Lanham, University of Virginia, 1988, pp. 170-171;

¹⁴⁶ Fahir Armaoğlu, "1974 Cyprus Crisis and The Soviets", *Dış Politika*, Vol. 4, No. 2-3, 1974, p. 180.

¹⁴⁷ Menter Şahinler, *Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti*, İstanbul, Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, 1979, s. 63.

güçlerin adanın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü'nü garanti etmesi halinde ortaya çıkabilir ve Rumları *Taksim*, Türkleri ise ENOSİS korkusundan kurtarabilirdi.¹⁴⁸

2.3.2. 20 Temmuz Kıbrıs barış hareketi

Yunan cuntasının 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios yönetimine karşı gerçekleştirdiği darbe hareketi, ada'da sağlanmaya çalışılan güven ve istikrar ortamını daha da bozdu. Rauf Denктаş, radyoda yaptığı bir konuşmada darbenin Rumların kendi aralarındaki bir mesele olduğunu belirterek ada'daki Türk varlığının devamı için Türkiye'nin askeri müdahalede bulunmasını istemişti. Denктаş'ın müdahale istemesinin nedeni Kıbrıs'ta sıkıyönetim ilan eden darbecilerin Lefkoşa ve Girne'ye hakim duruma gelmeleri ve tüm ada'da hızla güçleniyor olmaları idi. Bu durum eğer önlenmeyecek olur ise Türklerin can güvenliğini de tehdit edebilirdi. Darbe karşısında İngiltere ve Sovyetler olayı kınarken, ABD tarafları sükûnet çağrısı yapmıştı. BM ise süper güçler bu konuda uzlaşmadığı için doğal olarak tatmin edici bir tepki vermiyordu. Dünya kamuoyunda ciddi bir tepki oluşmamıştı. Önceki yıllarda yeterli askeri güç bulunmaması ve dış baskılar sonucu garantör olma hakkından doğan hakkını kullanamayan Türkiye ise bu defa tepkisiz kalmaya niyetli değildi.¹⁴⁹

Ecevit'in İngiltere'ye Kıbrıs'a ortak müdahale önerisinin sonuçsuz kalması üzerine 20 Temmuz 1974'de sabah 06.05'de I. ve II. Paraşüt Taburu Kıbrıs'a indi.¹⁵⁰ Aynı gün hareketin devamı şöyle olmuştu: İlk Çıkarma sabah 08.45'de Platini Plajına olmuştu. III. ve IV. Paraşüt Taburu 11.30'da inmişti. Bunlarla birlikte Kömürcü mevkiine I.Komando taburu 08.45'de, II. Komando taburu Aşağı Dikmen mevkiine 11.45'de, III. Komando Taburu 15.45'de Gönyeli'ye, Nevşehir Komando

¹⁴⁸ Markides (1977) a.g.e., p. 183.

¹⁴⁹ Denктаş, *Kıbrıs Girit Olmasın*, s.158. Patris Gazetesi, sağcı ve Rum Albay Grivas'ın kontrolünde bir yayın organıdır. Makarios'a karşı olan gazete, bir süre kapalı kaldıktan sonra, 1966 yılından itibaren Rumların arasındaki ihtilafların su yüzüne çıkmasıyla yayın hayatına dönmüştür. Çay, a.g.e., s.96-97

¹⁵⁰ *Hürriyet*, 20 Temmuz 1974,s.1.

Taburu 18.45'de Hamitköy'e ve nihayet 1/230 Piyade Alayı Hamitköy'e 18.45'de inmişti.¹⁵¹

1964 yılından bu yana, Rumların saldırı ve abluka uygulamaları nedeniyle pek çok Türk bölgesinin birbiriyle bağlantısı kesilmiş ve Türklerin hayatı yokluk ve korku içerisinde çekilmez bir hal almıştı. Bu durum 20 Temmuz 1974 sabahı Türkiye'nin adaya müdahalesiyle son buldu. Türkiye, garantörlük hakkını kullanarak Ada'ya resmen müdahale etmişti. Müdahale aynı gün Başbakan Bülent Ecevit tarafından kamuoyuna "Barış Harekatı" adı ile duyurulmuştu. Türkiye'nin müdahalesinin siyasi etkisi sonucu ada'daki Sampson hükümeti ve Yunanistan'daki darbeci cunta rejimi yıkıldı. Kıbrıs Birinci Harekatın 3. gününde Yunanistan'da Konstantin Karamanlis sürgünden geri çağrıldı, görevden ayrılan Sampson yerine Glafkos Klerides getirildi. BM, ABD ve Batılı devletlerin ateşkes çağrılarının akabinde İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında 25 Temmuz 1974'de I. Cenevre görüşmeleri başladı. Görüşmelere 9 Ağustos 1974'de Denктаş ile Klerides de katıldı. 30 Temmuz 1974 tarihinde yapılan görüşmeler neticesinde alınan kararlar aşağıda sunulmuştur:

1. Ada'da bir güvenlik bölgesi kurulacak.
2. Rum ve Yunan işgalindeki Türk bölgeleri derhal boşaltılacak.
3. Tutsak durumunda olan asker ve sivil personel derhal mübadele edilecek ya da serbest bırakılacak.
4. Ada'da barışın sağlanması ile anayasaya uygun bir hükümet yeniden kurulacak.
5. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıs Rum toplumu ile Kıbrıs Türk toplumu olmak üzere iki otonom idarenin mevcudiyeti kabul edilecek.

2.3.3. II. Harekat ve adanın ikiye ayrılması

İmzalanan bu protokolü Yunanistan muhalefeti yüksek sesle eleştirmiş ve antlaşmayı " bir yüz karası" olarak tanımlamıştır. Makarios da memnuniyetsizliğini

---

¹⁵¹ Ali İhsan Gürçan, *Kıbrıs Barış Harekatı ve Ötesi*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2013,s.17.

belirterek, ikinci konferansta daha dikkatli olunması gerektiğini dile getirmiştir.¹⁵² Yukarıda alınan kararları ve barışı konuşmak için 8 Ağustos 1974 tarihinde taraflar II. Cenevre Görüşmelerinde tekrar bir araya geldiler. Ancak Yunanistan'ın anlaşmaya yanaşmayan isteksiz tutumu ve İngiltere'nin tepkisiz kalması Türkiye'yi başladığı barış hareketını tamamlamaya yöneltmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri 14 Ağustos 1974 tarihinde başladığı işi bitirip, Türklerin güvenliğini sağlamak için II. Kıbrıs Barış Harekatı'nı başlatmış; 2 gün süren başarılı bir hareket sonunda Rumların Türklere yaptığı katliamlar ve birçok toplu mezar da gün ışığına çıkarılmıştır.¹⁵³ Birinci hareketin sonunda Lefkoşa ve çevresi ile Girne ve çevresi tamamen ele geçirilirken İkinci Barış Harekatı ise Magosa, Karpaz, Güzelyurt, Lefke ve Lapta'ya yönelik olarak yapılmıştı. 39 ve 28.Tümenler 15 Ağustos sabahı Magosa istikametine taarruz etmişler ve 28.Tümen Magosa'yı, 39.Tümen ise Karpaz'ı ele geçirmişti. Komando Tugayı ise 16 Ağustos'da Lefke ve Gemi Konağı'na hakim olmuştur. 20 Temmuz 1974'de başlayan ve 20 Ağustos 1974'de biten hareketler sırasında 498 Türk askeri, 70 TMT Mücahidi ve 270 sivil Kıbrıs Türkü şehit oldu, toplam şehit sayısı 856'yı buldu.¹⁵⁴

Kıbrıslı Rumlar 1974'de Türkiye'nin gerek askeri gerekse siyasi alanda attığı adımlar nedeniyle yaşadıkları hayal kırıklığı ve travma ile o zamana kadar pek umursamadıkları Kıbrıs bayraklarına sarılmaya başlamış ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin mensubu olduklarını hatırlamışlardır. Yunanistan'daki Albaylar Cuntasının Makarios'a darbe yapması, Türkiye'nin müdahalesi sonucu hem Kıbrıs'ta hem Yunanistan'da iktidarların devrilmesi ve ardından Cenevre görüşmeleri ile Kıbrıs'ın resmen bölünmesi Rumlarda ciddi bir kırılma yaratmıştı.¹⁵⁵ 20 Temmuz'da 1974'te başlayan ve 20 Ağustos 1974'te sona eren iki ayrı hareketin sonunda Kıbrıs Türklerinin yaşam alanları güvence altına alındı ve ada'da yeni bir dönem başladı. Kıbrıs'ta bugün halen mevcut olan sınırlar bu iki müdahale sonunda kuruldu. Ada bu

¹⁵² AA'nın 1 Ağustos 1974 tarihli bülteni; aktaran Mehmet Ali Birand, **30 sıcak Gün**, 9.bsk, Milliyet Yayınları, Aralık 1984, s.359-360

¹⁵³ Çay, *a.g.e.*, s.101.

¹⁵⁴ Ali İhsan Gürcan, *Kıbrıs Barış Harekatı ve Ötesi*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2013, s.110.

¹⁵⁵ Ceasar Mavratsas, "**Kıbrıs Rum Kimliği ve Kıbrıs sorunu Hakkında İhtilaflar**", *Kıbrıs'ın Turuncusu*,

Editör: Mehmet Haşgüler, Ümit İnatçı, Anka Yayınları, İstanbul, 2003, s. 141-156.

tarihten itibaren sınırların ayırdığı iki bölgeyi, iki milletli, iki devletli ve iki dinli kimliğine kavuştu.

2.4. Barış Harekatının Sonuçları

Türkiye'nin askeri müdahalesi sonucunda Yunanistan ve Kıbrıs'ta demokrasi yeniden hakim oldu. Yunan yazar Helena Vlahos'un Milliyet Gazetesine verdiği "*Türklerin müdahalesi yedi buçuk yıl süren Albaylar cuntasını yıkan son darbe olmuştur*" şeklindeki itiraf gibi beyanatı durumu özetlemektedir.¹⁵⁶ Düzenlenen hareketler, Rumların ve akabinde darbecilerin sürdürdüğü katliamları durdurmuş, binlerce insanın daha canından olmasını önlemiştir.¹⁵⁷

Kıbrıs konusunda Türkiye'ye en büyük engeli, bu dönemde Rum yanlısı bir politika izlemekte olan ABD vurmuştur. Rum lobisinin etkinliğinin fazla olduğu Amerikan Kongresi, Şubat 1975'te aldığı kararla, Kıbrıs Barış Harekatını bahane göstererek, Türkiye'ye silah ambargosu uygulamaya başladı ve Türkiye uluslararası alanda yalnızlığa itildi. Eylül 1978'e kadar süren bu ambargoya Türkiye öncelikle 13 Şubat 1975'te 'Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu ve Rauf Denktaş'ın devlet başkanlığına seçildiğini açıklayarak daha sonra da Türkiye'deki ABD askeri üslerini kapatarak anlamlı bir cevap verdi.¹⁵⁸

1974 Barış Harekatlarının ardından BM Genel sekreteri gözetiminde iki toplum arasında yoğun bir toplumlararası görüşmeler süreci yasandı. 28 Nisan 1975 ile 21 Şubat 1976 tarihleri arasında Viyana Görüşmeleri olarak adlandırılan beş turlu görüşmeler yapıldı. Görüşmelerde merkezi hükümetin yetkileri, hava alanının yeniden hizmete açılması ve göçmenlik gibi konular ele alındı fakat nüfus mübadelesi dışında herhangi bir konuda bir sonuca varılamadı. Viyana Görüşmelerinden beklenen sonucun alınamaması üzerine, Denktaş'ın çabaları ve Makarios'un daveti kabul etmesi üzerine taraflar 27 Ocak ve 12 Şubat 1977'de iki

¹⁵⁶ Milliyet, 25 Temmuz 1974

¹⁵⁷ İsmail, S., 1997. *Kıbrıs Barış Harekatının Nedenleri-Gelişimi ve Sonuçları*, Akdeniz Haber Ajansı Yay., Lefkoşe, 438s.

¹⁵⁸ Uslu, N., 2001. "Kıbrıs sorunu ve ABD", *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi*, Ed.: İ. K. Ülger ve E. Efeğil, HD Yay., Ankara, XIV, ss.151- 187.

kez daha bir araya geldiler. 12 Şubat 1977’de iki toplumlu, iki kesimli federasyonu amaçlayan bir anlaşmaya varılırken, toprak bölüşümü gibi konuların konuşulduğu daha sonraki oturumlarda herhangi bir sonuca ulaşamadı.¹⁵⁹

1974 Harekatından 1983’te KKTC’nin ilanına kadar geçen sürede Türk tarafı hep eşit bir çözüm istemiştir ancak 1982 yılına kadar ara ara yapılan toplumlararası görüşmelerde herhangi bir sonuç alınamadı. 1974’ten sonra Kıbrıs Türkleri soruna çözüme arama sürecine paralel olarak diğer yandan da devlet kurma sürecini başlattıklarından, tarım, hayvancılık, sanayi, hizmet sektörü, haberleşme ve ulaşım alanlarında büyük mesafe kat etti. 1974 Barış Harekatı, Kıbrıs Türk’üne on yılı aşkın süredir yaşadığı baskı ve zulüm altında mahrum kaldığı ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kalkınma imkanı verdi.¹⁶⁰

2.5. K.K.T.C.’nin İlanı

Kıbrıslı Türkler, BM’in olaya tek taraflı bakışı, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin BM kararlarını kendi çıkarlarına kullanma eğilimi ve Rumların uzlaşmaz tutumları nedeniyle müzakere masasını terk ederek toplumlararası anlaşma konusunda bir ilerleme sağlanamaması gibi nedenlerle başka bir alternatif kalmadığını, Kıbrıs Türk toplumunun kendi kaderini tayin (*self-determination*) hakkına dayanarak, eşit kurucu ortak sıfatıyla başka bir seçeneğinin kalmadığını açıklıyordu.¹⁶¹ 15 Kasım 1983’te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) bağımsızlığını ilan etmiştir ve Türkiye, KKTC’yi aynı gün tanımıştır.¹⁶² Denктаş, KKTC’nin bağımsızlığını ilanının akabinde BM Güvenlik Konseyine giderek KKTC’nin ilanının sebeplerini anlatmış ve Kıbrıs Türk halkının yadsınamaz kendi kaderini tayin hakkını kullandığını açıklayarak yeni bir barış paketi önerisinde bulunmuş ve Genel Sekreterin iyi niyet

¹⁵⁹ Cerrahoğlu, Zehra., 1998. *Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990)*, KB Yay., Ankara, XVII, 194s.

¹⁶⁰ İsmail, a.g.e., s.155.

¹⁶¹ Michael Moran, **Rauf Denктаş at the United Nations**, UK, Eothen Press, 1997, p. 328.

¹⁶² Zaim M. Necatigill, **The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law**, Oxford, Oxford University Press, 1990, p. 133.

girişimi çerçevesinde yapılacak müzakerelere de hemen başlama isteğinde olduklarını açıklamıştı.¹⁶³

İngiltere, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın talebi üzerine Güvenlik Konseyi Kasım 1983'te Kıbrıs'taki durumu masaya yatırmak üzere dört ayrı toplantı düzenlemiştir.¹⁶⁴ Konsey 18 Kasım tarihli toplantısının sonunda 541(1983) sayılı kararı almıştır. Bu karara göre KKTC'nin ilanı yasal olarak geçersiz ve 1960 Garanti Antlaşmaları ile uyumsuz kabul edilerek tüm devletlere ada'da Kıbrıs Cumhuriyeti dışında hiçbir devleti tanımama çağrısı yapılmıştır.¹⁶⁵

Güvenlik Konseyi'nin yukarıda açıklanan kararı KKTC'nin tecrit edilmişliğini daha da arttırmıştır. Hiçbir ülke doğal olarak BM Güvenlik Konseyi dolayısı ile güçlü devletler tarafından tanınmayan KKTC'yi tanıyarak ortaya çıkacak siyasi riskleri göze alamamaktadır. KKTC'nin tanınmaması diplomatik, siyasi ve ekonomik olarak tecridine yol açmış ve bu nedenle Kuzey Kıbrıs Türkiye'ye daha bağımlı hale gelmiştir.¹⁶⁶

BM Güvenlik Konseyinin 541(1983) sayılı kararı Kıbrıs sorununda adil ve kalıcı bir çözüme kavuşmak için Genel Sekreteri iyi niyet girişimine devam etmeye çağırıyordu.¹⁶⁷ Genel Sekreter raporunda KKTC'nin ilanının Kıbrıs'taki durumu kalıcı bir barış ortamından daha da uzaklaştıracağını ifade ediyordu.¹⁶⁸ Diğer taraftan Uluslararası alanda tanınmasa dahi KKTC'nin ilanı ile sorunun tarafları artık iki ayrı toplum değil iki ayrı devlet haline gelmişti. KKTC'nin tek taraflı ilanına Rum yönetimi lideri Kiprianu KKTC'nin ilanı feshedilmediği sürece Denктаş ile müzakere

---

¹⁶³ *UN Documents S/PV.2498*, 17 Kasım 1983, paragraf 2-3.; *Yearbook of the United Nations*, 1983, p. 21.

¹⁶⁴ *UN Documents S/16192*, 1 Kasım 1983, paragraf 56; *Yearbook of the United Nations*, 1983, p. 254.

¹⁶⁵ *UN Documents S/Res./541/1983*, 18 November 1983.

¹⁶⁶ Joseph S. Joseph, "The UN As an Instrument of National Policy: The Case of Cyprus", *The Cyprus Review*, Vol.1, No.2, Güz 1989, s.60.

¹⁶⁷ *Yearbook of the United Nations*, 1983, p. 245.

¹⁶⁸ *UN Documents S/16192*, 1 November 1983, paragraf 56.

etmeyeceğini açıklayarak sert bir tepki vermiştir.¹⁶⁹ Genel Sekreterin de çözüm arayışlarında artık adadaki bu yeni durumu göz önüne alması gerekiyordu.

Genel Sekreterin görüşmelerin yeniden başlayabilmesi için ortaya attığı önerilerde KKTC'nin bağımsızlığından duyduğu rahatsızlık anlaşılıyordu. Ocak 1984'te Kıbrıs'ta sürdürdüğü temasların yanı sıra Türkiye ve Yunanistan'la da ayrı ayrı görüşmeler yapmıştır. Diğer taraftan Turgut Özal öncelikle bir iyi niyet göstergesi olarak, daha sonra uluslararası alanda Kıbrıs meselesi yüzünden Türkiye'nin karşılaştığı baskıyı azaltmak adına 3 Ocak 1984'te adada bulunan Türk birliklerinden 1500 askeri geri çekti.¹⁷⁰ Ancak yine de Maraş bölgesinin yeniden yerleşime açılması, Lefkoşa uluslararası havaalanının sivil ulaşım faaliyetlerine tekrar başlaması ve kayıp kişiler komisyonunun yeniden toplanması ile ilgili öneriler Rum tarafınca reddedilmiş ve bağımsızlık ilanının geri çekilmesinde ısrar edilmişti.¹⁷¹

---

¹⁶⁹ *Cyprus Mail*, 20 Ocak 1984 aktaran Bölükbaşı (1998) a.g.e., p. 423; *UN Documents S/16192*, 1 December 1983, paragraf 57.

¹⁷⁰ Fırat (2002b) a.g.e., s. 120.

¹⁷¹ *Keesing's Contemporary...*, 1985, p. 34065; *Yearbook of the United Nations*, 1984, p. 240.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BM GENEL SEKRETERLERİNİN KIBRIS SORUNUNA YAKLAŞIMLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

BM Genel Sekreterlerinin Kıbrıs Meselesine müzakereler vasıtası ile sonuç alma çabaları 1968 yılının Haziran ayından günümüze kadar devam etmekte olan bir olgudur. Genel Sekreterler, siyasi hareket alanı bulabildikleri ve Güvenlik Konseyi tarafından desteklendikleri ölçüde arabulucu ve iyi niyet girişimcisi olarak Kıbrıs Meselesini çözmek için müzakere süreçlerinde yer almışlardır. Ancak Genel Sekreterlerin etkisini sınırlayan ya da teşvik eden etmenler sadece örgütsel davranışlarla ilintili değildir. Çalışmamızın birinci bölümünde de aktardığımız gibi Genel Sekreterlerin kişilik yapıları ve üstlendikleri roller kapsamında duruma bakış açıları da arabulucu ya da iyi niyet girişimcisi olarak yer aldıkları bu süreci etkilemiştir. Araştırma bağlamında incelenen ve sorunun çözümü için emek veren Genel Sekreterlerin her birinin aynı ölçüde hassas, istekli ve aktif oldukları söylenemez.

Çatışma fiilinin tabiatı süreç ve sonuç üzerine etki ettiği gibi, çatışmanın doğrudan tarafı olmasalar da dolaylı olarak müdahil olan ve sahip oldukları güç yolu ile sonuç üzerinde her biri az ya da çok etki yaratan diğer oyuncuların varlığı ve bu oyuncuların çıkarlarının neyi gerektirdiği de, çözüme kavuşulamamasında etkin olmuştur. Bu bağlamda BM Genel Sekreterlerinin meseleye çözüm arayışında sergiledikleri çabalara rağmen bir sonuca ulaşamamasının nedenleri yukarıda açıklanan pek çok farklı faktör göz önünde tutularak irdelenmeye çalışılacaktır. Her bir Genel Sekreterin çözüm için sergilediği çabalar, taraflara sundukları çözüm önerileri, tarafların yaklaşımları ve süreçte etkili olan önemli gelişmeler detaylandırılarak çözümsüzlüğün nedenleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Kurt Waldheim'dan önceki Genel Sekreterlerin çabaları genellikle iyi niyet girişimi ile sınırlı kalmış ve taraflara somut çözüm önerileri getirilememiştir. Buna karşın Kurt Waldheim'ın ortaya koyduğu çaba ile iyi niyet girişiminin ötesine geçerek bir anlamda arabuluculuk yaptığı görülmektedir. Çalışmamızın ana konusu

Kıbrıs sorununun Cuellar, Ghali ve Annan dönemlerindeki yaklaşımlar çerçevesinde incelenmesi olmakla birlikte, çözüm arayışlarının irdeleneceği bu son bölüme yukarıda anılan nedenlerle Waldheim'ın görev yaptığı 1974-1981 döneminden başlanmıştır. Waldheim'dan sonraki dönemlerde görev yapan BM Genel Sekreterleri de bir iletişim kanalı olmaktan öteye geçerek, meselenin çözümü için birer arabulucu olarak hizmet etmişlerdir ve Kıbrıs sorununda arabulucu kimliğiyle yer alarak Rum ve Türk taraflarına çözüm önerileri sunmuşlardır.

3.1. 1974-1981 Döneminde BM'in Çözüme Yönelik Faaliyetleri

1972 yılının başında BM Genel Sekreterliğine atanan Kurt Waldheim, BM Barış Gücü'nün durumunu görüşmek üzere Haziran 1972'de iki toplumun liderleriyle görüşmüştür¹⁷². Waldheim görüşmeler neticesinde, 1968 yılında başlamış olan iyi niyet girişimlerinin sorunun çözümü için yetersiz kaldığı ve toplumlararası iletişim kanallarının durgun olduğunu gözlemlemiştir¹⁷³. BM Güvenlik Konseyinin 1964 tarih ve 186 sayılı kararına binaen 1968 yılında başlatılan toplumlararası görüşmeler Waldheim'ın göreve geldiği 1972 yılına kadar geçen sürede rutin işleyen formalite bir görev olarak devam etmiş, herhangi bir somut netice elde edilememiştir¹⁷⁴.

1968-1971 yılları arasındaki görüşmelerde Genel Sekreter yerine Özel Temsilcisi katılmıştır. Görüşmelerinin sonuçları hususunda dönemin liderleri Klerides ve Denktaş tarafından Özel Temsilcisi Osorio Tafall'a verilen bilgilerle yetinilmiştir¹⁷⁵. Ancak Kıbrıs Rum ve Türk toplumları, Türkiye ve Yunanistan her ne kadar bir netice elde edilemese de uluslararası toplumda çözüm istemeyen taraf pozisyonuna düşmemek ve istedikleri sonucu elde edemeseler dahi süreci kontrol altında tutabilmek için müzakereleri sürdürmeye devam etmişlerdir¹⁷⁶.

¹⁷² <http://www.un.org/sg/formersg/waldheim.shtml> (Erişim tarihi: 18 Mayıs 2016)

¹⁷³ *UN Documents* S/10664, 26 May 1972, paragraf 55.

¹⁷⁴ *UN Documents* S/Res/247(1968) 18 March 1968.

¹⁷⁵ *UN Documents* S/10005 2 December 1970, paragraf 107

¹⁷⁶ *UN Documents* S/9814 1 June 1970 paragraf 70-71

1968–1971 döneminde yapılan üç tur görüşme süresince Kıbrıs Rum ve Türk tarafı birçok defa bir araya gelmiştir. Bu görüşmelerde çeşitli doküman değişimleri yaparak, özellikle yerel yönetimler, anayasal meseleler, yürütme, idarenin gücü, yargı ve polis gücünün şekli konularında tartışılmış ancak sorunun esasına ilişkin farklı bakış açılarının ve görüşmelerin seyrini olumsuz etkileyecek hareketlerin varlığı sonuç alınmasını engellemiştir¹⁷⁷. Tarafların önemli anlaşmazlık noktalarından birisi yerel yönetim meselesi olmuştur. Makarios bu hususta "Devlet içinde devlet kabul edilemez!" sözü ile konuya Türk tarafından çok farklı bir yerden baktığını göstermektedir¹⁷⁸. Bu durum aslında Kıbrıs sorununun uzun yıllardır çözülememesinin en önemli nedenini ortaya koymaktadır. Tarafların sorunun esasına bakış açıları birbirine taban tabana zıttır. Kıbrıs Türk halkı pek çok uluslararası belge ve anlaşma ile tescil edildiği gibi kendisini adanın ortak ve eşit sahiplerinden biri olarak görürken, Kıbrıs Rum tarafı adanın tek meşru yönetiminin kendileri olduğu iddiasında bulunmaktaydı.

Kıbrıs sorununun çözümünde toplumlararası iletişim liderlerle sınırlı olması, tarafların kendisinden kaynaklanan nedenler içerisinde son derece önemli bir yere sahip olmuştur. Toplumlararası iletişimsizlik iki toplumun psikolojik, sosyal ve kültürel olarak ayrılmışlıklarının ve birbirleri aleyhindeki negatif algının sürmesini sağlamıştır. Bir güven ve anlayış atmosferi yaratılmadan çözümün de mümkün olamayacağına anlaşılması ve bu yönde çabaların ortaya konması için 1990'lı yılları bulacaktı. Denktaş ve Klerides, geçmişteki şahsi ilişkileri dolayısı ile birbirlerine karşı nispeten yumuşak davranmışlar, problemi kişiselleştirmekten ayrı tutmayı bir ölçüde başarmışlar ve prensipli bir müzakere tekniğine benimsemişlerdir. Diğer taraftan meselenin esası konusunda her iki tarafın da sert bir müzakere pozisyonu benimsedikleri açıktır. Her iki tarafta müzakerelerde karşı taraftan kabul edecekleri cevapları aramış ve taviz bekleyen taraf olmuşlardır. Ancak, tarafların uzlaşmaya çalıştığı hususlar, bazı küçük değişiklikler ya da geri adım atmalarla çözümlenecek türden olmadığından küçük tavizlerin karşı tarafı tatmin etmeyeceği açıktır.

---

¹⁷⁷ *UN Documents S/10401*, 30 November 1971, paragraf 70,72

¹⁷⁸ *UN Documents S/9814* 1 June 1970 paragraf 67-68

Diğer taraftan Rum tarafı adına müzakere eden Klerides'in, Makarios'un Rum toplumu üzerinde sahip olduğu etki ile boy ölçüşebilecek güce ve tek başına hareket edecek otoriteye sahip olmamasından dolayı, Makarios'un izlemiş olduğu politikadan aksi yönde hareket etmesi mümkün değildi. Nitekim Waldheim döneminde bir süre Kıbrıs Özel Temsilciliği görevinde de bulunan ve ardından BM Genel Sekreteri olarak atanan olan Perez de Cuellar da anılarında Makarios'un ne kadar etkili bir lider olduğu konusuna yer vererek Özel Temsilci sıfatı ile Kıbrıs'a ilk gittiğinde, Kıbrıs Türk toplumu ile bir anlaşmaya varabilmek için gerekli otoriteye sahip tek Kıbrıslı Rum'un Makarios olduğu tespitinde bulunmuştur¹⁷⁹.

Waldheim Genel Sekreterlik görevine başladığında Siyasi İşler Özel Müsteşarı aracılığı ile 30 Ocak–5 Şubat tarihleri arasında Ankara, Atina ve Lefkoşa'da müzakerelerin tekrar başlaması için temaslar yapmıştır. Bunun üzerine muhataplar Mayıs ayının sonlarında görüşmelere başlanabileceği hususundaki cevaplarını Genel Sekretere ilemişlerdi¹⁸⁰. Ancak Genel Sekreter adına iyi niyet girişimcisi olarak görev yapacak olan Özel Temsilcisi Osorio Tafall yalnızca bizzat görüşmelere katılmakla yetinmeyerek, görüşmeler için uygun yer ve zamanın belirlenmesi konusunda da sorumluluk almıştır¹⁸¹. Bu şekilde o döneme kadar izlenen yolun dışına çıkılarak doğrudan sürece dahil olunmuş ve prosedür konusunda da bir inisiyatif alınmış olacaktı. Önceki dönemde tarafların iradesine bırakılan süreç şimdi üçüncü bir taraf eliyle yönlendirilecek ve daha da önemlisi Genel Sekreterin Özel Temsilcisi müzakereleri yakından takip ederek kendi değerlendirmelerini sunabilecekti. Bu durum bile önceki dönemle karşılaştırıldığında müzakerelerde BM'in yalnızca iletişim kanalı vazifesi görmenin bir adım ötesine geçmesi bakımından önemlidir.

Müzakereler 8 Haziran 1972'de yeniden başlatılmış, görüşmelere Kıbrıs Türk ve Rum liderlerine ek olarak Genel Sekreterin Kıbrıs Özel Temsilcisi ile Türk ve Yunan Anayasa uzmanları da katılmıştı¹⁸². Genel Sekreterin tercihi ile tarafların

---

¹⁷⁹ Javier Perez de Cuellar, **Pilgrimage for Peace: A Secretary General's Memoir**, New York, St. Martin's Press, 1997a, p. 215.

¹⁸⁰ *UN Documents S/10664*, 26 May 1972, paragraf 57.

¹⁸¹ *UN Documents S/10664*, 26 May 1972, paragraf 62.

¹⁸² Rauf Denktaş, **The Cyprus Triangle**, UK, George Allen&Unwin, 1982, p. 56.

tutumlarında esneklik sağlayabilmek, liderlerin taviz verme durumlarında prestij kaybı endişesi veya kamuoyuna hesap vermek zorunda kalmamaları için gizli müzakere yöntemi tercih edilmiş ve aynı yılın sonuna kadar yaklaşık 30 gizli görüşme yapılmış; görüşmelerin sonunda basına yalnızca tüm taraflarca onaylanmış kısa bir açıklama yapılmakla yetinilmiştir.

Yaklaşık iyi yıl sürecek görüşmelerin başlarında Türk heyeti, Kıbrıs Türk ve Rum halklarının enosis ve taksime karşı olduklarını beyan etmelerini teklif etmişti. Klerides, Yunan Hükümeti'nin bu teklifi kabulü halinde kendisinin de kabul edeceğini açıklamış ancak teklife Yunanistan'dan cevap gelmemiştir¹⁸³. Görüşme sürecinde Kıbrıs Rum yönetimi Kıbrıs'ın tek meşru hükümeti olduğu hususunda tavrını değiştirmemiş, Türk tarafı ise bu dönemde daha çok federasyon seçeneğini öne çıkarmaya başlamıştır. Rumlar ise taksim endişesi ile buna karşı çıkararak üniter devlet fikrini savunmuştur¹⁸⁴.

Federasyon seçeneği çözüm yolunda mantıklı bir yol olarak görülebilirdi¹⁸⁵. Ancak Türklerin federasyon tezini benimsemesi Makarios ve Rum toplumunun tepkisiyle karşılanmış, bunun sonucu olarak da Kıbrıs'ta devam etmekte olan görüşmeler 4 Nisan 1974'te kesilmiştir¹⁸⁶. Klerides devlet içinde devlet yaratacak hiçbir önerinin kabul edilemeyeceğini vurgulayarak görüşmelerin kesilmesinin nedeni olarak Türk tarafının federasyon tezine ilişkin demeçlerini ve ayrıca Denktaş'ın ayrı bir devlet kurma yönündeki sözlerini göstermiştir¹⁸⁷. Siyasi İşler Özel Müsteşarının taraflara telkini sonucu görüşmeler 11 Haziran 1974'te tekrar başlamış ve Osorio Tafall'ın istifa ettiği 18 Haziran 1974 tarihine kadar devam etmiştir. Makarios'un enosis taraftarı açıklamaları, EOKA-B'nin yasa dışı eylemleri

¹⁸³ Orhan Aldıkaçtı, "Rumların Taktiği: Türkleri Kandırmalıyız", **Hürriyet**, 11 Aralık 1974

¹⁸⁴ *UN Documents S/11137* 1 December 1973, paragraf 81.

¹⁸⁵ Joseph S. Joseph, "Cyprus and the EU: Searching for a Settlement in the Light of Accession", **The Cyprus Review**, Vol.11, No.1, (Spring, 1999), p. 47.

¹⁸⁶ Murat Sarıca, Erdoğan Teziç, Özer Eskiuyurt, **Kıbrıs sorunu**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1975, s.175

¹⁸⁷ Haluk Ülman, "Neden ve Nasıl Federatif Sistem", **Milliyet**, 22 Nisan 1974.

ve Makarios ile Yunanistandaki albaylar cuntası arasındaki görüş farklılıkları görüşmeleri negatif yönde etkilemiştir¹⁸⁸.

Oldukça derin görüş ayrılıklarına sahip taraflar arasında bir anlaşma sağlayabilmek için iyi niyet girişiminin yeterli olmayacağı aşikardır ancak bu konuda Genel Sekreter daha ileri bir inisiyatif alma konusunda harekete geçmemiştir. BM Güvenlik Konseyi Kıbrıs konusunda 1972 yılında 315 ve 324, 1973 yılında 343, 1974 yılında da 349 sayılı kararları almıştır. Kararlarda Genel Sekretere yeni bir rol ve görev verilmediği gibi çoğu bölümde adı dahi anılmamaktadır. Görüşmelerde Genel Sekreterin inisiyatif almasını cesaretlendirecek bir durum oluşmamış, Waldheim da kendi inisiyatifi ile hareket etmeye yönelmemiştir. Waldheim'ın anlaşmazlık çözümü konusundaki tutumunu değerlendirdiğimiz birinci bölümde belirttiğimiz gibi genel olarak Soğuk Savaş'ın sınırlayıcı şartlarını zorlamayı tercih etmemiş, süper güçlerin çıkar çatışmaları ile karşı karşıya gelme riskini de alamamıştır. Bu gelişmelerin ardından toplumlararası görüşmelerin Temmuz 1974'te tekrar başlaması kararlaştırılmış ancak 15 Temmuz 1974'te Ulusal Muhafızlar tarafından Makarios'a karşı gerçekleştirilen Atina destekli hükümet darbesi nedeniyle görüşmelerin başlaması mümkün olmamıştır.

Çatışmanın yaşam döngüsü göz önüne alındığında Kıbrıs sorununda uzlaşarak çözüme kavuşmak için henüz savaşın yaşanmadığı Haziran 1968-Haziran 1974 döneminin çözüm için en ideal zaman aralıklarından biri olduğu söylenebilir. Ancak BM'in etkili kararlar alamadığı ve Waldheim'ın aktif bir rol oynamaması nedeniyle bu dönemde çözüme varılamamıştır.

3.1.2. 1974-1976 yıllarında Waldheim'ın uzlaştırma çabaları

Güvenlik Konseyi'nin aldığı son kararın ardından Genel Sekreter diyalog sağlamak için teşebbüslerde bulunmuş ve bu çabaların sonucunda Ağustos 1974'te yapılan toplantılarda Kıbrıs'ta çözümün temeli, insani meseleler, Barış Gücünün gelecekteki durumu ve Lefkoşa havaalanının sivil havacılığa açılması gibi konular

---

¹⁸⁸ Necatigil (1985) a.g.e., pp. 23-24

görülmüştür¹⁸⁹. Waldheim, toplantı hakkında Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda "Klerides'ten Başkan ve Denktaş'tan Başkan Yardımcısı olarak söz etmiştir." Bu ifade BM'nin resmîyette 1960 yapılanmasını koruduğu düşüncesini göstermektedir. Türk tarafına göre ise 1960 Anayasası ile kurulan düzen 1963-64 olayları ile bozulmuş ve darbenin ardından da tamamen bitmiştir.

Genel Sekreter temasları ile ilgili bilgi ve gözlemlerini aktardığı 28 Ağustos 1974 tarihli raporunda adadaki durumun uluslararası barış ve güvenlik için hala endişe verici boyutta olduğunu ve müzakere yoluyla bir çözüme varmanın hayati önem taşıdığını ifade ediyordu. Waldheim'ın bir iletişim kanalı olarak harekete geçme çabaları sonucunda Kıbrıs Türk ve Rum toplumları liderleri 1974 yılı Eylül ayı başından itibaren başlamak üzere haftada en az bir kez bir araya gelerek esirlerin ve gözaltına alınanların karşılıklı olarak serbest bırakılması için bir program oluşturulması, köylerde kalan yaşlı ve hastalara insani yardım yapılması, tedaviye ihtiyacı olanların tedavi için sınırı geçmeleri konularında anlaşmaya varılmış ve esir mübadelesi de 31 Ekim'de tamamlanmıştır.¹⁹⁰

1974 yazından itibaren adada ortaya çıkan yeni durum Rumlar için yeni şartlara göre bir politika izleme gereği de ortaya çıkarmıştır. 1968'den beri sürdürülen müzakerelerle sorun çözülemediği gibi yakın zamanda çözülmesi mümkün de görünmüyordu. Diğer taraftan, uluslararası toplumun ve süper güçlerinin tepkisini çekmemek için BM'nin müzakere çağrılarına kayıtsız da kalmamıyordu.¹⁹¹

Klerides ve Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in 1974 yılı sonlarında yaptıkları zirve görüşmelerinde uygulanacak yeni Kıbrıs politikası belirlenmişti. 1974 öncesi duruma dönmek mümkün görünmüyordu, Türk tarafının ise ancak bir federasyon seçeneğini kabul edebileceği anlaşılmıştı. Rum ve Yunan liderlerin ikili görüşmelerinden çıkan sonuçlar müzakere çerçevesini de belirlemiş oluyordu. Buna göre Rum tarafının destekleyeceği çözüm seçeneğinde federasyon çok bölgeli ve çift

¹⁸⁹ *UN Documents* S/11473 28 August 1974, paragraf 2-5; S/11568, 6 December 1974, paragraf 62

¹⁹⁰ *UN Documents* S/11568, 6 December 1974, paragraf 51.

¹⁹¹ Michael (2009) *a.g.e.*, pp. 38-39.

toplumlu olacak, yetkilerin çoğu merkezi hükümette olacak, Türk tarafının kontrolünde olacak topraklar nüfus yoğunluğuna göre olacak veya %25'i geçmeyecek, Rumlar evlerine geri dönecek, mülkiyet ve dolaşım özgürlüğü sağlanacak ve Barış Gücü adayı terk edecekti¹⁹². Klerides'in federasyon seçeneğine yaklaşması ile bu yaklaşımı desteklemeyenler; özellikle Klerides'i "batının piyonu" olarak gören AKEL, 1974 öncesi duruma dönülmesini istiyordu¹⁹³. Makarios'un geri dönüşü ile Klerides'in yeni politikasının rafa kalktığı gibi, Rum tarafının sertleşen tutumu Türk tarafının da pozisyonunda sertleşmeye neden olmuştu. Makarios'un toplumlararası görüşmeleri Kıbrıs meselesini dünya kamuoyundan uzak tuttuğu için desteklemediği biliniyordu¹⁹⁴.

Bu gelişmeler ışığında toplumlararası görüşmeler 14 Ocak 1975 tarihinde Genel Sekreterin Özel Temsilcisi Munoz gözetiminde Denктаş ve Klerides arasında başladı. İki lider merkezi hükümetin gücü ve fonksiyonları ile ilgili tartışmışlar, 17 Ocak'ta insani meselelerle ilgili bir alt komite oluşturulması konusunda uzlaşmışlardı¹⁹⁵. 10 Şubat 1975'te Klerides, Genel Sekreter'in Özel temsilcisi aracılığı ile Rum tarafının önerilerini Türk tarafına sunmuştu¹⁹⁶. Rum tarafı bu önerilerde ilk kez coğrafi olarak sınırı ayrılmış bir ayrıma dayalı federasyonu kabul etmişti¹⁹⁷. Ancak Türk tarafı bu öneriyi eşitlik söz konusu olmayacağı için reddetmişti.

Kıbrıs Türk tarafı ise 13 Şubat 1975'te sunduğu önerilerinde Bundan sonra iki toplumunun yan yana yaşayabileceği ancak birlikte yaşamasının mümkün olmadığını vurguladıktan sonra merkezi hükümete sadece bir federasyonun kurulabilmesi için gerekli yetkinin verilmesi ve kalan yetkilerin Federe Devletlere ait olması gerektiği belirtiliyordu¹⁹⁸. Ayrıca 1960 Antlaşmaları ile verilen garantilerin federal devlet

¹⁹² Glafkos Clerides, **I Katatbesi Mon**, pp. 153–156 aktaran Michael (2009) **a.g.e.**, pp. 38-39.

¹⁹³ Birand (1979) **a.g.e.**, s. 86.

¹⁹⁴ Denктаş Makarios'a geri dönüşünün 4-6 hafta daha gecikmiş olsaydı sonuç alınabileceğini söylemişti. Ayrıca İngilizler'in Makarios'tan kurtulmak için O'nu ada'ya iade etmesi ile de işler zora girmişti. Klerides ile çıkış sağlayabilecek her formülü çıkmaza soktuğunu ve 1974 öncesi yapılan önerilerin de artık kabul edilemeyeceğini eklemişti. Kaynak: Birand, **Diyet**, s. 221

¹⁹⁵ UN Documents S/11624 18 February 1975, paragraf 2,5

¹⁹⁶ UN Documents S/11717, 9 June 1975, paragraf 46

¹⁹⁷ Polyviou, **a.g.e.**, p. 204.

¹⁹⁸ UN Documents S/11624/ 18 February 1975, Annex B

kurulduktan sonra da devam etmesi isteniyordu¹⁹⁹. Türk tarafı 1960 Antlaşmalarının bir parçası olan Garanti Antlaşmasının geçerli olmasını savunuyor, bir toplumun diğeri üzerinde üstünlük kurmaması için kurulacak devletin ortak kurumlarına iki toplumun eşitlik temelinde katılımını savunuyordu.

Kıbrıs Türk tarafı 13 Şubat 1975 tarihinde önerilerin sunulmasının ardından Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan etti²⁰⁰. Makarios'un yeniden seçilmeden başkanlığa kabulü anayasaya aykırıydı ve bu anayasa ihlalinin ardından Kıbrıs Türk toplumu adada federasyon ilanına karar vermişti. Bu karar Rum tarafı ve Yunanistan'da şok etkisi yapmış ve yeni bir gerilim dönemi başlamıştı.

KTFD'nin ilanından sonra Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan ile görüşerek BM Güvenlik Konseyi'ne başvurma kararı almıştı²⁰¹. Güvenlik Konseyi ise bu konuda 12 Mart 1975'te 36798 sayılı kararını almıştır. Bu kararın en önemli maddesi "Genel Sekreter'in yeni bir iyi niyet girişimi çerçevesinde ve yeni bir prosedür altında bizzat katılacağı müzakerelerin başlatılmasına" karar vermesiydi²⁰². Waldheim Genel Sekreter olarak ilk kez açıkça bir iyi niyet girişiminde bulunmaya çağrılarak özellikle bizzat katılımı işaret ediliyor ve prosedür konusunda da inisiyatif alması isteniyordu. Bu karar üzerine yapılan Viyana Müzakereleri öncesi Rum tarafında Makarios'un nasıl bir antlaşma olursa olsun memnun olmayacağı açıktı. Bu sebeple federatif bir yapıyı kabul etmek yerine uzayan müzakereler nedeniyle Türkiye'ye karşı uluslararası baskıların artması ve özellikle de ABD'nin uyguladığı silah ambargosunun devam etmesini tercih edeceği düşünülebilirdi.

Genel Sekreterin iyi niyet girişimi çerçevesinde toplumlararası görüşmeler, Viyana'da 28 Nisan 1975'te başlamıştır. Genel Sekreterin şahsen başkanlık ettiği bu görüşmelerde Türk tarafını Denktaş, Rum tarafını ise Klerides temsil etmiştir²⁰³. Görüşmelerde Genel Sekreterin çabaları ile ilgili bir değerlendirme yapılacak olur ise 12 Mart 1975 tarihli 367 sayılı karara dayanarak daha ileri adımlar atması

¹⁹⁹ UN Documents S/11624, 18 February 1975, Annex C, p. 1.

²⁰⁰ UN Documents S/RES/383(1975), 13 December 1975

²⁰¹ Michalis S. Michael, "The Road to Vienna: Intercommunal Talks Between 1974-1977", **The Cyprus Review**, Vol.4, No.2, (Fall 1992), p. 102.

²⁰² UN Documents S/Res/ 367(1975) 12 March 1975 paragraf 6.

²⁰³ Michael (1992) a.g.e., p.114

beklenmesine rağmen genelde çabalarının tarafları bir araya getirmekle sınırlı kaldığı söylenebilir. Tarafların en önemli problemi olan öncelikler meselesini aşmak için de esasa ilişkin önemli problemleri tartışmak yerine daha yüzeysel konuların öncelikli olarak tartışılması için teşvik edebilirdi. Birinci bölümde ifade edildiği gibi iyi niyet girişimi BM Antlaşması'nın 6. Bölümü kapsamında barışçıl çözüm yolları içinde yer almamaktadır. Bu bağlamda çözüm yöntemleri arasında sıralanmayan bu yöntem ile ilgili kesin tanımlamaların yokluğu da bu görevin kapsamını yoruma açık bırakmaktadır. Bu konuda cesur olmak ya da kısıtlamalar dahilinde hareket etmek de tercih meselesidir. Ancak Waldheim aktif bir rol almayı tercih etmemiş, tarafları masaya oturtmakla sınırlı kalan çabaları sonucunda da bir ilerleme sağlanması mümkün olmamıştır.

Viyana görüşmelerinin tıkanması üzerine Genel Kurul 3395 (1975) sayılı kararında Kıbrıs müzakerelerinde bir ilerleme sağlanamamış olmasının endişe verici olduğu belirtilerek, taraflar anlamlı ve yapıcı müzakerelere derhal başlamaya, Genel Sekreter ise müzakerelerdeki rolüne devam etmeye çağırılmıştır.²⁰⁴ Genel Kurul'un kararının üzerine Güvenlik Konseyi de 383(1975) sayılı kararını almış ve 367 (1975) sayılı karar gereğince Genel Sekreteri iyi niyet girişimlerine devam etmeye ve Genel Kurul'un da belirttiği gibi 31 Mart 1976'dan geç olmamak kaydı ile gelişmelerle ilgili bir rapor istenilmiştir²⁰⁵.

Bu gelişmeler üzerine Genel Sekreter tarafları Viyana Görüşmelerine tekrar başlamaya davet etmiş ve taraflar önkoşulsuz olarak 17 Şubat 1976'da Viyana'da beşinci tur görüşmelere başlamışlardır. Toprak ve anayasa meselelerini tartışan liderler, bu konuda 6 hafta içinde karşılıklı öneriler sunacaklar, Mayıs ayında da Genel Sekreterle Viyana'da tekrar bir araya geleceklerdi. Ayrıca temel meselelerin görüşüleceği karma komisyonlar kurulması ve iki liderin insani meseleler konusunda Kıbrıs'ta bir araya gelmeleri de karara bağlanmıştı²⁰⁶. Ancak 8 Nisan'da Klerides'in yerini alan eski bir EOKA üyesi, koyu bir Türk karşıtı ve Yunan milliyetçisi olarak tanımlanan Tassos Papadopoulos'la müzakere masasına oturmak zorunda kalan

²⁰⁴ *UN Documents S/11900*, 8 Aralık 1975, paragraf 45.

²⁰⁵ *UN Documents S/Res/383(1975)* 13 December 1975, paragraf 6.

²⁰⁶ *UN Documents S/11993* 24 February 1976 Annex p. 2.

Denktaş için toplumlararası görüşmelerin çetin geçeceği belli olmuştu.²⁰⁷ 8 Nisan 1976'da Rum tarafının açıkladığı önerilerin önkilerden farklı olmadığı görülüyor hatta Kıbrıslı Türklere 1960 Anayasası ile elde ettikleri hak ve ayrıcalıklardan daha azının verilmesi öngörülüyordu. Türk tarafının 17 Nisan'da sunduğu önerilerinde ise temel olarak Rum tarafının kabul etmeyeceği şekilde zayıf bir merkezi hükümete sahip federal devlette egemenliğin Cumhuriyetin eşit kurucuları arasında eşit olarak paylaşımı ve federe devletlerin kendi anayasaları ile yönetilmeleri öneriliyordu.²⁰⁸

Tarafların derin görüş ayrılıkları varlığını koruyordu ve bu nedenle bir anlaşmaya varılması da zorlaşıyordu. Papadopoulos Türk tarafının önerilerinin Merkezi Kıbrıs Hükümetini ortadan kaldıracığı gerekçesi ile kabul edilemeyeceğini ve bu önerilerin BM kararları ile de uyumlu olmadığını açıklarken Kıbrıs Türk tarafı sözcüsü Süleyman Onan ise, asıl sorunun Türk toplumunun Rum toplumu ile eşit statüye sahip olduğunun kabul edilmemesi olduğunu belirterek, Türk toplumunun eşitlik statüsünü korumak için de son derece somut ve geçerli bir öneri olan federal çözümde ısrar edeceklerini açıklıyordu.²⁰⁹

1976 yılı sonlarında Genel Sekreter Güvenlik Konseyi'nin aldığı 14 Aralık 1976 tarihinde aldığı 401 sayılı karar gereğince 138 görüşmelerin tekrar başlaması için harekete geçmişti. Makarios ve Denktaş 27 Ocakta BM Barış Gücü Karargahında bir araya gelerek Genel Sekreterinde katılımıyla bir zirve toplantısı yapılması kararlaştırılmıştı.²¹⁰ 12 Şubat'ta yapılan zirve toplantısında iki lider gelecek müzakerelerin temeli hakkında görüş alışverişinde bulunarak toplumlararası görüşmelerin Mart ayında Viyana'da yeniden başlamasına karar vermişler ve bunun yanı sıra Denktaş'ın girişimleri ile "dört yol gösterici ilke" olarak bilinen bir bildiri yayınlamışlardır²¹¹. Waldheim, müzakerelere yeni bir ruh getireceğine inandığı bu

²⁰⁷ Nicosia, 151730Z, 15 March 1975, Cyprus, Box 2, National Security Adviser, Presidential Country Files for the Middle East and South Asia, Ford Library aktaran Asmussen, **a.g.e.**, p. 284.

²⁰⁸ Kıbrıs Cumhuriyeti egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruyacak, tüm yabancı askerler bir an önce adayı terk edecek, eski yerleşimcilerin evlerine dönmesi sağlanacak ve adanın demografik şartlarını değiştirilmeyecek, geniş ve etkin uluslararası garantiler olacaktır. Federal devleti oluşturan parçaları değil, federal devlet uluslararası hukukun öznesi olacak, federal organlara katılım da nüfus oranına göre olacaktır.

²⁰⁹ *UN Documents S/12093*, 5 June 1976, Annex C, Annex D, Annex E, Annex F, Annex G, Annex H.

²¹⁰ *UN Documents S/12323* 30 April 1977, paragraf 2-3

²¹¹ Michael (2009) **a.g.e.**, p. 51 *UN Documents S/12323*, 30 April 1977, paragraf 5.

anlaşmayı, tarafların ilk kez önemli konular üzerinde tartışmaya ve çözüm için çaba harcamaya istekli olduklarının bir kanıtı kabul etmişti.²¹² Fakat, Makarios daha sonra Rum basınına yaptığı açıklamada üniter devlet konusunda anlaşmaya varıldığını, Türklere tek bir taş bile veren bir antlaşmanın altında imzasının bulunmayacağını dile getiriyordu.²¹³ Bu dönem boyunca Kıbrıs Rum tarafı asıl hayalleri olan *enosis* konusunu açıkça ifade etmekten kaçınmış, Türk tarafı ise iki toplumlu, iki bölgeyi bir federal cumhuriyet ve zayıf bir merkezi hükümet isteğinde ısrarlı olduğu için mevcut durumda bir değişim yaratılmadığı ve çözüm için aradaki mesafenin daraltılmamağı görülmektedir.

3.1.3. 1977-1981 yıllarında Waldheim'in iyi niyet girişimlerinin sonuçları

Denктаş ve Makarios arasında varılan antlaşma uyarınca hazırlık toplantıları yapılmış ve 31 Mart- 7 Nisan 1977 tarihlerinde yapılan son tur görüşmelerde Kıbrıs Rum tarafı ilk kez toprak paylaşımı konusunda bir öneri sunmuştur. Önerilerde iki bölgeyi bir düzenlemeyi öngören bir harita da yer almıştır.²¹⁴ Ancak öneri Türk tarafı için kabul edilemez hususlar da içeriyordu. Örneğin, Antlaşmanın 2. maddesi gereğince her iki toplumun da yönetimi altında olacak topraklar ekonomik açıdan yaşamını sürdürebilme, üretme ve mülk edinme temelinde tartışılmalıydı. Ancak öneriye bakıldığında Değirmenlik bölgesindeki hayati su kaynakları Türk tarafınca yönetilecek alanın dışında bırakılmıştı.²¹⁵

Genel Sekreter, Viyana Görüşmelerinin ardından 30 Nisan 1977'de Güvenlik Konseyine sunduğu raporda tüm çabalara rağmen müzakerelerde ilerleme sağlanamadığını Mayıs ve Haziran aylarında Lefkoşa'da bir araya gelen tarafların yaptıkları görüşmelerden bir sonuç alınamadığı belirtiliyordu.²¹⁶ Genel Sekretere göre Viyana'da ve ardından Lefkoşa'da yapılan görüşmelerde tarafların karşılaştıkları engeller aşılamaz değildi ancak taraflar sorunun esasına ilişkin

²¹² UN Documents S/RES/422(1977), 15 December 1977

²¹³ Fileleftheros; 6 August 1977 aktaran Ertekün, *The Cyprus Dispute*, p. 46.

²¹⁴ Oberling, *a.g.e.*, s. 167; UN Documents S/12323 30 April 1977, paragraf 9 (Annex B).

²¹⁵ Ertekün (1977) *a.g.e.*, p. 25.

²¹⁶ UN Documents S/12342, 7 June 1977, paragraf 57.

gerçeklerle yüzleşmek istemedikleri için ilerleme sağlanamıyordu.²¹⁷ Bu çıkmazın aşılması için Güvenlik Konseyi, Genel Sekreteri harekete geçirecek ve çaba sürdürmesini sağlayacak yeni bir karar almış ve daha önce alınmış olan kararlardan özellikle 3212 sayılı Genel Kurul kararına atıfta bulunarak müzakerelerin karşılıklı olarak kabul edilebilecek somut öneriler ışığında tekrar başlaması öngörülmüştü.²¹⁸ 165 Bunlara ilaveten konunun "Kıbrıs sorunu" başlığı altında 33. dönem toplantısının gündemine alınmasına karar verilmişti.²¹⁹

Genel Sekreter Waldheim, yeni görüşmeler için hazırlık çalışmalarına devam ederken 3 Ağustos 1977'de Makarios'un ölüm haberi alınmıştı.²²⁰ 1978 Şubatında Makarios'un yerine ölümünden sonra vekaleten yerine geçen Kiprianu göreve gelmiş ve Makarios'un siyasetini izleyeceğini beyan etmişti.²²¹ Ancak Kıbrıslı Türklere karşı izlediği siyaset daha da uzlaşmaz olmuştu ve Türkiye'ye askerlerini çekmesi konusunda diğer devletleri devreye sokarak baskı yapmayı ve Kıbrıs Türk Federe Devletini ekonomik olarak tecrit etmeyi amaçlayan bir kampanya yaratmaya çalışıyordu. Başkanlığının ilk aylarında Denктаş ile görüşmeyi reddederek toplumlararası görüşmeler konusunda istekli olmadığı da göstermişti. Öncelikli hedefi uluslar arası camia'da "Kıbrıs Hükümetinin" ada'daki tek yasal hükümet olarak tanındığının bir kez daha onaylatılmasıydı.

Güvenlik Konseyinin kararı ile tarafları yeniden müzakere masasında bir araya getirmek için harekete geçen Waldheim, 13 Nisan 1978'de Türk tarafının yazılı çözüm önerilerini almış, önerileri somut ve tatmin edici olarak değerlendirmişti.²²² Fakat Genel Sekreter tarafından Türk tarafının önerileri 19 Nisan'da Rum tarafına sunulduğunda Rumlarca Türk tarafının önerilerini tamamen kabul edilemez olduğu ve bu isteklerin BM'in Kıbrıs konusunda aldığı kararlara da aykırı olduğu savunulmuştur.²²³ Kıbrıs Rum tarafı, önerilerin federal bir devlet yaratmayacağı gibi

²¹⁷ *UN Documents S/12463*, 1 December 1977, paragraf 71.

²¹⁸ Ertekün (1984) *a.g.e.*, p. 52.

²¹⁹ *UN Documents A/Res/ 32/15* 9 Kasım 1977, paragraf 7

²²⁰ *UN Documents S/RES/443(1978)*, 15 December 1978

²²¹ *New York Times*, 1 September 1977, p. 10 aktaran Oberling, *a.g.e.*, s.170.

²²² Zaim M. Necatigill, *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 1990, p. 133.

²²³ *UN Documents S/12723*, 31 May 1978, paragraf 51, 52, 54.

var olan devleti de parçalayacağı düşünüyordu ayrıca "federal" kelimesinin kullanılması ile de yasal olarak kabul etmedikleri Kıbrıs Türk Yönetimi'nin yasallaştırılmaya çalışıldığına inanıyordu. Diğer taraftan toprakla ilgili önerilerde ise Türk güçlerinin işgal ettiği topraklardan vazgeçme niyetinde olmadığı anlaşılıyordu.²²⁴

İki lider 1978 yılı Mayıs ve Haziran aylarında BM Genel Kurulu'nun onuncu özel oturumuna katılmışlardı. Denктаş, Türk tarafının pozisyonunu bir kez daha tekrar etmek için Genel Sekreter'e gönderilen mektupta bir iyi niyet göstergesi olarak asker sayısında 16.000 civarında azaltmaya gidilmesi, Türk kuvvetleri denetiminde bulunan bölgelere Kıbrıslı Rumların tekrar yerleştirilmesi için düzenlemeler yapılması ve herhangi bir anlaşma olmaksızın Maraş'a 30.000-35.000 eski yerleşimcinin dönmesi teklifini yapmıştı. Denктаş'ın dönemin ABD Dışışleri Bakanı Vance ile görüşmesinde de bu öneriler olumlu ve cesaretlendirici olarak nitelendirilerek çözüm yolunda önemli bir adım olarak değerlendirilmişti. Ayrıca bu uzlaşmacı önerilerin Türkiye'ye uygulanan silah ambargosunun kaldırılması için Amerikan Kongresindeki desteği arttıracacağı da ümit ediliyordu ve beklendiği gibi de olmuştu. Türkiye'ye uygulanan silah ambargosunun kaldırılması Denктаş ve Ecevit için önemli bir diplomatik başarı olmuştu. ABD'nin bu hareketi, Rumların büyük devletlerin adadan askerlerini geri çekmesi için Türkiye'ye baskı yapacakları yönündeki düşüncelerini de ortadan kaldırmış oldu. Bu gelişmeler doğrultusunda Kiprianu'nun Üçüncü Dünya ülkelerinin ve Demirperde ülkelerinin desteğini arama fikri de kuvvetlenmiş oldu. 1978 yılının sonlarında Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi Genel Sekreterin iyi niyet girişimlerini destekleyici kararlar almışlar ve müzakerelerin 12 Şubat 1977 tarihli Denктаş-Makarios zirvesinde alınan "Dört Yol Gösterici" ilke ve 1960 Anayasası temelinde tekrar başlatılması yönünde tavsiyede bulunularak ilgili tüm taraflarla Nisan ayına kadar sürecektir yoğun görüşmeler yapılmıştı.²²⁵ 188 Görüşmelerde Rum Dışışleri Bakanı Nikos Rolandis Cenevre'de ve KTFD mevkidaşı Kenan Atakol ise Zürih'te Genel Sekreterle görüşerek kendi taraflarının pozisyonlarını tekrar vurgulamışlar ve bir zirve toplantısı için hazır

²²⁴ *UN Documents S/12695*, 5 May 1978, Annex, pp. 1-3.

²²⁵ *UN Documents S/12946* 1 December 1978, paragraf 58; *UN Documents S/12918* 8 November 1978

olduklarını bildirmişlerdi. Bu doğrultuda Mayıs ayı ortalarında zirve toplantılarının Lefkoşa'da yapılması kararlaştırılmıştı ancak Genel Sekreter tarafların pozisyonlarını birbirine yaklaştırmayı başardığı oranda bir çözüme varma ihtimali artacaktı.²²⁶

Genel Sekreterin adil ve kalıcı olarak kabul ettiği çözümde iki toplumun da yasal hakları korunmalı ancak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü korunmalıydı.²²⁷ Birinci bölümde detaylı olarak aktardığımız gibi Waldheim çözüm yönünde ortaya konan çabaların niteliğine rağmen, esas olarak çözümün tarafların iradesine bağlı olduğunu düşünmüştür.

18-19 Mayıs 1979'da Denктаş ve Kiprianu Lefkoşa'da yaptıkları zirve toplantılarının sonunda on maddelik bir bildiri (Ten Points Agreement) yayınlanmışlardır. Bu bildiriden birkaç gün sonra Denктаş, Süleyman Onan'ı; Kiprianu ise, George Ioannides'in toplumlararası görüşmelerde temsilci olarak atadıklarını açıklamışlardır.

On maddelik bildiri şu noktalardan oluşmaktaydı;

- Toplumlararası görüşmelere 15 Haziranda tekrar başlanacak;
- Görüşmelerin 12 Şubat 1977 tarihli antlaşma ve BM'nin Kıbrıs konusunda aldığı kararlar temelinde sürdürülecek;
- İnsan hakları ve temel özgürlükler konusunda saygılı davranılacak;
- Görüşmelerde toprak ve anayasa ile ilgili tüm meseleler tartışılacak;
- Öncelikli olarak Maraş'ın BM denetiminde yeniden yerleşime açılması konusunda anlaşmaya varmak ve anlaşmaya varıldıktan sonra Kıbrıs meselesinin diğer yönlerinin görüşülecek;
- Görüşmeleri tehlikeye atacak eylemlerden kaçınılacak ve her iki taraf da iyi niyet ve karşılıklı güven ortamının yaratılması, normal şartlara dönüş konularına özel önem verecekler;
- Adanın askersizleştirilmesi görüşülecek;

²²⁶ UN Documents S/13369 31 May 1979, paragraf 48-50.

²²⁷ UN Documents S/13369 31 May 1979, paragraf 63.

- Herhangi bir ülke ile birleşmek ya da ayrılmaya karşı cumhuriyetin bağımsızlığı, bağlantısızlığı ve toprak bütünlüğü garanti edilecek;
- Toplumlararası görüşmelerin sürdürülmesinde gecikme olmaksızın devamlılık sağlanacak;
- Toplumlararası görüşmeler Lefkoşa'da yapılacak.²²⁸

Denktaş'a göre bu antlaşma beklentisinden de fazla idi. Kiprianu ise tarafların birbirinin bakış açılarını daha iyi anladıklarını ve eğer bir çözüme varılabilirse bu antlaşmaya bağlı olacağını belirtmişti.²²⁹ Ancak prensipler üzerinde uzlaşmak, bir anlaşmaya varıldığı anlamına gelmiyordu. Sorunun esasına yönelik temel bakış açıları ise hala birbirinden çok uzaktı.

Nisan 1977'den bu yana sürüncemede kalmış toplumlararası görüşmeler tarafların temsilcilerinin katılımı ile Perez de Cuellar'ın başkanlığında 15 Haziran–22 Haziran 1979 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmelerde belli bir müzakere çerçevesi yaratabilmek ve önceliklerin belirlenmesi adına 19 Mayıs'ta varılan antlaşma önemli bir gelişmeydi. Ancak tarafların görüşmek istediği konuların öncelik sırası birbirinden farklı idi ve bu konuda anlaşmaya varılamaması üzerine Perez de Cuellar müzakerecilerle görüştüktan sonra 22 Haziran 1979'da görüşmelerin kesildiğini açıklamıştı. Güvenlik Konseyi 1979 yılı Aralık ayında aldığı 458 sayılı kararı ile Genel Sekreteri iyi niyet girişimine devam etmeye, tarafları da 19 Mayıs 1979'da varılan antlaşma temelinde hemen müzakerelere başlamaya çağırıyor ve en geç 6 ay içerisinde gelişmelerle ilgili bir rapor talep ediliyordu.²³⁰

Genel Sekreter Waldheim, bu gelişmeler üzerine görüşmelerin yeniden başlamasını sağlayacak yeni bir formül arayışına girerek, taraflara sunmayı düşündüğü önerilerini açılış konuşmasına eklemek istemişti. 80'li yıllarla birlikte Genel Sekreterlerin daha aktif olmasını sağlayan kararların alınması ile Genel Sekreterler taraflara bazı öneriler sunmaya başlamışlar ancak sunulan önerileri

²²⁸ UN Documents S/RES/458(1979), 14 December 1979

²²⁹ A. J. R. Groom, "Process of Negotiation", **The Political, Social and Economic Development of Northern Cyprus**, Ed. Clement H. Dodd, Huntingdon, The Eothen Press, 1993, pp. 19-21.

²³⁰ UN Documents S/Res/458(1979) 14 December 1979, paragraf 2-3.

tarafların kendi inisiyatifleri dışında hazırlanmış bir önerinin dayatıldığı düşüncesini önlemek için genelde "taslak", "açılış konuşması" ve "fikirler" şeklinde adlandırılmıştır.

Mart ayı sonunda Genel Sekreter, tarafların istekleri üzerine açılış konuşmasında bazı değişiklikler yapmış ve taraflara sunmuştu. Son hali ile Rum tarafının çekince koyduğu "iki bölgelilik" ve "güvenlik" kavramlarının taraflarca farklı yorumlanması sorun yaratmıştı.²³¹ Mayıs ve Haziran aylarında taraflarla sürdürülen temaslar sonucunda Özel Temsilci Hugo Gobbi, Genel Sekretere 9 Ağustos 1980'de görüşmelerin resmen başlayacağını bildirmişti.²³²

Hugo Gobbi 22 Ekim 1981'de Genel Sekreterin son duruma ilişkin değerlendirmesini içeren belgeyi (*Evaluation Paper*) taraflara iletmiştir. Waldheim'in bu belgenin çözüm için öneriler sunmadığını, görüşmelere hız kazandırma amaçlı bir değerlendirme çalışması olduğunu belirtmiştir. 18 Kasım'da görüşmeler başladığında belge toplum temsilcilerine resmi olarak sunulmuştur.²³³

Genel Sekreterin önerileri ana hatları ile şu şekilde idi:

- Çift eyaletli bir Federal Cumhuriyet kurulmalı ve kuzey eyaleti iki bölgeye, güney eyaleti dört bölgeye bölünmeli,
- Herhangi bir devletle birleşme ya da bölünme fikri tamamen dışlanmalı;
- Devlet, uluslararası bir kimliğe sahip olmalı ve federal devlet tüm topraklarda egemen olmalı;
- Tek vatandaşlık federal yasalar tarafından belirlenmeli;
- Her eyalet kendi bayrağını seçebilir fakat federal devletin tarafsız bayrağı ve milli marşına iki eyalet birlikte karar vermeli;
- İki eyalet federal anayasa ile uyumlu olarak kendi anayasalarına sahip olabilecek;

²³¹ UN Documents S/13972, 3 June 1980, paragraf 52- 54

²³² UN Documents S/14100, 11 August 1980, paragraf 2.

²³³ UN Documents S/14478, 1 December 1981, paragraf 47.

- Federal yürütme gücü iki meclise sahip olmalı ve eyalet meclisinde Kıbrıs Türk ve Rum taraflarına eşit temsil hakkı verilirken, halk meclisinde taraflar toplam nüfus içinde 10.000 kişiye karşılık 1 temsilci hakkı kazanabilecekti;
- Her eyalet kendi adli ve polis gücüne sahip olacak ancak federal meselelerde yargı yetkisi olmayacaktı.²³⁴

Genel Sekreterin bu önerileri Rum tarafı, üzerinde tartışılabilir bir taslak olarak kabul ederken, Kıbrıs Türk tarafı ise müzakereler için bir çerçeve olarak görmüştür.²³⁵

1981 yılı sonunda Waldheim'ın Genel Sekreterlik görevi biterken, taraflara sunulan "*Değerlendirme Çalışması*" Yunanistan'da Papandreaun'un iktidara gelişiyle sertleşen Yunan ve dolayısı ile Rum politikası sebebiyle masada kalmıştı ancak Waldheim'dan sonra göreve gelen Perez de Cuellar için bu çalışma bir temel oluşturacaktı.

3.2. Perez de Cuellar'ın Çözüm Arayışları

1982 yılında Genel Sekreterlik görevine gelen Perez de Cuellar, 1975-1978 yılları arasında Kurt Waldheim'ın Kıbrıs Özel Temsilciliği'ni yapmıştı. Bu dönemde adada yaşamış olması, mesele ve taraflar hakkında yeterli bilgi sahibi olmasına imkan tanımıştır.²³⁶

Perez de Cuellar'ın Genel Sekreter olarak atanması Kıbrıs Türk ve Rum taraflarında memnurluk yaratmıştı. Kıbrıs'ta Özel Temsilci olarak görev yapmış olması nedeniyle taraflara ve soruna yabancı olmaması önemli bir avantajdı.²³⁷ 240 Daha önceki bir görevinde Moskova'da çalışmış olan Perez de Cuellar, Moskova ile ilişkilerinin iyi olması nedeniyle Güvenlik Konseyi'nce kendisine yüklenen

²³⁴ Necatigil (1985) a.g.e., pp. 41-42.

²³⁵ Ahmet Sözen, "The Cyprus Negotiations and the Basic Parameters: From the 1963 Inter-communal Negotiations to the Annan Plan 2007", **The Cyprus Conflict: Looking Ahead, Eastern Mediterranean University**, Famagusta, North Cyprus, 7-8 May 2007.

²³⁶ Perez de Cuellar, **Pilgrimage for Peace: A Secretary General's Memoir**, New York, St. Martin's Press, 1997 içinde "Labyrinth with no Exit", pp. 215-236.

²³⁷ de Cuellar (1997a) a.g.e., p. 230.

arabuluculuk çabalarında da Sovyetlerin desteğini de elde edebileceğini düşünüyordu.²³⁸

Perez de Cuellar'ın görev süresinin 1983-1990 yılları arasında Türk ve Rum tarafları arasında var olan karşıtlığın daha da derinleştiğini söylenebilir. Toplumlararası müzakereler pek çok kez tıkanmış ve her iki tarafın da kabul edebileceği bir çözüm bulma konusunda başarılı olunamamıştır.²³⁹

80'li yıllardan itibaren Genel Sekreterlerin daha aktif olmaya başladıkları ve kendi çözüm önerilerini hazırladıkları görülmektedir. Perez de Cuellar, Waldheim'dan farklı olarak taraflara çok sayıda öneri götürmüştür. Bu öneriler "yol göstericiler", "fikirler" ya da "taslak", adıyla ortaya konarak zorla kabul ettirilmeye çalışılan öneriler şeklindeki eleştirilerinin önü alınmaya çalışılmıştır.²⁴⁰ Soğuk Savaş'ın 80'li yılların sonlarından itibaren da sona ermesiyle birlikte Güvenlik Konseyinde Kıbrıs'la ilgili sayı ve içerik olarak daha etkili kararlar alınmaya başlanmıştır.

Cuellar'ın görev süresinin son yıllarında Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tüm ada adına AB'ye tam üyelik başvurusu yapması sonucu sürece dahil olan Avrupa Birliği'nin taraflar üzerinde dengeleri etkileyici bir pozisyon almaya başladığı görülmektedir. Avrupa Birliği daha sonra Genel Sekreterlik görevine gelen sırası ile Boutros Boutros Ghali ve Kofi Annan dönemlerinde de ağırlığını koruyarak müzakere süreçlerinde önemli rol oynamıştır.

3.2.1. 1982-1987 yıllarında Cuellar'ın arabuluculuk çabaları

Perez de Cuellar, Güvenlik Konseyi'nin 495(1981) sayılı son kararı gereği Kıbrıs sorununa adil bir çözüm için harekete geçmişti ve bu yönde ilk çabası Waldheim'ın taraflarca henüz masadan kaldırılmamış olan "*Değerlendirme*

²³⁸ Bölükbaşı (1998) a.g.e., p. 423.

²³⁹ Maria Hadjipavlou, "Cyprus: An Evolutionary Approach to Conflict Resolution", **The Journal of Conflict Resolution**, Vol.37, No.2, (June 1993), p. 346.

²⁴⁰ Frank Hoffmeister, **The Legal Aspects of the Cyprus Problem**, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2006, p. 73.

"Çalışması" nı temel almak olacaktı.²⁴¹ "Değerlendirme Çalışması" taraflara müzakereler için bir çerçeve sunmaktaydı ve içeriği konusunda taraflar bilgi sahibiydi.²⁴² 7 Ocak 1982'de bir araya gelen taraflar, Waldheim'ın "Değerlendirme Çalışması" temelinde anayasal meseleler üzerinde 10 Mart'a kadar tekrar müzakere etmişler ve Genel Sekretere göre bu görüşmelerde küçük de olsa bir ilerleme kaydedilmiştir.²⁴³

Ne var ki, aynı dönemde Yunan ve Rum tarafının Kıbrıs sorununun çözümü için müzakerelerden pek bir şey beklemediklerini belirten açıklamalar yapmaları görüşmelere gölge düşürmekteydi.²⁴⁴ Açıklamalardan aslında tüm kararların ve asıl sorumluluğun Atina'ya ait olduğu anlaşılıyordu.²⁴⁵ Bu ortamda müzakerelerin sonucu aşıkardı. Genel Sekreter bu durumu aşmak için müzakere sürecinin biraz daha hızlandırılması gerektiğini düşünüyordu ve bu bağlamda müzakere sürecine ivme kazandırmak için görüşmelerin haftada iki kez yapılmasını önermişti.²⁴⁶ Yukarıda da belirtildiği gibi Rum tarafı müzakere konusunda istekli ya da umutlu değildi. Kiprianu'nun Genel Sekretere yaptığı bir takım açıklamalar da bu tutumu doğruluyordu. Kiprianu 4 Nisan 1982 tarihinde Genel Sekreterle olan görüşmesinde, toplumlararası görüşmelerle ilgili olarak hayal kırıklığı yaşadığını ve artık ağırlıklı olarak uluslararası çabalara ağırlık vereceğini ekliyordu. Bu doğrultuda BM'ye başvuracağını ve Kıbrıs sorununun çözülmesi için önceliğin Türk askerlerinin çekilmesi şartını getiriyordu.²⁴⁷ Genel Sekretere göre, Kiprianu hükümetinin asıl isteği, Kıbrıs sorununu uluslararası toplumda bir acil çözülmesi gereken bir problem olarak ön plana çıkartmak ve adanın fiili durumunun uluslararası toplum tarafından kabullenilmesinin önüne geçmektir.²⁴⁸ Bunun dışında toplumlararası görüşmeleri

²⁴¹ Necatigil (1990) a.g.e., p. 157; UNFICYP Press Release, CYP/82/2, Lefkoşa, 7 January 1982.

²⁴² UN Documents S/15149, 1 June 1982, paragraf 55

²⁴³ de Cuellar (1997a) a.g.e., p. 219.

²⁴⁴ Fırat (2002b) a.g.e., s.107; Cyprus Mail, 1 Mart 1983, "Kiprianou's new international campaign", aktaran Necatigil (1985) a.g.e., p. 61.

²⁴⁵ **Hürriyet**, 29 Mart 2007. <http://hursarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6223631&tarih=2007-03-29> (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2016)

²⁴⁶ UN Documents S/15149, 1 June 1982, paragraf 47,57

²⁴⁷ Necatigil (1990) a.g.e., p. 157.

²⁴⁸ de Cuellar (1997a) a.g.e., p. 220.

çıkmaza sokacak bir diğer bir husus Kıbrıs bayrağının yanına Yunan bayrağının asılması ve Kıbrıs ulusal marşı olarak Yunan marşının resmileştirilmesiydi.²⁴⁹

Yukarıda açıklanan nedenlerin etkisi ile Mart ve Mayıs aylarında yapılan müzakerelerde sorunun esasına yönelik olarak sonuç alınamamıştır. Görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen Genel Sekreter Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan'da görüşmelerine devam etmişti. Bunun nedeni ilgili tüm muhataplarla görüşerek fikir alışverişinde bulunmak, şahsi ilişkilerin geliştirilmesi ve sürecin soğuması engellemektir. Temasları sonucu ikna edilen tarafların 1982 yılının ikinci yarısında yürütülen müzakereler çok durağan seyretmişti ancak ilerleme kaydedilebilmesinin tek anahtarı da yine tarafların elindeydi.²⁵⁰ 1983 yılının başlarında yapılan müzakereler ise Güney Kıbrıs'ta yapılacak başkanlık seçimlerinin de etkisiyle önemli bir gelişme kaydedilemeden bitmişti.²⁵¹

13 Şubat'ta yapılan seçimleri kazanan Kiprianu, Papandreu ile hemfikir oldukları sorunu Uluslararası alana taşıma politikasına devam etmiştir. Kiprianu'nun müzakerelerle ilgili tavrı netti ve sert bir müzakere pozisyonu benimsemesi müzakerelerde ilerleme kaydedilmesini engelleyici bir unsur olmuştu. Uluslararası alanda tanınmasının sağladığı bütün avantajları kullanan, ekonomik olarak pek çok Avrupa ülkesinden daha yüksek standartlara sahip Kıbrıs Rum tarafı, uzayıp giden sonuçsuz müzakerelerden yana bir sıkıntı duymuyordu. Müzakerenin esasında birinci bölümde aktardığımız gibi tarafların eşitliği esastır. Ancak Uluslararası alanda sesini duyuramayan Kıbrıs Türk Toplumunu ekonomik, sosyal ve kültürel yönden tecrit altındaydı.

Genel Sekreterin Özel Temsilcisi Hugo Gobbi aracılığı ile Mart ayı başlarında yapılan görüşmeler de Kıbrıs Rum tarafının sorunu uluslararası platformlara taşıma çabaları nedeniyle sonuçsuz kalmıştı.²⁵² Gerek Kıbrıs Rum tarafı gerekse Yunan Hükümeti Genel Sekreterin kişisel çabalarını destekleyeceklerini ifade etmelerine

²⁴⁹ Kalodoukas, *a.g.e.*, s. 96.

²⁵⁰ *UN Documents*, S/15502, 1 December 1982, paragraf 50, 59.

²⁵¹ Necatigil (1985) *a.g.e.*, p. 60.

²⁵² Bazı İslam ülkeleri bu taslağa çekince koymuşlar ve değişiklik önerileri sunsalar da sonuçta Kıbrıs Rum tarafının lehine bir karar alınmıştır; Sönmezoglu (2006) *a.g.e.*, s. 434.

rağmen Papandreu ve Kiprianu hükümetleri Türk askerinin Kıbrıs'tan çekilmesi ve Türkiye'ye yapılan askeri yardımın kesilmesi konusunda girişimlerde bulunuyorlardı. Ancak, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Burt'un Ankara'da ABD'nin yaptığı yardımların daha da arttırılacağını açıklaması Atina'ya yapılması planlanan ziyaretinin iptal edilmesine neden olmuştu.²⁵³ Bu gelişmeler sonucunda Rum tarafı 1983 yılının Nisan ayında BM Genel Kurulu'na başvurarak 13 Mayıs 1983 tarihli ve 37/253 sayılı kararın alınmasını sağlamıştır. Bu karar içerik olarak Rum tezlerine çok yakın ifadeler içerdiği gibi Kıbrıs konusunda uluslararası bir konferans fikrini de destekliyordu.²⁵⁴

Türk tarafının tezlerine aykırı olan bu karar, Kıbrıs Rum tarafı için bir başarı olarak sayılabilirdi. Genel Sekreter Rumların Genel Kurul'a başvurmasını ve alınan kararın toplumlararası müzakereleri olumsuz etkileyeceğinin farkındaydı.²⁵⁵ Genel Kurul'da alınan söz konusu karar Türk tarafından bakıldığında 1977 ve 1979 Zirve Antlaşmalarına net olarak aykırıydı. Kararın 2. maddesi "Kıbrıs Cumhuriyeti" nin ve insanların Kıbrıs toprakları ve doğal kaynakları üzerinde tam egemenliğini onaylıyor ve diğer devletleri de Kıbrıs Devleti'nin bu haklarını uygulamasına yardımcı olmaya çağırıyordu.²⁵⁶

Türk tarafının bakış açısına göre BM Genel Kurulunun toplumlararası müzakerelerin temelini yok eden kararı ile görüşmeler yine çıkmaza girmişti. Kıbrıs Rum Yönetimi Genel Sekretere adadaki Türk askerleri geri çekilmediği sürece bir çözümün mümkün olamayacağını bildirmiştir. Yunan Dışişleri Bakan Yardımcısı Carolos Papoulias da Mayıs 1983'te Türk askerinin geri çekilmesinin verimli müzakereler için bir ön şart olduğunu aksi durumda Yunanistan'ın da askeri bir cevabı olacağını belirtmişti.²⁵⁷ Papandreu ve Kiprianu'nun çabaları ile Genel Kurul'da bu kararın alınması müzakereleri göz ardı etmekle kalmamış, sorun; üye ülkelerden birinin topraklarının işgal edilmesi haline gelmişti. Bu durum

²⁵³ Necatigil (1985) a.g.e., p. 63.

²⁵⁴ *UN Documents*, A/37/253, 13 May 1983; *Yearbook of the United Nations*, 1983, pp. 245-246.

²⁵⁵ de Cuellar (1997a) a.g.e., pp. 220-21

²⁵⁶ Safty, a.g.e., p. 8.

²⁵⁷ de Cuellar (1997a) a.g.e., p. 221.

toplumlararası müzakerelerin ruhuna aykırı olduğu gibi 1975 yılından beri Genel Sekreterin arabuluculuk girişimleri ile de ters düşüyordu.²⁵⁸

Kıbrıs Türk tarafı 13 Mayıs'ta Genel Kurul'un aldığı karardan sonra 31 Mayıs tarihi için belirlenmiş olan görüşmelere katılmayacağını açıklamıştır.²⁵⁹ Genel Sekreter müzakerelerin tekrar başlaması için çabalarını sürdürmüştü ancak yukarıda belirtilen nedenlerle Kıbrıs Türk tarafının görüşmelere katılmayacağı anlaşılmış ve 1983 yılının yaz aylarında KKTC'nin ilan edileceğinden söz edilmeye başlanmıştır.²⁶⁰

Kıbrıs Türk tarafının BM Genel Kurulunun 253 sayılı kararına karşı ilk tepkisi Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin 17 Haziran 1983 yılında aldığı karardır. Karar, Kıbrıs Türklerinin kendi kaderini tayin "Self Determinasyon" hakkına vurgu yapıyor ve adada koloni rejiminin sona erdiğini, egemenliğin iki toplumdan birine transfer edilemeyeceğini, iki toplumun Cumhuriyet'in ortak kurucuları olduğunun altı çiziliyordu. Bunun yanı sıra Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs Türk halkı tarafından seçilmediğini ve onların yokluğunda alınan kararların da onlara zorla kabul ettirilemeyeceği belirterek self determinasyon hakkı vurgulanıyordu.²⁶¹ Kiprianu'nun bu karara tepkisi ise 20 Haziran 1983 tarihinde Denktaş ve Genel Sekreterle yapılacak zirve görüşmelerini reddetmek olmuştur.

1983 yılında gelinen nokta sonucunda ikinci bölümde detaylı olarak anlatıldığı üzere 15 Kasım 1983 tarihinde KKTC'nin ilanı ile Genel Sekreterin durumu daha da zorlaştırmıştı ve toplumlararası görüşmelerin başlayabilmesi için ortaya koyduğu önerilerde KKTC'nin bağımsızlığı ile ilgili duyduğu rahatsızlık hissediliyordu. Diğer taraftan Kiprianu bağımsızlık ilanının geri çekilmesi konusunda ısrarını sürdürüyor ve Genel Sekreterin 541(1983) sayılı Güvenlik Konseyi kararının uygulanması için

²⁵⁸ Bölükbaşı (1998) **a.g.e.**, p. 422

²⁵⁹ **Yearbook of the United Nations**, 1983, p. 251; *UN Documents S/15812*, 1 June 1983, paragraf 50

²⁶⁰ *UN Documents S/16192*, 1 December 1983, paragraf 49.

²⁶¹ Fırat (2002b) **a.g.e.**, s. 107; Necatigil (1985) **a.g.e.**, p.70.

gerekli önlemleri alması ve bunun için ilk olarak tüm devletlerin tanımayı geri çekmesi konusunda Türkiye'ye baskı yapması gerektiğini savunuyordu.²⁶²

Genel Sekreter çıkmaza girmiş bu durumu aşmak için Kiprianu ve Denктаş arasında bir zirve toplantısı düzenlemenin gerekli olduğunu ve müzakerelere başlayabilmeleri için öncelikle bazı konularda bir uzlaşma sağlamaları gerektiğini düşünüyordu. 16 Mart 1984'te Denктаş ile New York'ta görüştüğünde Genel Sekreter beş maddeden oluşan önerilerini '*Five Points Agreement*' ortaya koymuştu.²⁶³

Beş maddelik "*Uzlaşma Metni*" içinde şu noktalar yer alıyordu:

- Kıbrıs sorununu uluslararasılaştırmak yönünde adımlar atılmayacak;
- Bağımsızlık ilanını pekiştirmeye yönelik girişimlerde bulunulmayacak;
- Taraflar askeri güçlerini nitelik ve nicelik olarak arttırmaktan kaçınacak;
- 5 Ağustos 1981 önerileri ile belirlendiği gibi Maraş BM yönetimi altına girecek;
- Bir zirve toplantısında taraflar bir araya gelerek toplumlararası görüşmelerin yeniden başlaması yönünde çalışma yapacak.²⁶⁴

Uzlaşma metninde Türk tarafı için AET'nin ambargosu ve ihracatın engellenmesinin devam etmesi, İslam ülkeleri ile yakınlaşmanın kısıtlanması gibi daha birçok sakıncalar ve ayrıca Cenevre Deklerasyonu ile On Nokta Antlaşması gibi daha önce uzlaşılan konularla çelişen taraflar vardı. Denктаş ve Genel Sekreter arasında mektup yoluyla fikir alışverişi bir süre devam etmiş, Denктаş nihayet 18 Nisan'da "*Uzlaşma Metni*" ile ilgili cevabında, bu beklentinin adil olmadığını ve bağımsızlıkla ilgili geri adım atılmayacağını ifade ediyordu.²⁶⁵

²⁶² Hoffmeister, a.g.e., p. 65.

²⁶³ Newman (1995) a.g.e., p. 96.

²⁶⁴ **Yearbook of the United Nations**, 1984, pp. 242-43; *UN Documents* S/16519, 1 May 1984, paragraf 14.

²⁶⁵ *UN Documents* S/16519, 1 May 1984, Annex IV; **Yearbook of the United Nations**, 1984, p. 243.

Güvenlik Konseyi Kıbrıs Rum Yönetiminin çağrısı üzerine toplanarak 11 Mayıs'ta Rum tezlerine çok yakın ifadeler içeren 550(1984) sayılı kararı kabul etmiştir.²⁶⁶ Bu oylamada ABD çekimser oy kullanırken, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin kendi aralarında ortak bir politikanın da olmadığı anlaşılıyordu. Genel Sekreterin 1984 yılının Mayıs ayında Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden çabalarına destek istemesi üzerine ABD Dışişleri Bakanı Shultz gönderdiği mektupta Genel Sekreterin çabalarını desteklediklerini ancak beşli bir girişime karşı olduklarını belirtirken Sovyetler direkt olarak müzakerelerle ilgilenmemiş, İngiltere ise genel olarak geçmişten de gelen bağları ve özellikle de İngiliz üsleri nedeniyle Kıbrıs sorunu ile yakından ilgilenmiştir. ABD; Kıbrıs'ın stratejik önemi ve Washington'da bulunan Rum lobisinin varlığı nedeniyle en başından itibaren müzakereleri yakından izlemiştir.²⁶⁷

Genel Sekreterin 1985 tarihli önerilerine tarafların sıcak bakmaması nedeniyle sonuçsuz kalan girişimlerden sonra, özellikle Türk tarafının itirazlarını karşılamak adına yapılmış bazı düzenlemelerle birlikte 29 Mart 1986'da Genel Sekreterin "*Çerçeve Antlaşma Taslağı*" (*Draft Framework Agreement*) taraflara sunulmuştur.²⁶⁸ Bu taslak Genel Sekreterin sunduğu en önemli öneri olarak kabul edilmektedir.²⁶⁹ Genel Sekretere göre taraflar bir bütün olarak belgeyi kabul etmeleri halinde zaten belgenin içeriğinde var olan prosedür gereği süreç bir çözüme doğru ilerleyecekti.²⁷⁰ Bu belgenin içeriği Nisan 1985'te sunulan belgeden çok farklı değildi ancak bu defa belgede Türk tarafının endişelerini karşılamak adına savunmayla ilgili bölümde uluslararası antlaşmalar yerine Garanti ve İttifak Antlaşmaları ifadesi net olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra belgenin bu hali bir öncekinden çok daha detaylı olarak hazırlanmıştı.

Kiprianu Genel Sekretere gönderdiği 20 Nisan tarihli mektubunda, öncelikli olarak "Türk askerlerinin geri çekilmesi, üç özgürlüklerin uygulanması ve etkin uluslararası garantiler" gibi konular üzerinde anlaşma sağlanması gerektiğini

²⁶⁶ Kararda "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin 'işgal' altındaki bölümünde gerçekleşen ayrılıkçı hareketin 541 sayılı kararın açıkça ihlali olduğu vurgulanıyordu.

²⁶⁷ de Cuellar (1997a) **a.g.e.**, pp. 223-224.

²⁶⁸ *UN Documents S/18102 Add. 1*, 11 June 1986, paragraf 6.

²⁶⁹ Tamkoç, **a.g.e.**, pp. 123-124.

²⁷⁰ *UN Documents S/18102 Add. 1*, 11 June 1986, paragraf 7-8.

belirtmişti. Diğer yandan Kiprianu reddetmeden önce Yunan Hükümeti Genel Sekreterin önerilerini kabul edilemez bulmuştu.²⁷¹

Denktaş ise 21 Nisan'da Kıbrıs Türk tarafının belgeyi kabul ettiğini ve imzalamaya hazır olduğunu ancak söz konusu Çerçeve Antlaşma Taslağı önerilerinin dışında herhangi bir prosedürü kabul etmeyeceğini de eklemiştir.²⁷² Diğer yandan Genel Sekreterin önerdiği prosedür gereği antlaşma bir bütündü ve bir bütün olarak kabul ya da reddedilmeliydi. Diğer bir deyişle taraflar her hangi bir konuda anlaşmaya varsalar dahi, diğer konularda da karşılıklı bir anlaşmaya varmadan hiçbir konuda anlaşmış sayılmayacaklardı.

Genel Sekreter Şubat 1987'de yardımcıları aracılığı ile taslak üzerinde anlaşmaya niyetli olmayan taraflara yeni bir öneri getirmişti. Buna göre taraflar Genel Sekreterin yardımcıları ile birlikte gayri resmi, gizli ve bağlayıcı olmayan toplantılar yapacaklar ve toplantılarda Ağustos 1984'ten itibaren sunulan herhangi bir belge tekrar gündeme edilmeyecekti. 17 Mart'ta Kıbrıs Rum tarafı öneriyi kabul ettiğini bildirmesine karşın, 15 Mayıs'ta Denktaş, Rum tarafı Mart 1986'da sunulan belgeyi kabul etmedikçe bu teklifi de kabul etmeyeceklerini açıkladı. Güvenlik Konseyi'nin bu konudaki pozisyonu değişmemişti ayrıca Kıbrıs Türk tarafı da uluslararası konferans fikrini desteklemiyor ve antlaşmanın bir bütün olarak kabul edilmesini ve bu çerçevede müzakere edilmesini istiyordu.²⁷³ 1987 yılı sonu itibarı ile toplumlararası görüşmelerde yaklaşık iki yıllık bir kesinti olmuştu. Genel Sekreterin ve yardımcılarının çabaları sonuçsuz kalmış iki taraf da pozisyonlarını korumuşlardı. Genel Sekreter Güvenlik Konseyi'ne verdiği raporda bu durumun nedenini karşılıklı güven ve iletişim eksikliği olarak ifade diyordu.²⁷⁴ Durumun devamı halinde müzakere yolu ile bir çözüme ulaşmak da mümkün olamayacaktı. Bu sebeple taraflar arasında öncelikle güven ortamı sağlamaya yönelik gerekli önlemler alınmalıydı.

---

²⁷¹ Birol Yeşilada, Ahmet Sözen, "Negotiating a Resolution to the Cyprus Problem: Is Potential European Union Membership a Blessing or a Curse?", **International Negotiation**, Vol.7, No.2, 2002, p. 267.

²⁷² *UN Documents* S/18102 Add. 1, 11 June 1986, paragraf 10.

²⁷³ *UN Documents*, S/18880, 29 May 1987, paragraf 57-61.

²⁷⁴ *UN Documents*, S/18880, 29 May 1987, paragraf 69.

3.2.2. 1988- 1991 yıllarında genel sekreterin arabuluculuk çabaları

Genel Sekreter Aralık 1987'de görüşmelere canlılık getirmesi ümidi ile tecrübeli bir diplomat olan yeni Kıbrıs Özel Temsilcisi olarak tayin ettiği Oscar Camillion'u adaya göndermişti.²⁷⁵ 21 Şubat 1988'de Kıbrıs Rum tarafında yapılan başkanlık seçimlerinde Kiprianu'ya göre daha esnek bir yapısı olan Vasiliou'nun seçilmesinin Kıbrıs sorununda yeni açılımlara neden olacağı bekleniyordu.²⁷⁶ Soruna çözüm arayışlarının uzun yıllardır aynı liderler tarafından görüşülüyor olması köklü çözüme yaklaşılamamasının en temel nedenleri arasındaydı.

Vasiliou, önceliğini ekonomik konulara veren ve AKEL tarafından desteklenen bir bağımsızdı. Seçim kampanyası sırasında Kıbrıs Türk tarafı ile görüşebileceğini açıklamıştı. Yeni durum çözümde ısrarlı olan Özal ve özellikle ABD için memnuniyet vericiydi. Bu nedenle 1988 yılından sonra Denктаş'ın güvenlik kaygısını daha çok ön plana çıkarttığı düşünülenler olmuştur.²⁷⁷

Çözüm umutlarının yükseldiği bu ortamda Genel Sekreter taraflara Oscar Camillion aracılığı ile müzakereleri tekrar başlatmak pek çok öneri yapmıştı. 1977 ve 1979 antlaşmaları temelinde bir çözüme varmak için görüşmeler ön koşulsuz olarak başlamalıydı.²⁷⁸ Mayıs 1988'de yapılan görüşmeler sonucunda liderler, Genel Sekreterin görüşmelere başlama çağrısına olumlu yanıt vermişler ve ön şartsız olarak 1977 ve 1979 Antlaşmaları temelinde Kıbrıs sorununu bütün yönleriyle ele almak için müzakerelere başlayabileceklerini ifade etmişlerdir.²⁷⁹

Taraflar 24 Ağustos'ta Cenevre'de Genel Sekreterle buluştular. Genel Sekretere göre iki lider de bir çözüme varmak için iyi niyetli ve istekliydiler. Buna ilave olarak ilk kez çözüm için bir tarih belirlenmişti.²⁸⁰ Görüşmelerde 1977 ve 1979 tarihli Zirve Antlaşmaları, önceki Genel Sekreter Waldheim'in "Açılış Konuşması" ve "Değerlendirme Çalışması" ile 1984 yılında Viyana'da anlaşmaya varılan

²⁷⁵ *UN Documents*, S/19304, 30 November 1987, paragraf 49.

²⁷⁶ Fırat (2002b) **a.g.e.**, s. 121.

²⁷⁷ Fırat (2002b) **a.g.e.**, s. 121.

²⁷⁸ *UN Documents*, S/19927, 31 May 1988, paragraf 54.

²⁷⁹ de Cuellar (1997a) **a.g.e.**, pp. 228-229.

²⁸⁰ *UN Documents*, S/20310, 30 Kasım 1988, paragraf 45

"Çalışma Esasları" taraflarca tekrar onaylanmıştı.²⁸¹ 15 Eylül'de Ledra Palas'ta başlayan görüşmelerde Denктаş hareket serbestliğini kabul ediyor ancak mülkiyet ve ikamet konularında bazı sınırlamalardan yana tavır alıyordu. Rumların anayasal konularda esneklik göstermesi halinde Türk tarafının da askeri konularda esnek davranacağını ifade ediyor ayrıca İsviçre sistemine yakın bir federal yapı öneriliyordu. Vasiliou ise Kıbrıs'ın tamamen askerden arındırılmasını ve kurulacak federasyonun da AT ile yakın ilişki içerisinde olmasını öneriyordu.²⁸² Görüşmelerin birinci turunda iki lider iyi bir çalışma ortamı yaratmış ve birbirleri ile karşı karşıya kaldığı zorlukları paylaşmışlardı. Görüşmelerin ikinci turu Ocak ve Mart aylarında geniş bir gündemle gerçekleştirilmişti.²⁸³ Üçüncü turun ise Mayıs-Haziran arasında yapılması ve bu turda kapsamlı bir çözüm için taslak hazırlanması kararlaştırılmıştı. Genel Sekreter bu taslağın hazırlanması sırasında liderlerin Genel Sekreterin mesai arkadaşları ile birlikte çalışmalarını önermiş.²⁸⁴ Bu düşünce liderler arasındaki mesafeyi daraltabilir ve çözüme yardımcı olabilirdi. Denктаş, 19 Temmuz 1989'daki Türk karşıtı Rum gösterileri ve yaşanan olaylar sonucu artan gerginlik nedeniyle belirlenen tarihte doğrudan müzakerelere başlayamamıştı. Ancak ayrı ayrı yapılacak görüşmeler konusunda ise olumluydu.²⁸⁵ Diğer taraftan Vasiliou, toplumlararası görüşmelerin kesilmesi halinde Kıbrıs sorununun felakete sürükleneceği şeklinde açıklamalar yapmaktaydı. Genel Sekreterin üzerinde çalışılmasını istediği taslakta yer almasını önerdiği hususlar özet olarak aşağıda maddeler halinde verilmiştir.²⁸⁶

- Federal Cumhuriyet iki toplumlu ve iki kesimli olacak
- Federasyonun kuruluşunda iki toplumun eşit rollere sahip olması, federal anayasanın ortak olarak onaylanması ve federe devletlerin eşit güçte olması
- Federal devletin tüm organ ve kararlarına iki toplumun da etkin katılımı
- Federal devletin federe devletlerin güç ve fonksiyonlarına yönelik herhangi bir tacizi veya herhangi bir toplumun çıkarına aykırı kararlar alması yasaklanacak

²⁸¹ *UN Documents*, S/20310, 30 Kasım 1988 paragraf 39

²⁸² Fırat (2002b) **a.g.e.**, s. 122.

²⁸³ Dodd (2005) **a.g.e.**, p. 42

²⁸⁴ *UN Documents* S/20663, 9 June 1989, paragraf 36.

²⁸⁵ *UN Documents* S/21010, 7 December 1989, paragraf 33-34.

²⁸⁶ de Cuellar (1997a) **a.g.e.**, pp. 229-230.

- Federasyon tek egemenlik, tek vatandaşlık ve tek uluslararası kimliğe sahip olacak
- İki toplum da federal hükümetin yasama, yürütme ve yargı alanlarına etkin katılacak
- Federe devletlerin tüm fonksiyonları üzerindeki yargı yetkisi bütünüyle federal devlete bırakılmayacak
- Federal anayasada üç özgürlüklere dair provizyonlar federe devletlerce düzenlenecek
- Adanın askersizleştirilmesi askıda alınacak ancak yabancı askerinin sayısında ciddi bir azaltmaya gidilecek
- Toprak ve göçmenler konusunda ciddi düzenlemeler yapılacak
- Her iki toplumun yarına olacak dengeli bir ekonomik yapının geliştirilmesi

Bu belgede oluşturulmak istenen planda federe devletler kendi toplumlarını yönetecek ve eşit statüye sahip olacaktır. İki meclisli bir yapı olacak ve alt mecliste 70:30 , üst mecliste 50:50 oranı sağlanacaktı. İki meclisin başkanları da aynı toplumdaki olmayacaktı. Tüm yasalar her iki mecliste de çoğunluk oyu sağlanması halinde kabul edilecekti. Devletin başkan ve başkan yardımcısı aynı toplumdaki olmayacak ve başkan tüm ada genelinde yapılacak seçimle, başkan yardımcısı ise kendi toplumlarınca seçilecekti. Bakanlar Konseyinde 7:3 oranı sağlanacak, dışişleri, savunma ve maliye bakanlıklarından biri Türk toplumunca yürütülecek ve aralarında rotasyon olacaktır. Başkan ve başkan yardımcısının savunma, dışişleri, göç, bütçe ve vergi gibi konularda veto yetkisi olacak; üç özgürlükler federal anayasada yer alacak ve 1977, 1979 antlaşmaları baz alınacaktı . Güvenlik ve askersizleştirme konusunda ise ana hedef federal cumhuriyet kurulduktan sonra bir takvime göre BM gözetiminde tüm yabancı askerinin adayı terk etmesiydi. Oluşturulacak federal devletin ordusu da Başkan ve Başkan yardımcısının komutasında olacaktır. Toprakla ilgili ayrıca bir öneri yer almamakla birlikte 1977’de varılan antlaşma ve 1984 "Çalışma Esasları" temelinde bir düzenleme öngörülüyordu.²⁸⁷ 396

²⁸⁷ Michael (2009) a.g.e., pp. 118-120.

Önerilerin kabaca 1960 düzenine benzer olduğu görülmekteydi ancak güçlü bir merkezi hükümet Kıbrıs Türk tarafının karşı çıktığı bir noktaydı. Vasiliou bu metni müzakere zemini olarak kabul edebileceğini açıklarken, Denktaş kendi görüşünün alınmaması ve Genel Sekreterin resmi bir plan sunma yetkisi bulmadığı gerekçesi ile reddetmişti.²⁸⁸ KKTC'nin tepkilerinin ardından Genel Sekreterin Özel Temsilcisi bu gerginliği yumuşatmak adına sunulan metnin, öneri değil sadece görüşler içerdiğini açıklamıştır.

Kuzey Kıbrıs'ta muhalefet, Türk tarafının isteklerine yakın olduğunu düşündüğü bu planı reddettiği için Denktaş'ı yoğun şekilde eleştirmişlerdi.²⁸⁹ Bu dönemde ABD de Denktaş'ın anlaşmanın önünde bir engel olduğunu düşünüyordu. ABD, Doğu Akdeniz'deki çıkarları ve Türkiye'nin Soğuk Savaş boyunca oynadığı rol gereği Kıbrıs sorununa her zaman stratejik açıdan yaklaşmıştır.²⁹⁰

Güvenlik Konseyi ivedilikle müzakerelerin yeniden başlamasını istiyor ve Genel Sekretere çabalarında tam destek verdiğini tekrar ederek, çözüme varmak için tarafların da iyi niyetli ve esnek davranmaları gerektiğini vurguluyordu.²⁹¹ Denktaş, Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının baskısıyla zirve toplantılarına katılmak için ikna edilmişti.²⁹² Genel Sekreterin her iki tarafın liderleriyle 26 Şubat'ta başlayan ve 2 Mart'a kadar süren görüşmeleri hem bir arada hem de taraflarla ayrı görüşmeler şeklinde geçmişti. Genel Sekreter görüşmelerde Güvenlik Konseyi'nin kendisini iki topluma da iyi niyet girişiminde bulunmak için yetkilendirdiğini ve iki toplumun bu sürece eşit olarak katılımının esas olduğunu belirtiyordu. Bu nedenle de çözüm iki tarafın da kabul edeceği bir formül olmalı ve her iki toplum da birbirinin sosyal, kültürel ve dini kimliğine saygı gösterilmeliydi.²⁹³

²⁸⁸ James Ker-Lindsay, A History of Cyprus Peace Proposals “**Reunifying Cyprus**, (Eds.) Andrekos Varnava, Hubert Faustmann, London, New York, I.B. Tauris, 2009, p. 18; Newman (1995) **a.g.e.**, p. 98

Firat (2002b) **a.g.e.**, s. 122.

²⁸⁹ Firat (2002b) **a.g.e.**, s. 122.

²⁹⁰ Uzgel (2002a) **a.g.e.**, s. 61.

²⁹¹ *UN Documents S/21160* 12 February 1990.

²⁹² de Cuellar (1997a) **a.g.e.**, p. 231.

²⁹³ *UN Documents S/21183* 8 March 1990, paragraf 5

Görüşmelerde Vasiliou'nun Kıbrıs Türk halkının self determinasyon hakkını tanımayı reddetmesi üzerine görüşmeler yeniden çıkmaza girmiştir. Çünkü Vasiliou Türkleri adadaki ayrı bir halk olarak değil yalnızca bir azınlık topluluğu olarak görüyordu ve bir topluluğun self determinasyon hakkı olamazdı. Denктаş ise Kıbrıs'ta iki ayrı halk olduğunu vurgulayarak müzakereyi reddediyordu. Sonuç tüm Kıbrıs'ta ve uluslararası kamuoyunda çözüm taraftarları için büyük bir hayal kırıklığı olmuştur. Genel Sekreter ise görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması konusunda Denктаş'ı suçlamıştır.²⁹⁴

Rum tarafının Kıbrıs Türk tarafının statüsü konusundaki bakış açısı en başından beri değişmemiştir. Genel Sekreterin arabulucu olarak yer aldığı görüşmelerde tarafların genel olarak bakış açılarında bir değişim olmadığı görülmektedir. Ancak Güvenlik Konseyi'nin alacağı bir sonraki karar bu eşitliğin altını çizer nitelikte olmuştur.

Görüşmelerin ardından Genel Sekreterin durumu özetleyen 8 Mart 1990 tarihli raporuna binaen BM Güvenlik Konseyi 12 Mart 1990'da 649 sayılı kararını almıştır. Kararda, Kıbrıs Türk tarafının siyasal eşitliğine vurgu yapılması KKTC ve Türkiye açısından olumlu bir gelişmedir. 649 sayılı karar, 1977 ve 1979 Zirve Antlaşmaları temelinde bir çözüme varılmasını, iki toplumlu ve iki bölge federal bir devletin oluşturulmasını öngörürken, "Kıbrıs Cumhuriyeti"ne dair bir bilgi yer almamış, iki topluma ve toplumların liderlerine atıfta bulunulmuştur.²⁹⁵ Bu kararın; müzakereleri teşvik etmek ve Kıbrıs Türk tarafı için olumlu bir hava yaratmak adına alınmış olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür.

Görüşmelerin sonuç alamadan erdiği bu dönemde KKTC'de zorlaşan ekonomik ve siyasal koşullar muhalefetin şiddetlenmesine neden olmuştur. Denктаş çözüm istemediği için eleştiriliyordu. Bu ortamda güven tazeleme düşüncesi ile cumhurbaşkanlığı seçimleri yenilendi ve Denктаş yeniden cumhurbaşkanı seçildi.²⁹⁶ Sonuçsuz kalan müzakerelerin üzerinden henüz iki ay geçmeden Mayıs 1990'da

²⁹⁴ Tözün Bahçeli, Nicholas X. Rizopoulos: "The Cyprus Impasse What Next?", **World Policy Journal**, Winter 1996/1997, p. 33.; Fırat (2002b) **a.g.e.**, s. 452.

²⁹⁵ Yeşilada ve Sözen, **a.g.e.** pp. 267-268.

²⁹⁶ Fırat (2002b) **a.g.e.**, s. 452.

Denktaş'ın tekrar devlet başkanı seçilmesi muhtemelen Vasiliou'un 4 Temmuz 1990'da Denktaş'a danışmadan AT üyeliği için başvurusunda etkili olmuştur.²⁹⁷

Rumların tüm ada adına AT'ye üyelik başvurusunda bulunmasının kabul edilemez olduğu gerekçesi ile Türkiye uluslararası hukuk alanında uzman görüşlerine başvurmuştur.²⁹⁸ Türkiye AT'ye üye değildi ve Kıbrıs'ın üyeliği Yunanistan ve Kıbrıs'ı AB şemsiyesi altında birleştirecek ve bu da pratikte enosis anlamına gelecekti. Kıbrıs Rum tarafı ise AT üyeliğinin tüm Kıbrıslılar için güvenlik ve ekonomik refah getireceğini düşünüyordu. Avrupa Birliği Kıbrıs Rum tarafının başvurusunu değerlendirerek, Haziran 1993'te Kıbrıs'ın üyelik için uygun bulunduğunu açıklamıştır. AB, bu tarihten itibaren Kıbrıs'ta taraflar arasında objektif bir arabulucu olma rolünü de böylece bırakmıştır.²⁹⁹

Rum Yönetiminin AT'ye yaptığı üyelik başvurusu BM'in 649 (1990) sayılı kararı ile de ters düşüyordu. Başvuru Türkiye için de olumsuz bir gelişmeydi. AT'nin Haziran 1990'da gerçekleştirdiği Dublin Zirvesi'nden sonra yayımlanan bildiriye Türkiye'nin toplulukla ilişkilerde ilerlemenin Kıbrıs sorununun çözümüne bağlılığı belirtilmişti.³⁰⁰ Kıbrıs Rum Hükümeti'nin bu dönemde tam üyelik başvurusu yapması BM'nin soruna çözüm arama girişimlerini zora sokacaktı.³⁰¹

3.2.3. Cuellar'ın "Fikirler Dizisi"

1990 yılı sonu ve 1991 yılının ilk aylarında Genel Sekreterin Özel Temsilcileri liderlerle ayrı ayrı görüşmeyi sürdürmüşlerdi. Kıbrıs Rum ve Türk taraflarının yanı sıra Türkiye ve Yunanistan'da da temaslar gerçekleşmişti. Genel Sekreter taraflara "Zaman tüm taraflar için gerçekten çözüm istediklerini kanıtlama zamanıdır" mesajı veriyordu.³⁰² Genel Sekreterin daha önce ortaya konan başlıklar çerçevesinde bir

²⁹⁷ *Milliyet*, 13 Eylül 1990, s.15.

²⁹⁸ Semin Suvarierol, "The Cyprus Obstacle on Turkey's Road to Membership in the European Union",

Turkish Studies, Vol.4, No.1, (Spring 2003),p. 57.

²⁹⁹ Baç ve Güney, *a.g.e.*, p. 286.

³⁰⁰ Fırat (2002b) *a.g.e.*, s. 453.

³⁰¹ Clerides, *a.g.e.*, p. 13.

³⁰² *UN Documents S/21932*, 7 November 1990, paragraf 9-10

taslak hazırlayabilme çabasıyla taraflarla görüşmeleri 1991 yılının ilk yarısına kadar devam etmiştir. Ayrıca Mayıs ayında yardımını umduğu Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile görüşen Genel Sekreter, Cumhurbaşkanının Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Türk ve Rum yönetimlerinin katılacağı ve Genel Sekreterin başkanlığında yapılacak uluslararası bir konferans fikrini ortaya atmıştı. Güvenlik Konseyi, Genel Sekreterin bu önerisine karşı çıkmayarak Temmuz ve Ağustos aylarında tarafları bir araya getirebilecek "Fikirler Dizisi" üzerinde çalışma isteğini de onaylanmıştı. Genel Sekreter konferans öncesi ortaya bir taslak çıkarabilmek ve onun üzerinde tartışmak niyetindeydi. ABD Başkanı Bush, Genel Sekreterin bu çabalarına olumlu yaklaşarak Yunan lider Mitsotakis ve Turgut Özal'a Genel Sekreterin iyi niyet çabalarında desteklenmesi gerektiği temennisini iletmışti. Bunun üzerine Türkiye ve Yunanistan, Ağustos ayı başında yaptıkları açıklamalarda Genel Sekreterin başkanlığında, iyi hazırlanmış bir toplantı için hazır olduklarını açıklamışlardı. Genel Sekreter tarafından 25 Temmuz 1989'da taraflara sunulan belgede yer alan başlıklarla ilgili "Fikirler Dizisi" Genel Sekreterin Özel Temsilcileri aracılığı ile sunulmuştur. Bu belge Lefkoşa, Ankara ve Atina'da tüm yönleri ile tartışılmıştır.³⁰³

Görüşmelerin ilk turunda amaç fikirleri ve tepkileri öğrenerek gerekli yerlerde tadilatlar yapmak ve ivedilikle ikinci tura geçmekti. Ağustos ayı başında Lefkoşa'da yapılan görüşmelerden sonra 17 Ağustos'ta Atina'da, 21-24 Ağustos arasında ise Ankara'da Lefkoşa görüşmelerinin sonuçları değerlendirilmiştir. Tartışmalar neticesinde Genel Sekreterin çalışması taraflarca da desteklenmiş, hatta metni daha da geliştirme imkanı olmuştu.³⁰⁴ Belgenin gözden geçirilmiş son hali, taraflara sunulmuş ve 26-29 Ağustos ve 7-14 Eylül tarihleri arasında taraflarla yapılan ayrı toplantılarda Genel Sekreterin Özel Temsilcileri ile birlikte tartışılmıştır. Tartışmalar neticesinde taraflar bu belgenin çerçeve antlaşması için bir temel olabileceğine karar vermişlerdi. Bunun üzerine Genel Sekreter bir an önce hazırlık çalışmalarına başlanması gerektiğini düşünmüş ve Özel Temsilcisinden Kasım ayı başında Kıbrıs,

³⁰³ *UN Documents S/21393* 12 July 1990, paragraf 22-25.

³⁰⁴ *UN Documents S/23121* 8 October 1991, paragraf 3-5, 7-12

Türkiye ve Yunanistan ile görüşmelerin başlatılmasını ve Fikirler Dizisinin sonuçlandırılmasını istemişti.³⁰⁵

"Fikirler Dizisi" ana hatları ile iki toplumlu ve iki bölgeli bir federasyonun kurulacağı; Devletin egemenliği bölünmez bir bütün olarak ele alınmakla birlikte eşit olarak paylaşan, siyasi olarak iki eşit toplumdaki oluşun; bağımsızlık, bağlantısızlık ve egemenliğin korunacağı ve herhangi bir devletle birleşme ya da ayrılmanın da dışlandığı belirtiliyordu. Federasyonun yeni bir anayasası olacak ve her iki topluma ayrı ayrı referanduma sunulacaktı. Federal Cumhuriyette iki toplum arasındaki ilişkiler siyasi eşitlik temelinde yürütülecekti. Siyasi eşitliğin federal hükümetin her alanda sayıca eşitlik anlamına gelmediği de belirtilmiştir. Anayasa değişikliği ancak iki toplumun da onayı ile yapılabilecek, tüm organ ve kararlara iki toplumun da etkin katılımı sağlanacak, Federal Hükümet hiçbir toplumun topyekün aleyhine olabilecek bir karar alamayacak, iki federe devletin gücü ve fonksiyonlarında eşitlik sağlanacaktı.³⁰⁶ Federal hükümete ayrılacak yetki ve fonksiyonlar ile hükümetin yapısına iki toplum birlikte karar verecekler. 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmaları yürürlükte kalacaktı. Fikirler Dizisi ayrıca toprakla ilgili düzenlemeler konusunda faydalı bazı unsurlar da içermektedir. Son olarak belge onaylanır onaylanmaz iki toplum arasındaki ilişkilerin yakınlaştırılması ve iyi niyet önlemlerinin alınması için hızlıca harekete geçilecekti. Güvenlik Konseyi de Genel Sekreterin bu çabalarına tam destek veriyordu.³⁰⁷

Cuellar'ın görev süresi biterken "Fikirler Dizisi" önerisi masada durmaya devam ediyordu ve halefi Boutros Ghali tarafından bu öneriler devralınacaktı. Güvenlik Konseyi'nin diğer bir ifade ile büyük güçlerin aldığı kararla Cuellar'ı bir önceki Genel Sekreter'e göre çok daha fazla destekledikleri çok açıktır. Cuellar'ın özellikle ikinci döneminde daha aktif olmasını ve somut öneriler sunmak konusunda inisiyatif almaya çağırın bu destek olmuştur. Bunlara ilave olarak Waldheim'e göre Cuellar'ın süreçte çok daha aktif olarak yer aldığı görülmüştür. İletişim kanalı olmanın ötesinde taktikler sunan, yönlendirici bir stratejiyi tercih ettiği görülmüştür.

³⁰⁵ *UN Documents S/23121* 8 October 1991, paragraf 14-16, 22

³⁰⁶ *UN Documents S/23300*, 19 December 1991, paragraf 7-11.

³⁰⁷ *UN Documents S/23316*, 30 December 1991.

Ancak gösterdiği çaba oranında başarı sağlayamamıştır. Sorun çözülemeden kalarak bir sonraki Genel Sekretere devredilmiştir.

3.3. Boutros Ghali'nin Kıbrıs sorununun Çözümüne Yönelik Çabaları

Boutros Boutros Ghali'nin göreve başladığı 1992 yılı itibariyle Soğuk Savaş sona ermişti ve oluşan yeni dengelerin Kıbrıs sorununu da etkileyeceği açıktı. Göreve geldiği yıllarda Ghali'nin ABD'ye yakın ilişkileri olan biri olduğu biliniyordu. Ortodoks bir hristiyan olması ise Türk tarafı için tedirgin edici bir durumdu.³⁰⁸

Kıbrıs'ın yer altı kaynakları nedeniyle her zaman çatışmaların ve büyük hesapların odağı olan Orta Doğu bölgesine yakınlığı ve adadaki üsler nedeniyle Soğuk Savaş sonrasında da adanın önemi artmıştır.³⁰⁹ Sovyetler'in çökmesi Güvenlik Konseyi'nde Amerika'nın tartışmasız liderliğini doğurmuştu. Soğuk savaş'ın Güvenlik Konseyi'nde yarattığı olumsuz etkinin ortadan kalkması BM'de barış ve güvenlik konusunda yeni döneme girilmesine neden olacaktı. Güvenlik Konseyi, umutların azaldığı bir anda çözüm Genel Sekreter Ghali'yi uzlaşmak adına yapılması gerekenler hususunda yetkilendirmişti. Ancak Güvenlik Konseyi'nin bu tavrı Soğuk Savaş sonrasında daha fazla hareket alanı bulan ve suçlayıcı ya da zorlayıcı pozisyonlara giren Genel Sekreter için olumsuz bazı bakış açılarının oluşmasına da neden olmuştu.³¹⁰

Ghali aldığı destekle müzakerelerde aktif bir rol almış hatta bazen baskıcı bir tavır içine girmiş ve bu nedenle zaman zaman Vasiliou ve Denktaş tarafından iyi niyet girişiminin sınırlarını aşmakla eleştirilmiştir.³¹¹ Ghali'nin aldığı destekle ilk hedefi, müzakerelerin yeniden başlatılması ve Perez de Cuellar'ın son döneminde ortaya konan "Fikirler Dizisi"nin Yunanistan, Türkiye ve iki toplumun liderleri ile

³⁰⁸ Fırat (2002b) a.g.e., s. 455.

³⁰⁹ R. M. MacDonald, "Cyprus: A Peacekeeping Paradigm", *The World Today*, Vol. 49, No.10, (Oct., 1993), p. 182 aktaran Edward Newman, "Cyprus and the United Nations Secretary General", *The Cyprus Review*, Vol.7, No.2, (Fall 1995), p. 98.

³¹⁰ Newman (1995) a.g.e., p. 88.

³¹¹ Bahçeli ve Rizopoulos, a.g.e., p. 37.

Genel Sekreterin de katılacağı bir uluslararası toplantıda onaylatmaktı. Kıbrıs Rum tarafına göre ise bu beşli konferans bir taviz olarak görülüyordu çünkü Kıbrıs Rum tarafı ve Yunanistan BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin katılacağı bir uluslararası konferans fikrini destekliyordu ancak bu öneri Türkiye tarafından reddedilmişti.³¹²

3.3.1. 1992-1996 yıllarında genel sekreterin arabuluculuk çabaları

Ghali 1992 yılında Genel Sekreterlik görevini devralmasının hemen ardından Ocak ayında Denktaş ve Vasiliou ile Türkiye ve Yunanistan Başbakanlarına birer mektup göndererek, mümkün en kısa sürede Kıbrıs sorununun çözüme ulaştırılması gerektiğini, Güvenlik Konseyi'nin de bu yönde ısrarlı olduğunu iletmış, Özel Temsilcisi aracılığı ile müzakerelerin başlatılmasını önermiştir. Bunun üzerine Denktaş, Vasiliou ile görüşerek 1991 yılında yakalanan hız kaybedilmeden bir an önce ellerinde bulunan çalışmanın tamamlanması gerektiğini ifade etmiştir. Ada liderleri ile New York'ta yapılan görüşmelerde Denktaş, ayrı egemenlik ve self-determinasyon konusunu gündeme getirdiğinde Genel Sekreter, Denktaş'ı eleştirerek görüşmelerin çıkmaza girmesine neden olmakla suçlamıştı.³¹³ Ghali'nin göreve gelmez taraflardan birini suçlayıcı bir tavır takınması ilerideki çabalarını da tehlikeye atacak bir davranıştı. Tarafların arabulucunun önerilerini ciddiye alması için öncelikle tarafsız olduğuna ikna olmaları gerekmektedir. Bu nedenle Türk tarafının Ghali'nin önerilerini adil, tarafsız ve samimi olarak kabul etmeleri zor görünüyordu.

Şubat başında yapılan ilk tur görüşmelerde Vasiliou ile Fikirler Dizisi ve iyi niyet önlemleri tartışılmıştı ancak rahatsızlığı nedeniyle aynı görüşmeler Denktaş ile yapılamamıştı. Genel Sekreter Özel Temsilcisinin Şubat sonlarında Ankara, Atina ve Lefkoşa'da tüm taraflarla yaptığı görüşmelerde "Fikirler Dizisi" ele alınarak gözden geçirilmişti. Rum tarafı "Fikirler Dizisi"nin çözüm antlaşması için bir temel oluşturabileceğini düşünüyor, Türk tarafı ise iki toplumun da ayrı egemenlik hakkı olması yönünde belgede bazı değişiklikler talep ediyordu. Mart ayı sonunda Genel

³¹² Yeşilada ve Sözen, a.g.e., p. 268.

³¹³ UN Documents S/23780, 3 April 1992, paragraf 15-16.

Sekreter, Denктаş ve Vasiliou ile yaptığı değerlendirme toplantılarında tarafları suçlayıcı bir tavırla 1991 yazında neredeyse bir anlaşmaya varılmak üzere olduğunu ve o anda yükselen umutların hayal kırıklığı ile sonuçlandığını söyleyerek, ilerleme yerine daha da gerileme yaşandığı konusunda eleştirmişti.³¹⁴

Esasında çözümü toprak paylaşımı ve göçmenlerle ilgili düzenlemeler oluşturacaktı. Bu nedenle müzakerelerde öncelikle bu konular üzerine yoğunlaşılmalıydı. Genel Sekreter'e göre diğer bir önemli konu ise Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararların uygulanması konusunda tarafların pek istekli olmamasıydı.³¹⁵ BM'nin Kıbrıs sorununa yaklaşımı ve taraflara ilişkin sahip olduğu bakış açısı Türk tarafının bakış açısından oldukça farklıydı.

Görüşmelerde bir ilerleme sağlanması mümkün olmasa da Genel Sekreter 3 Nisan 1992'de, Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporuna iyimser bir hava yansıtmıştı. Raporunda; tarafların birçok konuda benzer görüşlere sahip olduğunu ancak ilerleme sağlayabilmek için toprak paylaşımı ve göçmenlerle ilgili meselelere yönelmenin gereğine işaret etmiş, ayrıca iyi niyet girişimlerine, 1991 tarihli belgeye ve kendi çözüm önerilerine yer vermişti. Ghali'nin hedefi müzakereler başlamadan temel noktaların Güvenlik Konseyi tarafından da onaylanmasıydı.³¹⁶ Ancak daha önce ifade edildiği gibi taraflar dayatılmaya çalışılan çözüm önerilerine doğal olarak olumlu yaklaşmazlar. Ghali'nin bu tarzı benimsemesinde kişisel yapısının etkisi olduğu gibi Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlarda zorlayıcı bir pozisyonu destekler tavrının da etkisi olmuştur.

Genel Sekreterin 3 Nisan 1992 tarihli raporuna istinaden Güvenlik Konseyi 750 (1992) sayılı kararını almıştır. Karar Genel Sekreteri Mayıs - Haziran aylarında "Fikirler Dizisi"nin tamamlanması için yoğun çaba göstermeye ve zorlukları bertaraf edebilmek için tavsiyelerde bulunmaya davet ediyordu.³¹⁷ Kararda iki toplumun siyasi eşitliğine vurgu yapılarak, iki toplumlu ve iki bölgeli bir çözüm destekleniyor,

³¹⁴ *UN Documents S/23780*, 3 April 1992, paragraf 28-29.

³¹⁵ *UN Documents S/23780*, 3 April 1992, paragraf 9.

³¹⁶ Clement Dodd, **The History and Politics of the Cyprus Conflict**, New York, Palgrave Macmillan, 2010, p.170.

³¹⁷ *UN Documents S/24472*, 21 August 1992, paragraf 3.

tüm taraflar bu prensipler çerçevesinde müzakerelere davet ediliyordu. Genel Sekreter iki topluma da iyi niyet girişimlerini sürdürmeye ve eşit zeminde, eşit katılım sağlamaya çağrılıyor, ayrıca gerektiği anda Konsey'in direkt desteğine de başvurma imkanı veriliyordu.³¹⁸ Bu daha önce yapılmış bir uygulama değildi ve Türk tarafınca olumlu karşılanmadı çünkü genel olarak uluslararası toplum Rum tarafının müzakere pozisyonunu destekliyordu.³¹⁹ Soğuk Savaş'ın ardından Kıbrıs Türk tarafında zaten empoze edilmiş bir çözüm yönündeki endişeler sıkça dile getirilmeye başlamıştı. 750 sayılı karar 1989 öncesi alınan kararlarla mukayese edildiğinde güçlü bir karar olduğu dikkat çekmektedir. Ancak bu kararın diğerlerinden en büyük farkı Genel Sekreter'e dilediği anda Güvenlik Konseyi'nin desteğine başvurma şansı sunmasıydı. Ghali'nin yaklaşım tarzı dikkate alınınca bu yolu kullanacağını tahmin etmek zor olmayacaktı.

BM'nin 750 sayılı kararının ardından Ghali'nin temsilcileri, Mayıs ayında Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'de temaslarda bulunmuş ve taraflar Genel Sekreterin girişimlerine destek verdiklerini belirtmişlerdi. Ardından Genel Sekreter Haziran ayı başında Kıbrıs Rum ve Türk toplumları liderlerini New York'ta BM Genel Merkezi'ne davet ederek Fikirler Dizisinin o ana kadar tüm başlıklarının tartışıldığını, her birinin yeterince açıklığa kavuşturulduğunu ve her iki tarafın da kabul edeceği bir cevabın arandığını vurgulayarak "bir bütün" olarak liderlere sunulacağı açıklanmıştı.³²⁰ Ancak tarafların kendi çözüm önerisinin en iyi alternatif olduğunu savunduğu bir ortamda çözüme ulaşmak hala uzak gözükmekteydi.

Son görüşmelerde Genel Sekreter yeni bir prosedür önerisinde bulunmuştu. Liderlerden her biri ile önce ayrı ayrı bilgilendirme toplantıları düzenlenerek Fikirler Dizisinde yer alan sekiz başlık ile ilgili detaylı şekilde tartışılacak ve kapsamlı bir anlaşmaya varma şansı denenecekti. 750 sayılı karar doğrultusunda da başlangıçta özellikle toprak paylaşımı ve göçmen sorunları ele alınacaktı. Eğer taraflar tüm başlıklar üzerinde anlaşmaya varırlarsa yakınlaşma görüşmelerinin ardından iki liderin birlikte katılacağı toplantı ile çalışmanın tamamlanması; Bu toplantının

³¹⁸ *UN Documents S/Res/ 750* (1992), 10 April 1992.

³¹⁹ Bölükbaşı (1998) *a.g.e.*, p. 427.

³²⁰ *UN Documents S/24472*, 21 August 1992, paragraf 5.

başarılı olması halinde de uluslararası zirve toplantısı ile de kapsamlı ve kalıcı bir anlaşmaya varılması planlanıyordu.³²¹

Ghali'nin "Fikirler Dizisi"nin iki toplumlu ve iki bölgeli federasyon konusunda Perez de Cuellar'ın daha önce ortaya koyduğu Fikirler Dizisine göre çok daha detaylı olduğu görülmektedir.³²² Taraflar Genel Sekreterin iyi niyet görevi çerçevesinde eşit statüde müzakere edecekler ve liderlerin uluslararası bir zirve toplantısında üzerinde anlaşmaya varacakları "çerçeve antlaşma" her iki toplumda da ayrı ayrı referanduma sunulacaktı. İki kesimli federal bir yapı öngörülmesine rağmen Kıbrıs Devleti tek egemenliğe ve tek uluslararası kimliğe sahip olmalıydı. Ayrıca çoğunluk ve azınlık kavramları yerine Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Toplumlarının Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki toplumunu oluşturacağı belirtilmişti. Ancak siyasi eşitliğin temsilde sayıca eşitlik anlamına gelmediği de özellikle belirtiliyordu.³²³

Ghali'nin planına göre yargı ve yürütme alanında bir kararın geçerli olabilmesi için en azından bir Kıbrıs Türk oyunun gerekli olması gerekecekti ve Güvenlik Konseyi de bu yorumu kabul etmişti.³²⁴ Merkezde bir Başkan ve Başkan Yardımcısı olacak, konseyde 7:3 temsil oranı olacak ve kararlar çoğunluk usulüne göre alınacaktı. İki meclisli yasamada alt mecliste 70:30, üst mecliste 50:50 oranı olacak ve dışişleri, savunma, güvenlik, vergi, göç ve vatandaşlık gibi konularda her iki toplum meclislerinin de onayı gerekecekti. Bunun yanında dışişleri ve güvenlik gibi diğer önemli konularda da federal devlete önemli bir güç sağlanıyordu.³²⁵ Güvenlik konusunda Garanti Antlaşmalarının geçerli olması öngörülürken, silahsızlanma konusu ise zaman içerisinde çözülmesi beklenen uzun vadeli bir amaç olarak yer alıyordu.³²⁶

Görüşmeler başlamadan önce, Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesinin temsilcileri Denktaş ile görüşerek statükonun ve haksız toprak bölünmesinin devam

³²¹ *UN Documents S/24472*, 21 August 1992, paragraf 6.

³²² Nathalie Tocci, Tamara Kovziridze, "Cyprus", *Journal on Ethno politics and Minority Issues in Europe*, Issue 1, 2004 içinde Chapter II, p. 15.

³²³ *UN Documents S/24472*, 21 August 1992, Annex, paragraf 4,5,11.

³²⁴ Clerides, *a.g.e.*, p. 25.

³²⁵ Tocci ve Kovziridze, *a.g.e.*, p. 16.

³²⁶ *UN Documents S/24472*, 21 August 1992, Annex, paragraf 53,54.

edemeyeceğini bildirmeleri ile bakış açılarını net bir şekilde ortaya koymuşlardı. Görüşmelerden önce Amerikan Dışişleri Bakanı Baker, Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'e gönderdiği bir yazıyla çözümü kabul etmesi yönünde Türk tarafına baskı yapılması gerektiğini ifade ediyordu. Basına sızan söz konusu mektuba Denktaş; çözümün önünde engel olarak görülmesini kabul etmediğini ve henüz haritaların tartışılacağı zamanın gelmediğini ancak bunun zamanının da Amerikan Dışişleri Bakanının isteği doğrultusunda olmayacağı şeklinde sert bir cevap vermişti.³²⁷

Haziran ayında başlayan ve Ağustos ayında biten yakınlaşma görüşmelerinde Genel Sekreter ve Özel Temsilcileri tarafların liderleri ile ayrı ayrı görüşmeler yapmıştı.³²⁸ Burada yapılmak istenen Yakınlaşma görüşmelerinde amaç önce taraflarla ayrı ayrı görüşmeler yaparak, temel konulardaki bakış açılarını anlamak ve eğer mümkünse diğer taraf ile yakınlaştırmaya çalışmak ve ondan sonra da görüşleri birbirine yaklaştırılmış olan tarafları bir araya getirerek, hazırlanmış temel üzerinden müzakere etmelerini sağlamaktı. Buna ilave olarak Ghali zorlayıcı tarzı gereği baskıyı gerekli görüyordu. Bu nedenle yakınlaşma görüşmeleri aslında yüz yüze görüşmelere geçmeden önce tarafların baskıyla istenilen çizgiye doğru yönlendirilmesi için uygun bir prosedürdü. Bu baskı Denktaş'ı etkileyecek tek gücün Türkiye olması ve Türkiye'yi etkileyebilecek olan gücün de ABD olması nedeniyle ABD'den bekleniyordu.

Görüşmelerde toprak paylaşımı ve göçmenlik konusunun tartışılması Kıbrıs Rum tarafı için bir başarıydı. çünkü bu konular Ruamların öncelikleri arasında yer alıyordu. Kıbrıs Türk tarafı için ise bu konular kurulacak federal devletin yapısıyla ilgiliydi ve bu nedenle ayrı tartışılmazlardı.³²⁹ Genel Sekreter bu konularda bir anlaşma olmadan diğer konulara geçilemeyeceği hususunda ısrarlıydı. Ancak işin özünde bu konularda bir ilerleme sağlanması da Türk tarafının toprak talepleri ile ilgili vereceği tavizlere bağlıydı. Denktaş ise bu konuları bir bütün olarak ele alıyor ve bu konularda uzlaşma sağlanırsa bir anlaşma söz konusu olabileceğini

---

³²⁷ *Briefing*, 896, 13 July 1992, aktaran Dodd (2010) a.g.e., p. 170, 16 numaralı son not.

³²⁸ Coufoudakis (1994) a.g.e., p. 49.

³²⁹ Dodd (2010) a.g.e., p. 170.

savunuyordu.³³⁰ Temel konuların toprak ve üç özgürlükler olarak daraltılması diğer taraftan Kıbrıs Türk'lerinin anayasa konusundaki hassasiyetlerinin göz ardı edilmesi, BM'nin hangi tarafa daha yakın olduğunu gözler önüne sermiş oluyordu.

Yakınlaşma görüşmelerinde Ghali Denктаş'a baskı yapıyor ve tarafları Fikirler Dizisinin reddedilmesi halinde sorunu Güvenlik konseyine götüreceği tehdidinde bulunuyordu. Uluslararası kamuoyu da Denктаş ve Türkiye'ye çözüm konusunda baskı yapıyor ve Ghali'nin görüşmelerdeki tavrı da bunu destekliyordu.³³¹ Ghali net bir şekilde taraf tutuyor izlenimi veriyordu. Sorun olarak gösterilen ise Denктаş, dolayısıyla Kıbrıs Türk tarafıydı. Görüşmelerde ki gerginlik daha çok Denктаş ve Ghali arasında yaşanıyor gibi görünüyordu. Bu alışılmış bir durum değildi. Waldheim ya da Perez de Cuellar'ın yaptığı gibi tarafların birbirleri ile tartışmasına bile izin vermiyor sanki sorunun bir tarafıymışçasına hareket ediyordu. Küçük ayrıntılar üzerinde bile pazarlık ediyor hatta Denктаş'a işbirliği yapmaması halinde Güvenlik Konseyi'nin ise adada kendi çözümünü dayatacağı tehdidinde bulunuyordu.³³²

Görüşmelerde ilk olarak toprak sorunu ele alınmıştı ve Ghali'nin Denктаş'a sunduğu haritaya göre birçok Rum göçmen Kıbrıs Rum Yönetimi'ne bırakılacak topraklar neticesinde evlerine dönebilecekti. Denктаş ise Genel Sekreterin kendi haritasını empoze etmeye çalıştığını, yetkisini aştığını düşünse de Genel Sekreter iyi niyet girişiminin kendisine sağladığı yetki ve Güvenlik Konseyi'nin izni ile taraflara harita önerebileceğini ifade ediyordu".³³³ Ghali, Denктаş'a haritasını kabul ettirmek için zorluyordu ancak Güzelyurt Rum tarafına bırakılmıştı. Denктаş bu haritayı müzakere zemini olarak kabul etmedi ve Güzelyurt da dahil olmak üzere %29'dan biraz daha fazla toprağı kapsayan bir harita sundu. Denктаş'ın Ghali'nin haritasını reddetme nedeni su kaynakları açısından hayati önem taşıyan Güzelyurt'un Rumlara bırakılması idi. Daha önce varılan antlaşmalarla bu gibi hususların göz önünde bulundurulacağı da onaylanmıştı. Güzelyurt Kuzeydeki tek verimli tarım alanıydı ve su kaynakları açısından da Kuzey için hayati önem taşıyordu. Oysa Genel Sekreter

³³⁰ Fırat (2002b) a.g.e., s. 456.

³³¹ Cumhuriyet, 28 Ağustos 1992, s. 8.

³³² Bölükbaşı (1995) a.g.e., p. 469.

³³³ UN Documents S/24472, 21 August 1992, paragraf 23.

raporuna eklediği Fikirler Dizisinde toprak düzenlemeleri federe devletlerin var olan su kaynaklarını etkilemeyecek denilmekteydi.³³⁴ Bunun yanı sıra Güzelyurt Rum tarafına bırakıldığında yaklaşık 37.000 Kıbrıslı Türk, göçmen konumuna düşecekti. Denктаş bu konuyu açıklamak için Güvenlik Konseyi üyeleri ile bir toplantı yapmak istedi. Bu ortamda Ghali ile ilişkileri çok daha gergin bir döneme girecekti.³³⁵

Bu gelişmeler üzerine Denктаş, Vasiliou'nun anayasa ile ilgili resmi teklifleri olmadan toprakla ilgili herhangi bir anlaşmaya gitmeme konusundaki ısrarını korumuştur. Görüşmelerin çıkmaza girmemesi için Ghali, ABD ve garantör devletleri harekete geçirdi. Bulunan çözüm ise bir sonraki madde olan göçmenler konusuna geçmek oldu. Ghali, Ankara'nın tavrından anayasa ile ilgili meselelerde bir ilerleme sağlanırsa Denктаş'ın toprakla ilgili meselelerde ikna edilebileceği gibi bir izlenim edinmişti. Denктаş ise sınırlı bir yerleşim özgürlüğünden yana idi ve anayasa konusundaysa Türkiye'nin garantisi temel alınıyordu.³³⁶

15 Temmuz-11 Ağustos arasında Genel Sekreter ve temsilciler iki liderle en az otuz görüşme yapmışlar, yapılan görüşmelerde bir ilerleme sağlanamamış ve çıkmaza giren görüşmelerden sonra Ghali tarafları sadece bir ara verilmesi için ikna ederek görüşmelere 28 Ekim 1992 tarihine kadar ara vermiştir.³³⁷ 21 Ağustos 1992'de Genel Sekreter Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporuna Denктаş'ın müzakere zemini olarak kabul etmediği haritayı da ekleyerek haritaya resmiyet kazandırmış oldu ve Güvenlik Konseyi de bu doğrultuda 26 Ağustos tarihinde sayılı kararını almıştı. Karara göre harita Ghali'nin Fikirler Dizisinin bir parçası olarak kabul edilerek kapsamlı bir antlaşma için çerçeve olarak alınması gerektiği ifade diliyordu. Kararda ayrıca tarafların göçmenlerin evlerine ve topraklarına dönme hakkı konusunda ilerleme kaydedildiği ve toprak düzenlemeleri konusunda mesafenin azaldığı belirtiliyordu.³³⁸ Bu karar durumu abartıyordu ancak Güvenlik Konseyi iyimser bir tablo çizmeyi tercih etmişti.

³³⁴ *UN Documents S/24472*, 21 August 1992, paragraf 20-21; Annex, paragraf 71

³³⁵ Dodd (2010) *a.g.e.*, p. 171

³³⁶ Fırat (2002b) *a.g.e.*, s. 456

³³⁷ Bülükbaşı (1995) *a.g.e.*, p. 473.

³³⁸ Dodd (2010) *a.g.e.*, p. 174.

Üçüncü tur görüşmeler Ekim ayında New York'ta BM Genel Merkezinde yapılmıştı. Fikirler Dizisi'nde yer alan başlıklar Genel Sekreterin önerdiği sıra ile ele alınarak, Ghali'nin kayıtlarına göre Kıbrıs Türk tarafı Fikirler Dizisininin 100 paragrafından 91 tanesi üzerinde temelde anlaşabileceklerini belirtmişti. Ancak kalan 9 madde çok önemli konuları kapsıyordu. Bu konular; başkan ve başkan yardımcısının rotasyon prensibi ve seçim şekli; federal konseyde yer alacak bakan sayısı; geçici hükümet konusundaki düzenlemeler; ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi; Türkiye ve Yunanistan'ın ikisinin de üye olmadığı uluslararası örgütlere üye olunmaması; iki toplum için tek egemenlik konusu ve toprak meselesiydi.³³⁹ Kıbrıs Rum tarafı ise bu belgenin bir çerçeve antlaşmasına temel olabileceğini ancak müzakere edilmesi gerektiğini ve bazı değişikliklere ihtiyacı olduğunu ifade etmişti. Rum tarafı esasında uzlaşmaz taraf olarak görünmek istemiyordu, ancak daha ileri tarihli müzakerelere yönelmesi durumu bir çıkmaza doğru götürüyordu. Fikirler Dizisinde Türk tarafına verilecek bir veto yetkisinden söz ediliyordu ki bu da Vasiliou ve de Klerides'in hükümetin işleyişinin engelleyeceği gerekçesi ile kabul etmediği bir maddeydi. Vasiliou Klerides'den farklı olarak Garanti Antlaşmalarının geçerliliğini kabul ediyor ancak ne Türkiye'nin ne de diğer garantör devletlerin tek taraflı müdahale hakkına sahip olmadıklarını savunuyordu. Ayrıca Denктаş'ın da bu konuda ısrar etmeye devam etmesi halinde konuyu Uluslararası Adalet Divanı'na götüreceğini belirtiyordu. Türk toplumu için ise Garanti ya da Türkiye'nin müdahale hakkı olmazsa olmaz şarttı.³⁴⁰

Toprak ve anayasayla ilgili tarafların durumlarında bir değişiklik yoktu. Denктаş Garanti Antlaşması'nın geçerliliğinde ısrar ederken, Vasiliou Garanti Antlaşması'nı geçerli kabul ediyor ancak Türkiye'nin bu antlaşmaya göre tek taraflı müdahale hakkı olmadığını savunuyordu.³⁴¹ "Kıbrıs Rum tarafına göre Ghali'nin Fikirler Dizisi Türkiye'nin Kıbrıs'taki çıkarlarını karşılıyordu ancak Denктаş Türkiye'den aldığı destekle Genel Sekreterin toprak paylaşımı konusundaki

³³⁹ *UN Documents S/24830*, 19 November 1992, paragraf 8.

³⁴⁰ Bölükbaşı (1995) a.g.e., p. 478.

³⁴¹ Bölükbaşı (1995) a.g.e., p. 47.

önerilerini görüşmeyi reddedip yeni anayasal meseleleri öne sürerek müzakereleri çıkmaza sokmuştu".³⁴²

Genel Sekreter 11 Kasım'da "Tarafların Fikirler Dizisi ile İlgili Mevcut Durumuna İlişkin Özet" başlığını taşıyan bir belge ortaya koymuştu. Bu o tarihe kadar ilk kez yapılmıştı. Anlaşma sağlanan ve sağlanamayan noktaların belirlenmesiyle bir anlamda üstesinden gelinmesi gereken engeller de netleşmiş oluyordu. Raporun geneline bakıldığında Kıbrıs Rum tarafının Fikirler Dizisi ile ilgili olarak olumlu tavrından söz edilirken, daha çok Denктаş'ın kabul etmediği noktalar üzerinde duruluyordu.³⁴³ Tarafların Fikirler Dizisine karşı tutumları birbirine taban tabana zıttı. Kıbrıs Rum tarafı kontrol ve denge mekanizmasının son derece sınırlı olduğu güçlü federal bir yapıdan, uzun vadede sınırsız yerleşim, hareket ve mülkiyet özgürlüğünden yanaydı ayrıca Kıbrıs Türk yönetimine kalacak topraklarla ilgili %20-25 civarında bir oran desteklerken, uluslararası toplum tarafından verilecek güvenlik garantileri sayesinde adanın tamamen askersizleştirilmesini savunuyordu.³⁴⁴ Klerides'e göre Rum tarafı BM kararlarını göz ardı edemezdi. Çünkü Rum tarafının federasyon tanımını BM kararlarında belirtildiği gibi tek devlet, tek egemenlik, tek uluslararası kişilik ve tek vatandaşlık ile son derece uyumluydu. Diğer taraftan BM kararlarında Türk tarafının amaçladığı iki ayrı devletten ise söz edilmiyordu.³⁴⁵ Kıbrıs Türk tarafı federal devlet yapısında güçlü bir kontrol ve denge mekanizmasını destekliyor, sınırlı yerleşim, hareket ve mülk edinme özgürlüğünü savunuyordu. En az %29 toprak isterken Türkiye'nin müdahale hakkının saklı kalması gerektiğini düşünüyordu. Rum tarafı ülkenin birliğini temsil düşüncesi ile başkan ve başkan yardımcısının tüm Kıbrıs halkı tarafından seçilmesini arzu ederken, Kıbrıs Türk tarafı ise başkan ve başkan yardımcısının federasyonun iki toplumlu doğasını ve iki toplumun siyasi eşitliğini vurgulayacağını düşündüğü için rotasyon şeklinde bir değişim istiyordu.³⁴⁶ Kıbrıs Rum kesiminin endişelendiği noktalar, Denктаş'ın zayıf merkezi hükümet ve kısmi egemenlik sahibi federe devlet,

³⁴² Coufoudakis (1994) a.g.e., p. 50.

³⁴³ Zenon Stavrinides, "Is a Compromise Settlement in Cyprus Still Possible? Revisiting the Ghali's Set of Ideas", *The Cyprus Review*, Vol.11, No.1, (Spring 1999), p. 13.

³⁴⁴ Andreas P. Kyriacou, "A Just and Lasting Solution to the Cyprus Problem: In Search of Institutional Viability", *Mediterranean Politics*, Vol.5, No.3, (Autumn 2000), p. 55

³⁴⁵ Clerides, a.g.e., p. 26.

³⁴⁶ Stavrinides (1999) a.g.e., pp. 15-16.

bunun yanı sıra bakanlar konseyinde temsil eşitliği istemesiydi. Bu durum siyasi eşitliğin sağlanması anlamına gelecek ve konsensüs temelinde işleyecekti.³⁴⁷

Güvenlik Konseyinin 789 sayılı kararında yürütülen görüşmelerin çıkmaza girmesinin ve "Fikirler Dizisi" ile varılmak istenen hedefe ulaşamamasının sorumlusunu Kıbrıs Türk tarafı olarak gösteriyordu. Bu nedenle Kıbrıs Türk tarafını "Fikirler Dizisi" ile uyumlu bir pozisyon almaya Genel Sekreter ise Güven Oluşturucu Önlemlerin uygulanması konusunda girişimlerde bulunmaya çağırıyordu.³⁴⁸

1992 sonbaharında Başkanlık seçimlerinin yaklaşması nedeniyle müzakere süreci kesintiye uğramıştı. Vasiliou ve kendisini destekleyen AKEL, Kıbrıs'ta Fikirler Dizisinin çözüm için iyi bir yol olduğunu düşünürken, Klerides ve diğer adaylar ise tersini düşünüyor ve Genel Sekreterin sunduğu belgeyi kabul edilemez buluyorlardı.³⁴⁹ Sonuçta AKEL'in desteğine rağmen Vasiliou seçimleri kaybetmiş ve Klerides cumhurbaşkanı seçilmiştir. Aslında Vasiliou uluslararası toplumun gözünde Denктаş'ı uzlaşmaz taraf olarak göstermeyi başarmış, diğer taraftan Kıbrıs Rum Milli Muhafızlarını tekrar silahlandırmıştı. Başkanlık seçimlerini kaybetmesinde Fikirler Dizisi'ni müzakerelere temel olarak görmesinin oldukça etkisi olmuştur.³⁵⁰

Ghali için Klerides'in seçilmesi iyi bir gelişme değildi çünkü Klerides Ghali'nin arabuluculuğuna birçok açıdan karşıydı ve başkanlık seçimlerini Fikirler Dizisine karşı çıkararak kazanan Klerides'in müzakerelerde izleyeceği yol da tahmin edilebilirdi. Görevi devralır almaz AB üyeliği ile ilgili çabaları hızlandırmıştır. İkinci bir hedefinin de Yunanistan'la Ortak Askeri Doktrin geliştirilmesi olduğunu açıklamıştır.³⁵¹ Klerides taraflar arasında ortak bir zeminin bulunmamasını sebep göstererek yüz yüze görüşmeleri de reddetmişti.³⁵² Klerides'in Fikirler Dizisine karşı çıkışı AB'ye üyeliğine giden yolu kapatacağı endişesi nedeniyle olabilirdi. Kıbrıs

³⁴⁷ Kyriacou, a.g.e., p. 55.

³⁴⁸ UN Documents S/24917 1 December 1992 paragraf 43.

³⁴⁹ Stavrinides (1999) a.g.e., pp. 11-12.

³⁵⁰ Andreas Theophanous, "Cyprus, the European Union and the Search for a New Constitution", **Journal of Southern Europe and the Balkans**, Vol. 2, No. 2, (Nov., 2000), p. 220.

³⁵¹ Safty, a.g.e., p. 12.

³⁵² Denктаş (1999) a.g.e., p. 6.

Türkiye'den önce AB'ye tam üye olduğunda Kıbrıs sorununda Türkiye karşısında oldukça avantaj elde edecekti ve bu sayede Türkiye'nin Kıbrıs Türk tarafına baskı yapmasını sağlayabilirdi.³⁵³

Ekonomik açıdan pek çok Avrupa ülkesinden daha iyi yaşam standartlarına sahip olan Güney Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğın sağlayacağı siyasi avantajlarla ilgilendiğı çok açıktı. Ayrıca üyeliğın Türkiye'nin askeri müdahale hakkını ortadan kaldıracağı başta olmak üzere daha birçok konuda AB kanunlarının kendi lehlerine durumlar ortaya çıkaracağını düşünüyordı. Bunların yanında en önemlisi de AB üyesi olduklarında Türk askeri adadan çekilmek zorunda kalacaktı ki bu daima müzakerelerde ön şart olarak ileri sürdükleri bir konuydu.³⁵⁴ Görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının belki de en önemli nedenlerinden birisi 1990'lardan sonra Kıbrıs Rum kesiminin BM çerçevesinde yürütülen girişimlere pek önem vermeyerek hedefini yalnızca Avrupa Birliğı'ne üyeliğe çevirmesiydi. Kıbrıs Rum kesimi için Avrupa Birliğı istek ve arzularını gerçekleştirebilmek adına daha iyi bir seçenek olarak görülüyordu.³⁵⁵

3.3.2. Ghali'nin "Güven Oluşturucu Önlemler Paketi"

Fikirler Dizisi girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine BM Güvenlik Konseyi taraflar arasında "Güven Oluşturucu Önlemlerin" uygulanması için çağrıda bulunmuştu. Bu çağrı önemli aynı zamanda da geç kalınmış bir girişimdi. Karşılıklı anlayışın hâkim olduğu, meselelere pozitif yaklaşılan, karşı tarafın düşman olarak görülmediğı bir ortamda yapılan müzakerelerin sonuç verme ihtimali her zaman daha yüksektir. Bu doğrultuda Genel Sekreter iki liderle görüşerek Mart ayında New York'ta toplantı yapmak üzere davet etmişti. Güvenlik Konseyi bir an önce doğrudan, yüz yüze müzakerelere geçilmesini istiyordu.³⁵⁶ 30 Mart'ta Genel Sekreter New York'ta taraflarla ayrı ayrı ve sonra birlikte yaptığı toplantılarda Güvenlik Konseyi'nin istediğı direkt müzakereler için hazırlık çalışmaları ile ilgili zamanlama

³⁵³ Dodd (2010) a.g.e., p. 174.

³⁵⁴ Clerides, a.g.e., p. 25; Bahçeli (2000) a.g.e., p. 209.

³⁵⁵ Dodd (2010) a.g.e., p. 174.

³⁵⁶ UN Documents S/25478, 26 March 1993

ve usul konularını tartışmıştı. Taraflar görüşmeler sonucunda direkt müzakerelerin 24 Mayıs'ta başlaması konusunda anlaştılar. Bunun haricinde Genel Sekreterin temsilcileri aracılığı ile "güven oluşturuvcu önlemler" in uygulanması ile ilgili iki tarafla da hazırlık toplantıları yapılması kararlaştırıldı.³⁵⁷ "Güven oluşturuvcu önlemler" konusunda yapılan hazırlık toplantıları sonucu ortaya çıkan pakette üç taslak yer alıyordu. Birinci taslakta 14 güven oluşturuvcu önlemin yer aldığı bir liste, ikincisinde Maraş ile ilgili önlemler ve üçüncüsünde ise Lefkoşa Uluslararası Havaalanı ile ilgili detaylı hükümler yer alıyordu.³⁵⁸

Genel Sekreter Özel Temsilcisi Gustave Feissel Lefkoşa'da 15 Nisan-19 Mayıs tarihleri arasında liderlerle 30'dan fazla toplantı gerçekleştirmişti.³⁵⁹ Yapılan toplantıların büyük çoğunluğu Maraş konusu üzerine yoğunlaşmıştı. Denктаş'a göre Maraş'ın önemli bir kısmının toplumlararası temasın ve ticaretin sağlanacağı özel bir alan olarak BM yönetimi altına verilmesi karşılığında Türk tarafı üzerindeki ambargonun kaldırılması gerekiyordu. Bunun yanı sıra Ercan havaalanından direkt uçuşlara izin verilmesi ve kuzeyde bulunan limanlardaki sınırlamaların kaldırılması Denктаş'ın talepleri arasındaydı.³⁶⁰

"Güven Oluşturuvcu Önlemler Paketi"nde Maraş ile ilgili öneriler şu şekilde idi: Maraş bölgesinin güvenliği BM tarafından sağlanacak; BM, yönetimi devraldıktan sonra bölgenin eski sakinleri mülkleri konusunda hak iddia edebilecek; Maraş, toplumlararası iletişim ve ticaret konularında özel bir karaktere sahip olacak ve taraflar bu konuda BM yönetimi ile işbirliği içinde olacaklar; her iki toplum da serbestçe bu alana girip çıkabilecek; esaslı bir çözüme varıncaya dek bu düzenlemeler iki tarafın rızası ve BM yönetiminin izni olmadan değiştirilemeyecekti.³⁶¹

Lefkoşa Havaalanının ise iki tarafın da yararı için ivedilikle tekrar açılması öneriliyordu. Kıbrıs konusunda kapsamlı bir antlaşma imzalanıncaya kadar

³⁵⁷ *UN Documents S/25517*, 2 April 1993

³⁵⁸ *UN Documents S/26026*, 1 July 1993, paragraf 36-44

³⁵⁹ *UN Documents S/26026*, 1 July 1993, paragraf 7-8.

³⁶⁰ *UN Documents S/26026*, 1 July 1993, paragraf 10-12.

³⁶¹ *UN Documents S/26026*, 1 July 1993, paragraf 36-41.

Havaalanı BM yönetiminde Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) işbirliği ile sivil ve kargo trafiğine açılacak, trafik hakları Kıbrıs'ta trafik haklarına sahip yabancı havayolları ve Türkiye'de kayıtlı bulunan havayolları tarafından kullanımla sınırlı olacaktı. Tüm ada halkı havaalanına gümrüksüz giriş yapabilecek, havaalanının güvenliğinden BM ve ICAO sorumlu olacaktı. Bu önerilerin de Türk tarafı için önemli ekonomik kazançları olacağını ifade ediliyordu.³⁶²

Güven oluşturuvcu önlemler eğitim, ticaret, sağlık, enerji, su, ulaşım ve siyasi diyalogun sürmesine kadar pek çok başlığı kapsıyordu.³⁶³ Güven Oluşturuvcu Önlemlerde yer alan maddelerde; uzun ve kısa vadede su sorunu konusunda işbirliği yapılması; toplumlararası uyum ve dostluğu sağlamak için eğitim uzman işbirliği; ortak kültürel ve spor etkinlikleri; siyasi parti liderlerinin bir araya getirilmesi; her iki taraftan da gazetecilerin BM tarafından verilecek basın kartlarını göstererek Yeşil Hattı serbest olarak geçebilmeleri ve Ledra Palas'ta gazeteciler için ortak bir toplantı odası açılması; her iki tarafın bakanlarının bir araya gelerek ortak ticari projeler geliştirmeleri; çevre ve sağlık konularında işbirliği; elektrik üretim ve dağılımı konusunda işbirliği; Pile'de malların serbest dolaşımı; Kıbrıs Rum ve Türk temsilcilerinin her iki toplumun da yararına olacak şekilde ortak projeler geliştirmeleri yer alıyordu. Lefkoşa Havaalanı ve Maraş konularında yukarıdaki öneriler ve iki toplumdaki temsilcilerin düzenli olarak detayları görüşmeleri öneriliyordu.³⁶⁴ 24 Mayıs- 1 Haziran 1993'te New York'ta Genel Sekreterin başkanlığında yapılan toplantılarda iki lider bir araya gelmişler, Ghali, toplantıda Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar uyarınca hazırladığı "güven oluşturuvcu önlemleri" de tarafların imzasına sunmuştu. Güvenlik Konseyi ve Genel Sekreterin baskıcı tavrının burada da sürdüğü görülmekteydi.³⁶⁵ Genel Sekreter ise bu eleştirilere cevap olarak taslakların daha önce Lefkoşa'da taraflarla detaylı olarak tartışıldığı ve bu nedenle tarafların bu konuda bilgi sahibi olduklarıydı.³⁶⁶

³⁶² *UN Documents S/26026*, 1 July 1993, paragraf 42-44.

³⁶³ Yeşilada ve Sözen, *a.g.e.*, p. 268.

³⁶⁴ *UN Documents S/26026*, 1 July 1993 Annex I.

³⁶⁵ Yeşilada ve Sözen, *a.g.e.*, p. 268.

³⁶⁶ *UN Documents S/26026*, 1 July 1993, paragraf 18.

Görüşmelerle ilgili olarak Genel Sekreter raporunda Kıbrıs Rum tarafının Maraş ve Lefkoşa Havaalanı ile ilgili düzenlemeler konusunda müzakere edebileceklerini ancak KKTC'yi resmen ya da dolaylı yoldan tanımak anlamına gelecek herhangi bir maddenin eklenmesine karşı olduklarını ve iki tarafın da bu önlemlerden kazançlı çıkacağını belirtmişti. Türk tarafı ticaret ve turizm sayesinde ekonomik sorunlarını azaltacak, Rum tarafı ise Maraş'ın yerleşime açılmasıyla göçmen sorununa çözmüş olacaktı. Ancak, Kıbrıs Rum kesimi "güven oluşturuvcu önlemler" ile ilgili olarak pek istekli olmadığı gibi Kuzey ile AB arasında ticaret engellerinin ortadan kalkması sonucu Kuzeyin yararına bir durum gelişmesini de arzulamıyor olabilirdi.³⁶⁷

Tarafların itirazları üzerine Genel Sekreter ve ekibi taslak üzerinde bazı düzenlemeler yaparak 28 Mayıs'ta tekrar taraflara sunarak fikirleri sorulmuştu. Ghali'nin yaptığı en önemli öneri Maraş karşılığında Lefkoşa havaalanının ortaklaşa kullanıma açılmasıydı. Denктаş bunu önce KKTC Meclis'inde görüşmesi gerektiğini belirterek ada'ya dönmüş ve ada'da havaalanının ortaklaşa kullanımı karşılığında müzakerelerde sahip olunan en önemli kozun kaybedileceği yönünde yoğun şekilde eleştirilere maruz kalmıştı.³⁶⁸ Diğer yandan Türkiye ise bu önerileri desteklediğini belirten bir mektubu Genel Sekretere iletmişti. Ancak mektupta karşılık olarak Kuzey Kıbrıs üzerindeki tüm ambargoların kaldırılması da talep edilmişti.³⁶⁹

Görüşmelerin sonuçlandırılmadan kesilmesi sebebiyle Klerides daha sert bir tavır takınarak, Kıbrıs'ın Yunanistan ile Ortak Savunma Doktrini ile sonuçlanacak sert bir politika izlemeye başlamıştır. Denктаş ise "Güven Oluşturuvcu Önlemler" in kabulü için ön şart olarak KKTC üzerindeki ekonomik ambargoların kaldırılmasını istemiştir.³⁷⁰

Genel Sekreter Özel Temsilcileri Temmuz ayında Kıbrıs'ta hem iki toplumun liderleri hem de ticaret, medya ve akademik çevrelerden önde gelen kişilerle görüşmeler yapmışlardı. Daha sonra Ankara ve Atina'da da başbakanlar ile

³⁶⁷ Hannay (2005) a.g.e., p. 48.

³⁶⁸ Dodd (2010) a.g.e., p. 176.

³⁶⁹ UN Documents S/26026, 1 July 1993, paragraf 32-35.

³⁷⁰ Yeşilada ve Sözen, a.g.e., p. 268.

görüşmüşlerdi.³⁷¹ Kıbrıs görüşmelerinde iki liderin de daha önceki pozisyonlarını aynen koruduğu görülmüştür. Genel Sekreterin Özel Temsilcisi Kıbrıs'ta yapılan görüşmeler sonucunda "güven oluşturuvcu önlemler" konusunda toplumun yanlış bilgilendirildiğini belirtmişti. Buna göre Denктаş gerekli iyi niyeti göstermeyerek Türk toplumunu yanlış bilgilendirmişti ve bir uzlaşma sağlanamamasının sebebi Kıbrıs Türk tarafının müzakerelere gerekli desteği vermemesiydi.³⁷²

Eylül ayı sonuna gelindiğinde tüm görüşmelere rağmen Maraş ve Lefkoşa Havaalanı konusunda hala bir anlaşmaya varılamamıştı. Güvenlik Konseyi ise Genel Sekreterin bu çabaları sonsuza kadar sürdüremeyeceğini de kabul ediyordu. Aralık ayında Kuzey Kıbrıs'ta yapılacak seçimler nedeniyle Türk tarafında daha ileri adımlar atılamamıştı. Türkiye görüşmelere desteğini devam ettirmiş ve seçimler biter bitmez girişimlerin devam etmesini bekliyordu. Seçimlerin ardından KKTC Meclisinde yapılan görüşmelerde ise Genel Sekreterin Güven Arttırıcı Önlemler Paketi yetersiz bulunmuş ve bu karar Denктаş'ın daha ileri görüşmelerde bulunması da engellemişti. Kıbrıs Rum Yönetimi de paketle çok ilgilenmemiş hatta KKTC'nin uluslararası alanda tanınmasına yol açabileceği gerekçesi ile de endişelenmiştir.³⁷³

3.3.3. 1994-1996 yılları arasında genel sekreterin çözüm çabaları

Ocak 1994'te Özel Temsilci Joe Clark'ın, Kıbrıs'ta liderlerle güven oluşturuvcu önlemler paketinin uygulanması ile ilgili temaslarında liderler prensipte önlemler paketini kabul etmeye hazır olduklarını belirtmişlerdi. Türkiye ve Yunanistan da bu çabalara destek vermişti. Şubat ayında yapılan usül görüşmelerinde liderler güven oluşturuvcu önlemlerle ilgili Maraş ve Lefkoşa Havaalanı konuları da dahil olmak üzere 14 maddenin görüşülmesini kabul etmişler ve Yakınlaşma Görüşmeleri 17 Şubat'ta başlamış; ve 9 Mart 1994'te "Güven Oluşturuvcu Önlemler Paketinin Uygulanması İçin Fikirler" başlıklı bir taslak Özel Temsilci tarafından iki lidere de sunulmuştur. 16-18 Mart tarihlerinde tarafların istekleri doğrultusunda taslakta bazı düzeltmeler yapılmıştı. Denктаş, Lefkoşa ve Maraş Havaalanı ile ilgili trafik hakları

³⁷¹ *UN Documents S/26438*, 14 September 1993, paragraf 7.

³⁷² *UN Documents S/26438*, 14 September 1993, paragraf 11,17,23.

³⁷³ Bölükbaşı (1995) a.g.e., pp. 478-479.

gibi bazı konuları kabul etmeyerek itiraz etmiş, ikna görüşmelerine rağmen sonuç alınamamıştı.³⁷⁴ Denktaş, 28 Nisan'da görüşmelerin çöktüğünü basına açıklamış ve Özel Temsilci Joe Clark da Genel Sekretere verdiği raporda müzakereleri sürdürmenin bir ehemmiyeti kalmadığını iletmiştir. Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi ile benzer şekilde, bir anlaşmaya varılamama nedeninin yalnızca Kıbrıs Türk tarafı olduğunu belirtiyordu.³⁷⁵

Görev süresinin son iki yılında toplumlararası görüşmeler yapılamamıştı.³⁷⁶ Klerides, Genel Sekretere yazdığı bir mektupla Genel Sekreterin iyi niyet girişiminin yıllardır "BM kararlarını ve uluslararası toplumun isteklerini yok sayan bir taraf karşısında iyi niyet girişiminde bulunmanın etkin bir yöntem olmayacağını ve Güvenlik Konseyi'nin zorlayıcı bazı önlemler kullanmanın daha etkili olabileceğini" belirtiyordu.³⁷⁷ Akabinde, Güvenlik Konseyi'nin 939 (1994) sayılı kararının 1. maddesinde, mevcut durumun kabul edilemeyeceği, 2. maddede ise varılacak çözümün tek egemenlik, tek uluslararası kişilik ve tek bir vatandaşlık temelinde olması gerektiği ayrıca Kıbrıs'ın toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına saygı duyulması gerektiği ifade edilmektedir. Bu karar ayrıca Genel Sekreteri Kıbrıs'ta yeni girişimlerde bulunmaya ayrıca Güvenlik Konseyi üyeleri ve Garantör Devletlerle görüşerek Kıbrıs sorununun çözümünde pozitif katkılar sağlayabilecek yeni bir yaklaşım geliştirmeye davet ediyordu.³⁷⁸

Ekim 1994'te Genel Sekreterin önerisi ile Denktaş ve Klerides, aranın kapatılması adına Özel Temsilci Gustave Feissel'in hazır bulunduğu beş gayri resmi toplantı yapmıştır. Denktaş Genel Sekreterin önem verdiğini bildiği güven oluşturuvcu önlemlere öncelik vermişti. Klerides görüşmelerde Türk Tarafının Güney Kıbrıs'ın tüm ada adına yaptığı üyelik başvurusunu desteklemedikçe müzakereye girmeyeceğini açıklamıştı. Bu duruma Denktaş'ın evet demesi de mümkün

³⁷⁴ *UN Documents S/1994/380* 4 April 1994, paragraf 3.

³⁷⁵ *UN Documents S/1994/629* 30 May 1994, paragraf 52.

³⁷⁶ Stephan Constantinides, "Interview With Glafkos Clerides", **Hellenic Studies**, Vol.3, No.1, (Autumn 1994), pp. 10-11.

³⁷⁷ Dodd (2010) **a.g.e.**, p.184.

³⁷⁸ *UN Documents S/Res. 939* (1994), 29 July 1994.

gözükmüyordu.³⁷⁹ Çünkü Güney Kıbrıs Rum Tarafı tüm ada adına ve "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatı ile üyelik başvurusunda bulunmuştu. Şayet Kuzey Kıbrıs bunu kabul edecek olursa Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığını da onaylamış olacaktı. Diğer taraftan henüz federal yapı ve egemenlik konusunda anlaşmaya varılmış değildi. Denktaş'a göre öncelikli olarak güven arttırıcı önlemler üzerinde müzakere etmek ve anlaşma sağlandığında da bunun iki toplumca referandumda oylanmasıydı. Adanın tamamen silahsızlandırılmasının Kuzey Kıbrıs tarafından kabul edilemeyeceği ayrıca Yunanistan'la Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde yapılan askeri tatbikatların da müzakerelere başlamaya engel olduğu görülmekteydi.³⁸⁰

Kasım 1994'te Denktaş Genel Sekretere bir mektup yazarak güven arttırıcı önlemlerin uygulanması ve Rum tarafı ile müzakerelere başlama konusundaki niyetlerini açıklamıştı. 20 Ocak 1995 tarihinde Denktaş, Rum tarafına dört maddeden oluşan bir barış planı ile önkoşulsuz görüşmeler yapma çağrısında bulunarak çözüm için toprak görüşüne karşı olmadıklarını ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne üyeliği konusunun da taraflar arasında ancak bir çözüme varıldıktan sonra ele alınabileceğini belirtmiştir. Bunun için ise Fikirler Dizisi'nde öngörüldüğü gibi iki toplumlu ve iki bölgeci federal bir çözüme ulaşmanın gerekliliğini de eklemiştir.³⁸¹ BM düzeyinde olumlu karşılanan bu görüşler 21 Ocak'ta Klerides tarafından reddedilmiştir.³⁸² Rumların tek taraflı AB üyeliği müracaatıyla daha da karmaşık bir hal alan görüşmeler 1995-1997 yılları arasında, adaya gelen başta ABD ve İngiliz özel temsilcileri olmak üzere pek çok diplomat vasıtasıyla devam etmiştir.

Mart 1995'te Kıbrıs'ın Maastricht sonrası dönemde genişleyecek AB'ye üye olmak için ilk olarak davet edilecek ülkeler arasında yer alacağı açıklanmıştı.³⁸³ ABD ve AB Kıbrıs'ın üyeliğinin Sorunu çözümüne katkı sağlayacağına inanıyor bu şekilde hem Türkiye'nin önünden bir engel kalkacağını hem de Türk-Yunan ikili

---

³⁷⁹ Safty, a.g.e., p. 12.

³⁸⁰ Dodd (2010) a.g.e., p.186.

³⁸¹ **Kıbrıs**, Vol. 3, No.1, (Ocak 1995) aktaran Dodd, **The History** ..., p.186.

³⁸² Sönmezoğlu (2006) a.g.e., s. 616.

³⁸³ Safty, a.g.e., p. 12.

ilişkilerinin düzelebileceğini düşünüyorlardı. En önemlisi kazanım ise NATO'nun Güney bölgesinde güvenlik tam anlamı ile sağlanması olacaktı.³⁸⁴

Haziran 1996'da Genel Sekreter İstanbul ve Cenevre'de ada liderleri ile şahsen görüşmüştü. Görüşmede müzakerelerde tartışılmak üzere toprak paylaşımı, güvenlik, AB üyeliği, egemenlik ve siyasi eşitlik gibi beş temel konu belirlemişti. Buna ilave olarak 1960 Garanti Antlaşmalarının da güvenlik beklentilerini karşılamadığını ve Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkının kabul edilemeyeceğini, uluslararası bir güç oluşturulmasının en uygun seçenek olarak görüldüğünü eklemişti.³⁸⁵

Denktaş ise cevaben Rum tarafı ile direkt müzakerelere hazır olduklarını ancak Türk ve Rum toplumların federal hükümetin her alanında eşit ortak olarak kabul edilmesi, 1960 Garanti Antlaşması'nın yürürlükte kalması ve Türkiye'nin askeri müdahale hakkında hiçbir değişiklik yapılmaması gibi konularda öncelikle uzlaşma sağlanması gerektiğini bildirmişti.³⁸⁶ 1996 yılı yaz sonlarında Yeşil Hatta yaşanan olayların şiddetli çatışmalara dönüşmesi üzerine gerginlik iyice tırmanmış; bu olaylar toplumlar arasındaki güvensizliği daha da arttırmıştı.³⁸⁷

3.3.4. Ghali döneminde çözümü zorlaştıran önemli etmenler

İlişkileri gerginleştiren bir diğer konu ise 16 Kasım 1994'te yürürlüğe giren Deniz Hukuku Sözleşmesi idi. Yunanistan imzaladığı bu uluslararası sözleşmenin kendi karasularını 12 mile çıkarma hakkı tanıdığını ileri sürüyor Türkiye ise bu hareketi savaş sebebi sayacağını beyan ediyordu.³⁸⁸ 1 Kasım 1995 tarihinde Yunan parlamentosunda antlaşmanın onaylanmasının ardından 8 Haziran 1995 tarihinde de TBMM hükümete Yunanistan karasularını 12 mile çıkarırsa gerekli önlemleri almak üzere tam yetki vermişti.³⁸⁹ 1996 yılının Ocak ayında ise Türkiye-Yunanistan Ege'de bulunan Kardak adası yüzünden savaşın eşiğine gelmişti. Kardak gibi üzerinde

³⁸⁴ Prodromou, a.g.e., pp. 5-6.

³⁸⁵ *UN Documents S/1996/467*, 25 June 1996, paragraf 8-9.

³⁸⁶ *UN Documents S/1996/467*, 25 June 1996, paragraf 10-11.

³⁸⁷ Kramer, a.g.e., p. 17; *UN Documents S/1996/1016*, 10 December 1996, paragraf 33.

³⁸⁸ Fırat (2002b) a.g.e., s. 458.

³⁸⁹ Sönmezoğlu (2006) a.g.e., s. 610.

yaşam imkan olmayan küçük bir kayalık için savaşmayı göze alan iki ülkenin Kıbrıs gibi jeostratejik önemi ortada olan ve uzun yıllardır ulusal prestij meselesi haline gelen bir konuda ne kadar hassas olacakları da ortadaydı.³⁹⁰

1996 yılı sonunda Ghali'nin görev süresi meseleyi çözüme kavuşturamadan bitmiş 1997 yılı başından itibaren Genel Sekreterlik makamına gelen Kofi Annan çözüm çabalarını devralmıştır.

3.4. Kofi Annan'ın Kıbrıs sorununun Çözümüne Yönelik Çabaları

Kofi Annan'ın göreve geldiği dönemde, Kıbrıs'ta yaşanan sınır çatışmaları, Kıbrıs'a yerleştirilmesi planlanan Rus yapımı S-300 füzeleri ve Kıbrıs Rum kesiminin Avrupa Birliği'ne üye olma çabaları gibi nedenlerle gerek Kıbrıs Rum ve Türk tarafı ilişkileri, gerekse Türkiye - Yunanistan ilişkileri oldukça gergindi.³⁹¹ Buna ilave olarak, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin özellikle aşırı silahlanma çabaları ve AB üyeliğine öncelikli hedef olarak görmesi nedeniyle toplumlararası müzakereler bir anlamda ikinci plana atılmıştı. Yeni Genel Sekreter'in çözüm yönünde sergileyeceği çabaların başarılı olmasını beklemek için iyimser bir atmosfer yoktu.³⁹² 20 Ocak 1997'de KKTC ve Türkiye arasında imzalanan deklarasyon'un da bu atmosferin etkisi ile ortaya çıktığı söylenebilir. Bu deklarasyonla Güney Kıbrıs'ın tek taraflı AB üyeliği hedefinde ilerlemesinin Türkiye ile KKTC arasındaki entegrasyona ivme kazandıracığı mesajı veriliyordu.³⁹³ Bu gelişmeler bazı çevrelerde adada askeri çatışma ihtimalinin arttığına yönelik endişeler ortaya çıkarmıştı.³⁹⁴ Gergin bir sürecin ardından Türkiye'nin kararlılığının anlaşılması ve ABD ile İngiltere'nin baskıları üzerine en sonunda S-300 füzelerinin Kıbrıs yerine Girit'e yerleştirilmesine karar verilmişti.³⁹⁵

³⁹⁰ Bahçeli ve Rizopoulos, **a.g.e.**, pp. 27-28.

³⁹¹ Lisaniler ve Warner, **a.g.e.**, p. 1.

³⁹² Thomas F. Farr, "Overcoming the Cyprus Tragedy: Let Cypriots be Cypriot", **Mediterranean Quarterly**, Vol.8, No.4, (Fall 1997),p. 34.

³⁹³ Dodd (2010) **a.g.e.**, pp. 195-196.

³⁹⁴ Kramer, **a.g.e.**, p.18.

³⁹⁵ Ker-Lindsay, (2007b) **a.g.e.**, p. 78

Gerek Ghali döneminde gerekse Annan döneminde bir taraftan siyasi gerilimler yaşanırken diğer yandan da adada toplumlararası ilişkilerin geliştirilmesi amaçlı bazı olumlu gelişmeler yaşanmaktaydı. Toplumlararası iletişimin ve anlayışın artması için bu tür faaliyetler çok önemliydi. Örneğin; Nisan 1997’de 437 Kıbrıslı Türk Rum yönetiminde bulunan Larnaka’daki Hala Sultan Tekkesi’ni ziyaret ederken aynı dönemde 600 civarında Rum da Kuzey Kıbrıs Karpaz’da bulunan Apostolos Andreas Manastırındaki ayine katılmışlardı. 19 Mayıs 1997’de ise Yunanistan ve Türkiye’nin iki önemli ses sanatçısı Lefkoşa’da BM himayesinde düzenlenen bir konserde her iki toplumdaki yaklaşık 3000 kişiye iyi bir atmosferde konser vermişti.³⁹⁶

3.4.1. Annan’ın çözüm çabalarına verilen destekler

Genel Sekreter Annan göreve başladığı andan itibaren, Klerides ve Denктаş’ın müzakere masasına dönmesi için yoğun çaba harcamış, Mart 1997’de ise özel Temsilci Gustave Feissel yüz yüze görüşmeleri başlatmak amacıyla girişimlerde bulunmuştur. Bir ay sonra BM Güvenlik Konseyi, belki de toplumlararası ilişkilerin geliştirilmesine yönelik faaliyetler sonucu ortaya çıkan olumlu havanın da etkisiyle Genel Sekreterin Klerides ve Denктаş’ın doğrudan görüşmeler için bir araya getirilmeleri fikrini desteklediklerini açıklamıştır. Buna paralel olarak Genel Sekreter’in çabalarına ABD, AB ve İngiltere’de destek vermekteydi.³⁹⁷ Bu dönemde AB üye ülkelerin birçoğunun Kıbrıs’taki gelişmeleri yakından takip etmek için temsilciler atadığı ve taraflarla görüştüğü görülmektedir. Ancak temsilcilerin dolayısı ile AB’nin Kıbrıs konusunda ortak bir pozisyon alamaması nedeniyle sorunun çözümüne pek katkıları olmamıştır.³⁹⁸

Yukarıda anlatılan tüm aktörlerin ikna çabaları sonucu Kıbrıs Türk ve Rum liderlerinin görüşmelere başlamaya olumlu yaklaşması üzerine Genel sekreter Annan, Denктаş ve Klerides’i yüz yüze görüşmelerin birinci turunun yapılacağı

³⁹⁶ Mustafa Aydın, “Cyrpto-Optimism in Turkish-Greek Relations”, **Journal of Southern Europe and the Balkans**, Vol. 5, No. 2, (Aug., 2003), p. 233.

³⁹⁷ Alexis Heraclides, “The 55 Year Cyprus Debacle: A Bird’s Eye View”, **The Cyprus Review**, Vol.15, No.2, (Fall 2003), p. 65; Kramer, a.g.e., p. 16.

³⁹⁸ Michael, **Resolving the Cyprus Conflict**, p. 186.

Troutbeck, New York'a davet etmiştir. Çözüm çabalarına BM, ABD ve önemli AB üyesi devletler de desteklerini iletilmişlerdir.³⁹⁹

3.4.2. 1998-1999 yıllarında Annan ve diğer aktörlerin arabuluculuk çabaları

Denktaş ve Klerides Genel Sekreter'in Özel Temsilcisinin katılımıyla kayıp kişilerle ilgili bilgi paylaşımı için 23 Ocak ve 30 Nisan 1998 tarihlerinde bir araya gelmişler, ancak konu üzerinde bir ilerleme kaydedememişlerdi.⁴⁰⁰ Özel Temsilcinin Mart ve Nisan aylarında müzakereleri tekrar başlatmak için yaptığı görüşmelerde Klerides, doğrudan müzakerelere başlamaya hazır olduklarını belirtirken, Denktaş görüşmelere başlamak için siyasi olarak ada'da eşit iki demokratik devlet olduğunun onaylanması konusunda ısrar etmiştir.⁴⁰¹

Nisan 1998'de Rum tarafının silahlanmaya hız vermesinin yarattığı gerginliği azaltmak için ABD'nin Kıbrıs Özel Koordinatörü Thomas Miller ve Özel Temsilcisi Richard Holbrooke Lefkoşa, Atina ve Ankara'da bulunduğu temaslardan olumlu sonuç elde edememişlerdir. Holbrooke, Türk işadamları ile yaptığı temaslarda çözümün toplumsal ve ticari açıdan sağlayacağı faydaları anlatarak, Denktaş'ın gelişmenin önünde bir engel olduğunu iddia etmiş;⁴⁰² Denktaş ise müzakerelerin tekrar başlayabilmesi için önce KKTC'nin tanınmasını ve Rum yönetiminin AB üyelik başvurusunu geri çekmesini istemiş ancak bu talepleri kabul edilmemiştir.⁴⁰³

Denktaş 31 Ağustos 1998'de müzakerelerin yeniden başlayabilmesi için kamuoyuna "Kıbrıs'ta Kalıcı Bir Çözüm İçin Öneri" başlıklı kendi çözüm önerilerini açıklıyordu. Buna göre kalıcı çözüme ancak konfederasyon yolu ile ulaşılabilirdi.⁴⁰⁴ Bu belge Kıbrıs Türk tarafının artık federasyon tezini terk etmiş olduğunu da ortaya

³⁹⁹ Kramer, *a.g.e.*, p. 16; Dodd (2005) *a.g.e.*, p. 43.

⁴⁰⁰ *UN Documents S/1998/488*, 10 June 1998, paragraf 23.

⁴⁰¹ *UN Documents S/1998/518*, 16 June 1998, paragraf 5-9

⁴⁰² Dodd (2010) *a.g.e.*, pp. 198-199.

⁴⁰³ Prodromou, *a.g.e.*, p. 13.

⁴⁰⁴ "Call for Peace from the Turkish Side-Rauf Denktaş Proposes Confederation in Cyprus 31 August 1998", http://www.mfa.gov.tr/_p_call-for-peace-from-the-turkish-side_br_rauf-denktas-proposesconfederation-in-cyprus_br_31-august-1998__p_.en.mfa (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2016)

koymaktadır. Çözüm olarak önerilen Kıbrıs Konfederasyonu şu temel üstünde gerçekleşecektir:

- KKTC ile Türkiye arasında özel bir ilişki kurulması için antlaşmalar imzalanması,
- GKRY ile Yunanistan arasında benzer antlaşmalarla aynı ilişkilerin kurulması
- GKRY ile KKTC'nin birlikte Kıbrıs Konfederasyonunu kurması,
- 1960 Garanti Antlaşmasınının devam etmesi,
- Her iki tarafın da rıza göstermesi halinde Kıbrıs Konfederasyonu AB'ye üyelik süreci izleyebilir ancak Türkiye AB'ye tam üye olana kadar diğer AB üyesi üyelerinin Kıbrıs Konfederasyonu ile sahip olacağı ilişkinin Türkiye ile de oluşturulmasına imkan tanıyan bir antlaşma yapılması,

Denktaş Rum tarafının bu temelde bir çözümü kabul etmeleri halinde müzakerelere hazır olduklarını da ekliyordu ancak beklendiği üzere Kıbrıs Rum Yönetimi Denktaş'ın bu önerisini kabul etmedi. 1999 yılında, görüşmelerin canlandırılması için sürdürülen çabalar yoğunlaşmıştır. Genel Sekreter Özel Temsilcisinin yaptığı görüşmelerde tarafların siyasi eşitliğinin altı çizilmiştir.⁴⁰⁵ Özel Temsilci 1999'un ilk altı ayında tarafların liderleri ile "mekik görüşmeleri" adıyla çok sayıda gizli yürütülen görüşme yapmıştır. Bu yöntem gereği bir taraf diğerinin Özel Temsilciye ilettiği görüşler konusunda bilgi sahibi olmamaktadır. Görüşmeler sonucu resmi bir antlaşma, ancak iki liderin de katılacağı yüz yüze görüşmelerle sağlanabilirdi.⁴⁰⁶ Diğer taraftan bu girişimin aslında ABD ve İngiltere'nin Kıbrıs'taki çıkarları için Genel Sekreterin de rol oynadığı danışıklı bir dövüş olduğunu düşünenler de vardı.⁴⁰⁷

Genel Sekreterin 22 Haziran 1999 tarihli raporunda bugüne kadar yürütülen müzakerelerde önemli gördüğü anlaşmazlık konuları listelenmişti. Buna göre,

⁴⁰⁵ *UN Documents S/1999/707*, 22 June 1999, paragraf 5.

⁴⁰⁶ *UN Documents S/1999/707*, 22 June 1999, paragraf 3,4.

⁴⁰⁷ Van Coufoudakis, **Cyprus A Contemporary Problem in Historical Perspective**, Minnesota Mediterranean and East European Monographs, 15, 2006, pp. 26-35 aktaran Michael (2009) **a.g.e.**, p. 150.

güvenlik, yetki dağılımı, mülkiyet hakkı ve toprak en önemli meselelerdi ve öncelikli olarak bu konularda uzlaşmak çözümün önündeki engelleri kaldıracaktı.⁴⁰⁸ Ancak konulan şartları tarafların hiçbiri kabul etmemiş, özellikle Denктаş ön şart öne sürülmeksizin görüşmelerin başlamasına itiraz etmiş, ayrıca KKTC'nin tanınmasını talep etmiştir.⁴⁰⁹

Ağustos 1999'da yaşanan deprem Türkiye'deki ekonomik sıkıntıları daha da arttırmıştı. Türkiye'nin Dünya Bankası'ndan gelecek yardım için ABD'nin desteğine ihtiyacı vardı. Ayrıca deprem sonrası Yunanistan-Türkiye ilişkilerinde de ılımlı bir atmosfer ortaya çıkmıştı.⁴¹⁰ Türkiye, Denктаş'ı müzakerelere ikna etme konusunda üzerinde bir baskı hissediyordu. İkna için ara formül olarak açıkça tanınma talep etmemesi karşılığında müzakerelerde "iki toplum" yerine "iki taraf" olarak yer almalarıydı. Genel Sekreterin daveti ile Kasım 1999'da bir araya gelen Denктаş ve Klerides, 3 Aralık 1999'da hiçbir önkoşul olmaksızın iki eşit taraf arasında New York'ta Dolaylı Görüşmelere başlama konusunda anlaşıldılar.⁴¹¹

Dolaylı Görüşmeler Aralık 1999 - Kasım 2000 arasında beş tur halinde gerçekleşmiş ve Denктаş'ın Ocak 2001'de yapılacak altıncı tur davetini reddetmesiyle süreç sona ermiştir.⁴¹² Kofi Annan görüşmelerin her turunun yalnız birer bölümünde bulunmuştur. Müzakereler daha çok Özel Temsilcisi De Soto'nun taraflarla ayrı ayrı yaptığı görüşmeler şeklinde geçmiştir. Yunanistan, Türkiye, ABD ve İngiltere'den heyetler de görüşmeleri takip ederek De Soto ile görüşmeler yapmışlardı.⁴¹³ Görüşmelerde BM, yalnızca tarafları dinlemiş, herhangi bir öneri sunmamıştır.

Sürecin başarıya ulaşamamasının en önemli nedeni statü sorunu ile ilgiliydi. Denктаş, KKTC'nin varlığının tanınmasını ve iki devlet arasında görüşmelere geçilmesini talep etmiştir.⁴¹⁴ Klerides Güvenlik Konseyi kararlarına dayanarak tek uluslararası kimliğe sahip Kıbrıs Devletinde iki bölge ve iki toplumlu bir

---

⁴⁰⁸ *UN Documents S/1999/707*, 22 June 1999, paragraf 8.

⁴⁰⁹ Dodd (2010) *a.g.e.*, p. 201.

⁴¹⁰ Hannay (2005) *a.g.e.*, p. 103.

⁴¹¹ Dodd (2010) *a.g.e.*, p. 202.

⁴¹² *UN Documents S/2000/1138*, 1 December 2000, paragraf 16.

⁴¹³ Hannay (2005) *a.g.e.*, pp.119-120.

⁴¹⁴ Michael (2009) *a.g.e.*, p. 149.

federasyondan yana iken; Denктаş iki kurucu devletin var olduğu bir konfederasyondan yanaydı. Konfederasyon tek bir uluslararası yasal kişiliğe sahip olacaktı. Denктаş'a göre sorun 1963 ile 1974 yılları arasında yaşanan olaylar yok sayılarak çözülemezdi. Rum tarafı konfederasyonun ayrılmaya nede olacağını söyleyerek reddetmiştir.⁴¹⁵ Denктаş ise Annan, De Soto ve diğer temsilcilerle görüşmelerinde statü ve egemenlik konusunda ısrarını sürdürmüştür.⁴¹⁶

Müzakerelerde benimsenmiş görünen formül yalnızca Rum tarafının Kıbrıs'ın tek ve meşru hükümeti olduğu söylemini güçlendirmeye hizmet etmiş ve Türk tarafının egemenlik ve siyasi eşitliği yok sayılmıştı ancak Kıbrıs sorununun çıkış noktası zaten tam olarak bununla ilgiliydi.⁴¹⁷

3.4.3. 2001 yılında genel sekreterin arabuluculuk girişimleri ve sonuçları

Genel Sekreter 28 Ağustos 2001'de Avusturya'da görüşmelerin yeniden başlaması için Denктаş ile görüştü. Denктаş, Genel Sekreter'in 12 Eylül 1999'da New York görüşmelerinde yaptığı açıklama temelinde Rumlarla eşit statüye sahip bir ortaklık temelinde varılacak çözüm için hazır olduklarını açıklamıştı. Mektup değişimleri yolu ile zemin yoklamalarından sonra liderler 4 Aralık'ta görüşmek üzere anlaşmışlardı.⁴¹⁸ Denктаş'ın görüşmelere başlama konusunda üzerinde ciddi bir baskı hissediyordu. Yabancı diplomatlar Ankara'ya Denктаş'ın Türkiye'nin çıkarlarına aykırı davrandığını belirtirken, TUSIAD heyeti de hükümetle yaptığı görüşmelerde Denктаş'ın uzlaşmaz tavrı ile Türkiye'nin AB üyeliğine engel olduğunu belirtiyordu.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Dodd (2010) a.g.e., p. 205.

⁴¹⁶ Hannay (2005) a.g.e., pp. 127-128.

⁴¹⁷ Denктаş (1999) a.g.e., p. 8.

⁴¹⁸ *UN Documents S/2001/1122*, 30 November 2001, paragraf 12.

⁴¹⁹ Dodd (2010) a.g.e., p. 212.

3.4.4. Genel sekreterin kapsamlı çözüm önerisi: "Annan Planı"

Genel Sekreter 2001 yılı Eylül ve Ekim aylarında Paris ve New York'ta liderlerle görüşerek müzakerelerin tıkanmasından doğan endişesini dile getirmişti. 11 Kasım'da geniş bir hazırlık safhasından sonra Genel Sekreter iki lidere kendi fikirlerini de içeren ve Kıbrıs sorununun çözümü için temel oluşturması amaçlanan belgeyi sunmuştur.⁴²⁰ Klerides Annan'ın Planının sunum tarihi itibari ile Genel Sekreterin Kopenhag Zirvesi öncesi önerilerinin kabul edilmesini beklediğini öngörmüştü. Klerides için Rum tarafını AB'nin gözündeki uzlaşmaz taraf olarak göstererek üyeliği tehlikeye atmak istemeyeceği için planı reddetmek zordu. Türkiye'nin de üyelik sürecine devam ettiği için Denктаş'a planın kabulü yönünde baskı yapabiliirdi.⁴²¹ Annan'ın zamanlamasını etkileyen bir diğer faktörde Kasım 2002'de Türkiye'de yapılan seçimler neticesinde Adalet ve Kalkınma Partisi 'nin (AKP) iktidara geliyordu. Genel Sekreter yeni iktidarın Türkiye'nin Kıbrıs politikasında bir değişim yapacağını umuyordu.⁴²² Yeni hükümet'in Kıbrıs için çözümsüzlük çözüm değildir yönündeki açıklamaları Genel Sekreter için olumlu gelişmelerdi ve yeni hükümet, Annan Planı'nın kabulü konusunda Denктаş'ı zorlamıştı.⁴²³ Yeni hükümet, bir yandan Kıbrıs sorunu ile Türkiye'nin AB üyeliği arasındaki bağlantıyı bilmekte ancak diğer yandan AB üyeliği için Kıbrıs'tan vazgeçilemeyeceğini de vurgulamaktaydı.⁴²⁴

Annan'ın sunduğu plan bir bakıma İsviçre sistemine benzer, bazı parlamenter özellikleri de içeren bir başkanlık sistemini öngörüyordu. Her iki tarafın veto hakkının sınırlandırıldığı, merkezi kurumların güçlü olduğu bir devlet yapısı tasarlanmıştı.⁴²⁵ Annan, Kıbrıs Türk ve Rum tarafı ile Garantör devletlere sunduğu "Kıbrıs sorununun Çözümü İçin Kapsamlı Bir Anlaşma Temeli" başlıklı belge ile ilgili ilk düşüncelerin bir hafta içinde kendisine bildirilmesini istemiştir.⁴²⁶ Annan'ın

⁴²⁰ *UN Documents S/2002/1243*, 15 November 2002, paragraf 14.

⁴²¹ Clerides, **a.g.e.**, p. 28.

⁴²² Michael (2009) **a.g.e.**, p. 170.

⁴²³ Fikret Bila, "Erdoğan'ın Kıbrıs'a bakışı", **Milliyet**, 18 Aralık 2002, s.16.

⁴²⁴ Ker-Lindsay (2007b) **a.g.e.**, p. 76.

⁴²⁵ Dodd (2010) **a.g.e.**, p. 221.

⁴²⁶ *UN Documents S/2003/398*, 1 April 2003, paragraf 43,44.

gerek AB gerekse Güvenlik Konseyi tarafından önceki dönemlerden çok daha fazla desteklendiği sunduğu önerinin başlığından da anlaşılabilirdi.

Klerides 18 Kasım'da bazı noktalara açıklık getirilmesi koşulu ile belge üzerinde müzakere edebileceğini Genel Sekreter'e bildirmişti. Denktaş ise 27 Kasım 2002'de Genel Sekreter'e belge üzerinde müzakere edebileceğini bildirmişti.⁴²⁷ Plan özellikle harita, toprak paylaşımı, mülkiyet ve yeniden göçe zorlanan Kıbrıslı Türklerin sayısı ile kuzeye gelecek Rumlar ve onlara verilecek siyasi haklar konularında kabul edilmesi mümkün olmayan hükümler içermekteydi.⁴²⁸ Kıbrıs Türk Tarafı Planın içerisinde kabul edilemeyecek, değişmesi gereken ve zaman içerisinde Kıbrıs Türklerini azınlık pozisyonuna düşürecek hükümler olduğunu açıklamış; ayrıca tarih sınırlamasının dayatma anlamına geldiğini belirterek planın müzakere zemini olarak kabulü için yapılması gereken değişikliklerin görüşülebileceğini belirtmiştir.

Annan'ın ilk girişimi başarısız olmuştu ve başarısızlığın nedeni olarak da yine Denktaş hedef gösteriliyordu.⁴²⁹ Taraflar Genel Sekretere planda değişiklik yapılmasını istedikleri konuları iletmışler ve bu doğrultuda yapılan bazı değişikliklerle birlikte plan 10 Aralık 2002'de Kopenhag Zirvesi'nin hemen öncesinde Annan'ın Özel Temsilcisi Alvaro de Soto aracılığı ile taraflara tekrar sunulmuştur. 12-13 Annan Planı taraflara sunulduğunda Türkiye üzerinde baskı oluşturmak maksadı ile Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) Yüksek Temsilcisi Javier Solana'da Ankara'ya gönderilmiştir. Solana, AB'nin Aralık ayına kadar Kıbrıs ve AGSP konularında Türkiye'den ilerleme beklediğini bildirmiştir. Bu tutumdan Kopenhag Zirvesi öncesinde AB'nin çözüm beklediği anlaşılmaktadır.⁴³⁰ Genel Sekreter AB, genişleme ile ilgili kararını açıklamadan önce tarafları 12-13 Aralık'ta Kopenhag'a davet etmiş, Garantör güçlerin de Kopenhag'da bulunmasını istemişti. Umudu Kopenhag Zirvesi öncesi bir

⁴²⁷ *UN Documents S/2003/398*, 1 April 2003, paragraf 45.

⁴²⁸ Mütercimler, **a.g.e.**, s. 27.

⁴²⁹ Michalis S. Michael, "The Cyprus Peace Talks: A Critical Appraisal", **Journal of Peace Research**, Vol. 44, No. 5 (Sep., 2007), p. 596.

⁴³⁰ Bilal Şimşir, **AB, AKP ve Kıbrıs**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s. 50.

anlaşmaya varılmasıydı.⁴³¹ Kopenhag Zirvesi'ne Denктаş katılmadı ancak antlaşma imzalama yetkisine sahip temsilcisi olarak Tahsin Ertuğruloğlu'nu gönderdi. Denктаş'a göre gözden geçirilmiş Plan'da iyileştirilmiş bazı noktalar vardı ancak toprak, mülkiyet, göçmenlik ve harita gibi önemli meselelerin Rumlarla bir araya gelerek müzakere edilmesi gerekiyordu. Bu nedenle belge henüz imzalanma aşamasına oldukça uzaktı.⁴³²

Recep Tayyip Erdoğan yaptığı açıklamalarla çözüme varılamamasının nedeni olarak Denктаş'ın Kıbrıs sorununu kişiselleştirdiği ima etmesi ve yıllardır sürdürülen politikanın artık bırakılması gerektiğini vurgulaması Denктаş'ın önceden olduğu kadar desteklenmediğini gösteriyordu. Diğer taraftan Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ise Denктаş'ı destekleyerek müzakere pozisyonunu yapıcı ve olumlu olarak nitelendiriyordu. Çankaya Köşkünde yapılan zirve toplantısında Denктаş'ın desteklenmesi kararı alınmıştı. Ancak Denктаş Kuzey Kıbrıs'a döndüğünde Kıbrıs Türk halkının Annan Planını destekleyen protesto gösterileri ile karşılaşmıştı.⁴³³

Kopenhag Zirvesi kararları gereği Nisan 2004'e kadar bir anlaşma olmaz ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tüm Kıbrıs adına AB'ye üye olacağı anlaşılmıştı. Bu gelişmenin akabinde Genel Sekreter Şubat 2003'te Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'a ziyaretler yapmış, 26 Şubatta Planının daha çok Türk tarafının endişelerini ya da isteklerini karşılamak adına bazı değişiklikler yapılan, üçüncü defa revize edilmiş halini taraflara sunmuş ve cevaplarını vermek üzere La Haye'e davet etmiştir. Ayrıca tarafların uzlaşamadığı güvenlikle ilgili bazı değişiklikler de vardı.⁴³⁴

Denктаş planı referanduma sunamayacaklarını çünkü planda karşı çıktıkları noktaların temel konular olduğunu ve müzakerelerle öncelikle temel noktalarda anlaşmaya varılması gerektiğini belirterek planı reddetmişti. Benzer şekilde Rum tarafının da referandum konusunda itirazları vardı. En önemli sorun ise güvenlik meselesiydi. Klerides yerine başkan seçilen Papadopoulos Planla ilgili halkın bilgilendirilmesi gerektiğini ve bunun için zamana ihtiyaç olduğunu söylemişti. Bir

⁴³¹ *UN Documents S/2003/398*, 1 April 2003, paragraf 46.

⁴³² *Eleftherotipia* 24 Aralık 2002, aktaran Kalodoukas, **a.g.e.**, s. 112.

⁴³³ Şimşir, **a.g.e.**, s. 257-261

⁴³⁴ *UN Documents S/2003/398*, 1 April 2003, paragraf 54.

anlamda Denктаş'ın planı bu hali ile reddetmesi Papadopoulos'un da işine gelmişti.⁴³⁵ Bunun üzerine Genel Sekreter müzakerelerin 28 Mart'a kadar devam ettirilmesini ve referandumların da 6 Nisan'da yapılmasını teklif etti. Ancak Denктаş sürenin kısıtlılığı nedeniyle bunu kabul etmedi. Geline noktada Genel Sekreter Rum yönetiminin AB Katılım Antlaşması imzalanmadan Kıbrıs'ta bir çözüme varmanın mümkün olmadığını anlamıştı.⁴³⁶

La Haye sonrası Kıbrıs Türk tarafı Türkiye'nin de onayı ile Güneye bir barış planı sunarak Maraş karşılığında Kuzey üzerindeki ambargonun kaldırılması öneriliyordu. Buna ek olarak Erdoğan da Garantör devletler ve Kıbrıs Türk ve Rum Yönetimlerinin katılacağı bir konferans önerisinde bulunmuştu. İki öneri de Papadopoulos tarafından konferansın kabulünün KKTC'nin tanınması anlamına geleceği ve müzakereleri BM nezdinde sürdürmenin en iyi yol olduğunu gerekçesi ile reddedildi. Diğer yandan 16 Nisan 2003'te Güney Kıbrıs, diğer 9 aday ülke ile birlikte AB Katılım Antlaşmasını imzaladı.⁴³⁷ Adanın Kuzey tarafını adaylık sürecinde görmezlikten gelen AB, Rum tarafı ile imzaladığı Katılım Antlaşması'na eklenen bir protokol ile KKTC'yi, Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkin kontrol uygulamadığı Kıbrıs Cumhuriyeti bölgeleri olarak tanımlamış ve bu bölgelerde AB müktesebatı uygulamasının askıya alındığı bildirilmiştir.⁴³⁸

21 Nisan 2003'te ise KKTC Yeşil Hattı 30 yıldır ilk kez açarak iki taraf arasında geçişler serbest bırakılmıştır.⁴³⁹ Rum hükümetinin istememesine rağmen insanlar yoğun şekilde kuzeye geçmişlerdir. Geçişlerin başlaması ile tarafların birbiri hakkındaki olumsuz imajlarında azalma olduğu birçok makale ve haberde yer almış ve bu durumun yıllardır yaşanan en önemli gelişme olduğu belirtilmiştir.⁴⁴⁰

2003 yılında Kuzey Kıbrıs'ta yapılan parlamento seçimlerinde Mehmet Ali Talat'ın partisi %35,17 oy alarak birinci parti olmuş Demokrat Parti ile birlikte

⁴³⁵ Dodd (2010) **a.g.e.**, p. 233.

⁴³⁶ *UN Documents S/2003/398*, 1 April 2003, paragraf 59.

⁴³⁷ Dodd (2010) **a.g.e.**, p. 236.

⁴³⁸ Kıbrıs sorununa Alternatif Açılımlar: "Çok Bileşenli Adım Modeli", **USAK Raporları**, No. 08-02, Ankara USAK Yayınları, 2008, s. 7-8.

⁴³⁹ Baç ve Güney, **a.g.e.**, p. 290.

⁴⁴⁰ Yennari, **a.g.e.**, p. 81.

koalisyon hükümeti kurulmuştu.⁴⁴¹ Yeni dönemde yeni bir politika belirleneceği beklentisi vardı. Annan Planını reddeden Denктаş yerine çözüm yanlısı görünen Talat'ın gelişi çok önemli bir değişimin işaretiydi.⁴⁴²

Genel Sekreter Brüksel'de Kıbrıs Rum lideri ile 29 Ocak 2004'te görüşmesinde 1 Mayıs 2004 öncesi bir çözüme varılmasını arzu ettiğini düşünmüştü. Yunanistan'da gerek hükümet gerekse muhalefet liderleri ile yapılan görüşmelerde Genel Sekretere müzakerelerin tekrar başlaması yönündeki destekler dile getirilmişti.⁴⁴³

Başbakan Erdoğan 2004 Davos zirvesinde Türkiye'nin Genel Sekreter'in planda bazı boşlukları doldurmasına itiraz etmeyeceğini çünkü tarafların tüm konularda anlaşmasının asla mümkün olmadığını belirtiyordu.⁴⁴⁴ Genel Sekreterin böyle bir konuda yetkilendirilmesi bir anlamda Türkiye'nin çözüme varılması için kararlılığının işaretiydi. Ancak buna Rum tarafı itiraz etmiş, Denктаş da baskılara dayanamayarak sürpriz şekilde Genel Sekretere plana son şeklini verebileceğini bildirmişti ancak bu Plan liderlerin üzerinde anlaşmaya vardığı bir Plan olmayacaktı. Şimdi referandumda oylar üzerinde etki etmeyi deneyeceklerdi.⁴⁴⁵ Sonunda taraflar 26 Şubat 2003 tarihli belge üzerinden müzakere etmeyi ve 1 Mayıs 2004 tarihinden önce ayrı ayrı referandum yapmayı kabul ettiler.⁴⁴⁶

19 Şubat-22 Mart arasında Kıbrıs'ta yürütülen müzakerelerden de önemli bir gelişme kaydedilemedi. Rum tarafı daha önce de olduğu gibi Birleşik Kıbrıs'ın fonksiyonu ve yaşayabilirliği üzerinde dururken Türk tarafı ise iki bölgeliliğin kuvvetle vurgulanması ve Birleşik Kıbrıs devletinde siyasi eşitliklerinin korunmasında ısrar ediyordu. Denктаş ve Papadopoulos arasında başlayan görüşmeler bazı daha az önemli meseleleri halletmek adına 22 Martta yapılan son bir görüşmenin ardından bir anlaşmaya varılmadan sona erdi. Görüşmeler sonunda

⁴⁴¹ CTP'nin 1998'de %13,35 olan oy oranını yaklaşık üç kat arttırmıştı.

⁴⁴² Christalla Yakinthou, "Consociational Democracy and Cyprus: The House That Annan Built?", **Reunifying Cyprus**, (Eds.) Andrekos Varnava, Hubert Faustmann, London, New York, I.B. Tauris, 2009, p.26.

⁴⁴³ *UN Documents S/2004/437*, 28 May 2004, paragraf 8,9.

⁴⁴⁴ *UN Documents S/2004/437*, 28 May 2004, paragraf 7.

⁴⁴⁵ Dodd (2010) **a.g.e.**, p. 244.

⁴⁴⁶ *UN Documents S/2004/302*, 16 April 2004, paragraf 4.

Denktaş, Kıbrıs Türk Halkının bu plana onay verdiğini düşünmesini istemediği için Bürgenstock/İsviçre’de yapılacak görüşmelere de gitmeyeceğini de bildirmişti.⁴⁴⁷

3.4.4.1. Annan Planı’nın değerlendirilmesi

Tarafların Annan Planı ile ilgili endişelerini hafifletmek adına planın tüm versiyonlarında *"Kıbrıs'ın bir bütün veya kısmi olarak başka bir ülke ile birleşmesi, herhangi bir şekilde taksimi veya ayrılması ve Kuruluş Antlaşması ile işbu Anayasa ile kurulmuş olan düzene tek taraflı herhangi bir değişiklik yapılması yasaktır"* ifadesi bulunmaktadır.⁴⁴⁸ Plan'ın ilk iki versiyonunda yer alan *"Kıbrıs Devleti"* ifadesi kurulacak devletin siyasi olarak eşit iki egemen devletin değil bir anlamda eski yapının devam ederek KKTC'nin uluslararası alanda 1960 yılından bu yana Kıbrıs Rum Yönetimi'nin temsil ettiği düşünülen devlete entegre edilmesi anlamına geliyordu. Denktaş'ın itirazları dikkate alınarak yapılan yeni düzenlemelerle planın dördüncü ve beşinci versiyonlarında *"Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti"* ifadesi yer almıştır. İlk üç versiyonda Kıbrıs Devleti ile *"Ortak Devlet"* ifadesi yer alırken daha sonra bu ifade dördüncü versiyonda *"federal devlet hükümeti"* olarak olarak değiştirilmiştir. Beşinci versiyonda ise *"federal devlet hükümeti"* ibaresi korunarak *"oluşturucu devlet"* yerine *"kurucu devlet"* ifadesi kullanılmıştır. Anayasa konusundaki maddelerde ise, *"Anayasa tüm ekleri ile birlikte kurucu devlet hükümetleri ve toplumları ile istişare edildikten sonra Federal Parlamento tarafından görüşülür ve kabul edilir"* denilmektedir. Bunun yanında anayasanın temel maddelerinin değiştirilemeyeceği, Parlamento'nun her iki meclisinde de kabul edilen Anayasa değişikliklerinin her iki kurucu devlette de, çoğunlukla oylanmak üzere referanduma sunulması da Kıbrıs Türk tarafı için olumlu gelişmelerdi.⁴⁴⁹ Bunlar haricinde önemli anlaşmazlık konularından biri de egemenlikti. Rum yönetimi en

⁴⁴⁷ Dodd (2010) a.g.e., p. 244.

⁴⁴⁸ Kuruluş Antlaşması, Madde 1: Kurulacak Yeni Düzen, 6. fıkra, Bölüm I. Temel Maddeler, Md.1.Kıbrıs Devleti (IV. ve V. versiyonda Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti) 3. fıkra

⁴⁴⁹ Kuruluş Antlaşması, Bölüm VI., Anayasanın Değiştirilmesi, Madde 37

başından beri tek egemenlik ve uluslararası kişiliği arzu etmişti. Annan, tarafların taleplerini karşılayacağı ümidi ile bu konuda İsviçre modelinden esinlenmişti.⁴⁵⁰

Diğer bir tartışılmalı konu ise güvenlikti. Rum tarafı bu konuda adanın askerden arındırılmasını ve BM yönetimi altında uluslararası bir barış gücü istiyordu. Türk tarafı ise 1963'ten 1974'e kadar geçen süredeki acı tecrübeler ışığında garantör güçlerin yetkilerinin devamını ve adada askeri güçlerinin bulunmasını talep ediyordu.⁴⁵¹ Annan Planının son versiyonunun askersizleştirme başlığı altında Türk ve Yunan askerlerinin sayısının kademeli olarak indirilmesi; buna göre asker sayısının 2011 yılına kadar 6000, 2018 yılına kadar da 3000'i geçmemesi öngörülmüyordu. Bu sürenin sonunda ise ada'da sadece 950 Yunan askeri ve 650 Türk askeri bulunabilecekti.⁴⁵²

Vatandaşlık konusu uzlaşılamayan bir başka başlık olmuştu. Kıbrıs Rum tarafı tek bir Kıbrıs vatandaşlığı olmasını istiyor ve bunda da 1960 yılında Kıbrıs vatandaşı olarak kabul edilenler ve bu kişilerin soyundan gelenlerin vatandaş olarak kabul edilmesini istiyordu. 1974'ten sonra Türkiye'den Kuzeye göç edenlere vatandaşlık tanınmamalıydı. Kıbrıs Türk tarafı ise hali hazırdaki tüm vatandaşlarının Kıbrıs vatandaşı olarak kabul edilmesi gerektiğini savunuyordu.⁴⁵³

Son düzeltmelerden sonra Annan Planı'nın vatandaşlık ile ilgili olarak ne Rum tarafının ne de Türk tarafının tam olarak istediklerinin olduğu görülmektedir. Tek bir Kıbrıs vatandaşlığı öngörülmüyor ancak bundan hariç olarak bir iç vatandaşlık kavramından söz ediliyordu. Kıbrıs vatandaşları aynı zamanda kurucu devlet iç vatandaşlığından da yararlanacaktı. Senato'da vatandaşlık değil etnik kökene göre seçim yapılması Türk tarafı için dengenin korunması manasına gelecekti.⁴⁵⁴

Devletin işleyişinde Türk tarafının endişesi güçlü merkezi bir federal yapı altında ezilmemek için siyasi eşitliği savunmuş, rotasyona dayalı Başkan ve Başkan

⁴⁵⁰ *UN Documents S/2003/398*, 1 April 2003, sayfa 17, 5 no.lu dipnot

⁴⁵¹ *UN Documents S/2003/398*, 1 April 2003, paragraf 20.

⁴⁵² Kuruluş Anlaşması, Madde 8: *Askersizleştirme*, 1b.

⁴⁵³ *UN Documents S/2003/298*, 1 April 2003, paragraf 102,103.

⁴⁵⁴ 31 Mart 2004 tarihli versiyonu, Kuruluş Anlaşması, Madde 3: *Vatandaşlık, ikamet ve hüviyet*

Yardımcısı ile kararlarda oy birliğinden yana olmuştu. Kıbrıs Rum tarafı ise tüm Kıbrıs tarafından seçilecek bir Başkan ve Başkan Yardımcısı olmasını istemiş ve hükümetin etkin şekilde çalışabilmesi konusunu vurgulamıştır. Annan Planı'nın tüm versiyonlarında iki meclisli yapı öngörülüyordu. Beş yıl için oransal temsil sistemine göre seçilecek 48 üyeden oluşacaktı. Senatörler ise siyasi eşitliği vurgulanması açısından eşit sayıda olacaktı.

Annan Planı'nın son halinde Federal Hükümetin, 3 Rum ve 3 Türk bakandan oluşması, Avrupa Parlamentosu'nda ise 2 Türk ve 4 Rum Milletvekili olması öngörülmüştü. 6 Rum ve 3 Türk'ten oluşacak Başkanlık Konseyi'nde ilk dönemde Cumhurbaşkanlığı ve Yardımcılığı görevi 10 ayda bir rotasyonla gerçekleştirilecek, bir konuda karar alabilmek için en az bir Türk üyenin onayı gerekecekti. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nde en üst yargı organı olarak Yüksek Mahkemenin kurulması düşünülmüştü.⁴⁵⁵ Yüksek Mahkeme, devletin etkin olarak çalışmasının teminatı olacaktı. Kilitlenmenin önüne geçmek için Yüksek Mahkeme Kıbrıslı olmayan yargıçlar oluşmalıydı. Ocak 2003'te Klerides ve Denктаş yabancı yargıçların dahil edildiği Yüksek Mahkemenin dokuz seneliğine seçilecek toplam dokuz yargıçtan oluşması konusunda anlaşmışlardı.⁴⁵⁶ Yüksek Mahkeme kurucu devletler ile federal hükümet ile veya Federal Hükümet kurumları arasında çıkan ihtilaflarda yargı yetkisine sahip olacak; ayrıca Anayasa, Kuruluş Antlaşması, federal yasalar ya da Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bağlayıcı antlaşmaların ihlali iddiası ve bunların yorumunda karşılaşılabilecek bütün uyuşmazlıklarda temyiz mahkemesi görevi görecekti.⁴⁵⁷

Planın son halinde su kaynaklarının %75'ten fazlası Rum kurucu devletinin toprakları içinde kalıyor, Türk tarafına bırakılacak toprakların oranı ise %29 oluyordu. Yerleşim konusunda Türk tarafı sınırlı bir yerleşim özgürlüğünden yana iken Rum tarafı bu konuda sınırsız özgürlüğü arzu ediyordu. Rum göçmenlerin Kuzeye aşamalı olarak yerleşmeleri söz konusuydu. Diğer taraftan kurucu devletten gelecek kişilerin sayısı 19.yılın sonunda bir köyün ya da belediyenin nüfusunun

⁴⁵⁵ Kuruluş Antlaşması, *Madde 6*: Yüksek Mahkeme

⁴⁵⁶ *UN Documents S/2003/398*, 1 April 2003, paragraf 92, 93, 94.

⁴⁵⁷ Ertan Efeğil, **Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi**, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 2003, s. 66.

%18'ine ulaşması durumunda kısıtlamalara müsaade edilir hükmü yer almaktaydı.⁴⁵⁸ Kurucu devletten ve Kıbrıslı olmayan eşit sayıda üyeden oluşan tarafsız ve bağımsız Mülkiyet Kurulu ise taşınmaz mallara ilişkin talepleri değerlendirerek sonuca bağlayacaktı.⁴⁵⁹

3.4.4.2. Annan Planına tarafların yaklaşımları

Annan Planının başarıya ulaşmamasının muhtemelen en önemli nedeni Rum kamuoyunun plan hakkında yeterince aydınlatılmamış olmasıdır. Rumlar en başından beri federal bir çözüme zaten hiçbir zaman sıcak bakmamışlardı. Özellikle yeni nesil durumdan şikayetçi değildi ve herhangi bir değişime sıcak bakmıyordu.⁴⁶⁰ Halkın plan hakkında yeteri kadar bilgilendirilemediğini düşünen Papadopoulos 7 Nisan 2004'te yaptığı konuşmada Annan Planının Rum tarafının isteklerini asgari olarak bile karşılamadığını belirterek, Kıbrıs Cumhuriyetinin ortadan kalkması, Türk askerinin yeterli derecede azaltılmaması, devletin işlerliği konusundaki endişeler gibi nedenlerle halkı referandumda hayır demeye çağırıyordu.⁴⁶¹

Rum tarafı defalarca revize edilmiş 131 yasadan oluşan 9000 sayfalık planın detaylı olarak değerlendirilebilmesi için yeterli zamanın verilmediğini hatta Rum halkının bir kez bile görmediği bir plana oy vermesinin beklendiği savunuluyordu.⁴⁶² Özellikle de güvenlikle ilgili tereddütleri karşılamadığı düşünülüyordu. Ada'da yabancı asker varlığı devam edecek ve göçmenlerin tamamını hemen geri dönemeyecekti. Planda ayrıca Rum tarafının Kuzey'de kalan mülklerine kayıtsız şartsız kavuşmaları için bir düzenleme yoktu.⁴⁶³ Hükümetin işleyişinde kilitlenme halinde etkin mekanizmalar öngörülmediği ve federal yapının işlemeyeceği düşünülüyordu.⁴⁶⁴

⁴⁵⁸ Kuruluş Anlaşması, Madde 3: *Vatandaşlık, ikamet ve hüviyet*

⁴⁵⁹ Kuruluş Anlaşması, Madde 9: *Kurucu devlet sınırları ve toprak ayarlaması*

⁴⁶⁰ Michael (2006) a.g.e., p. 13.

⁴⁶¹ Michael (2009) a.g.e., p. 180.

⁴⁶² Th. Chadjipadelis, I. Andreadis, "Analysis of the Cyprus referendum on the Annan Plan", p.4.

⁴⁶³ Evriviades, a.g.e., p. 7.

⁴⁶⁴ Dodd (2010) a.g.e., p. 254.

Rum halkının planı olumlu karşılamamasına rağmen Plan Yunan ve Kıbrıs Rum tarafının tezlerine daha yakındır. Yunanistan, planın kendi lehlerine olduğunu gizlemiyordu. Mitsotakis yaptığı bir açıklamada, planın gerektiği gibi uygulanması durumunda, on yıl içerisinde Helenizmin Kıbrıs'a hakim olacağını belirtiyordu.⁴⁶⁵

Annan planı taleplerini tam olarak karşılamasa da AB'den müzakere tarihi alabilmek için Türkiye tarafından desteklenmiştir. Kuzey Kıbrıs'ta 'evet' diyenler ise planı AB'ye üye olarak ekonomik sıkıntılardan kurtulmanın bir yolu olarak görmektedirler.⁴⁶⁶ Diğer taraftan Annan'a göre plan, her iki taraf için bir kazançlı bir durum yaratacaktı ancak taraflar bunu fark edememişti.⁴⁶⁷

3.4.5. Annan Planının referanduma sunulması

Annan planının onaylanması için yapılacak referandum bir anlamda BM'nin Kıbrıs'ta sürdürdüğü çabalar için bir dönüm noktası olacaktı çünkü Kıbrıs'ta yaşayan halka ilk kez müzakereler konusunda ne düşündüklerini söyleme şansı veriliyordu.⁴⁶⁸ Referandum sonucunda Kıbrıs Türk tarafı %64,9 oranında Plana evet derken, Kıbrıs Rum tarafı Plana %75,8 oranında hayır oyu vermişti. Uluslararası alanda tepkiyle karşılaşılacak Rum toplumunun bu demokratik kararına saygı gösterilmeli ve kabul edilmeliydi.⁴⁶⁹ Diğer taraftan referandumun sonucu Kuzey Kıbrıs'ta toplumsal ve siyasi bir dönüşümün yaşanmakta olduğunu da gösteriyordu.⁴⁷⁰

Vamık Volkan'a göre Nisan 2004'te, Kıbrıs'ta yapılan referandumda Rum tarafının hayır oyu kullanmasının altında birçok politik sebep bulunmaktadır. Rumlar ve Türkler, bir tür birleşmeyi kabul veya red için oy kullandı. Ancak Rumların adanın bütününe sahip olma hayalleri Kıbrıslı Türklerle bir tür birleşme fikrine galip

⁴⁶⁵ *Eleftherotipia*, 16 Kasım 2002, aktaran Kalodoukas, a.g.m., s. 112.

⁴⁶⁶ Enver Bozkurt, "Avrupa Birliği Çerçevesinde Kıbrıs sorununun Çözümü Mümkün mü?", <http://www.usakgundem.com/yorum/126/avrupa-birligi-cercevesinde-kibris-sorununun-cozumu.html> (Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2016)

⁴⁶⁷ *UN Documents S/2003/398*, 1 April 2003, paragraf 143.

⁴⁶⁸ *UN Documents S/2004/437*, 28 May 2004, paragraf 2.

⁴⁶⁹ Evriviades, a.g.e., p. 8.

⁴⁷⁰ Lacher ve Kaymak, a.g.e., p.147

gelmişti.⁴⁷¹ Bunun yanında AB'nin referandum sonucu ne olursa olsun Kıbrıs Rum kesimini AB tam üyeliğine kabul edeceğini taahhüt etmesi, Rum tarafının 'Evet' demesi için üzerindeki baskıyı azalttığı da söylenebilir.⁴⁷² Diğer taraftan ortaya çıkan sonuca göre Kıbrıs Türk halkının çoğunluğu çözüm istiyordu. Türk tarafı da tıpkı Rum tarafı gibi plan'ın içeriği hakkında pek fazla fikir sahibi değildi. Çok iyi bir değerlendirme yapamadan bile evet demiş olabiliyorlardı. 2004 yılında oy kullananların önemli bir kısmı geçmişte yaşanan kanlı çatışmalara ait anılara sahip değildi veya artık herhangi bir çözüm istiyorlardı. Bunun dışında belki de en önemli etken ise AB üyesi olarak ekonomik sıkıntılardan kurtulma düşüncesi idi.⁴⁷³

Kıbrıs'ta Türk'lerin evet, Rum'ların ise hayır demesi ile Annan Planı yoluyla soruna bir çözüm bulma ihtimali de ortadan kalkmıştı. Annan Planı'nın Kıbrıs Türklerinin bazı kazanımlarından geri adım anlamına gelecek olmasına rağmen kuzey Kıbrıs'ta 'Evet' çıkması uluslararası kamuoyunda uzun yıllardır çözümsüzlüğün nedeni olarak gösterilen Türk tarafının artık çözüm yanlısı olarak görülmelerini sağlamış bir başka deyişle uluslararası kamuoyunun gözündeki Türk ve Rum Kesimi arasındaki roller yer değiştirmişti. Referandumun ardındaki süreçte uluslararası kamuoyunun Türk tarafına karşı mevcut önyargılarında bir miktar yumuşama olduğu söylenebilir".⁴⁷⁴

3.4.6. 2004 referandumunu sonrası çözüm çabaları

Referandumun sonucu Genel Sekreter için tatsız bir sürpriz olmuştu. Rum tarafının planı değil çözümü reddettiğini düşünüyor ve Kıbrıs sorununun çözümünde tarihi bir fırsatın kaçırıldığını düşünüyordu.⁴⁷⁵ Genel Sekreter Türk tarafını sonuçtan ve çözüme duydukları arzudan dolayı kutlamıştır. Ancak Kuzey Kıbrıs'a uygulanan

⁴⁷¹ Asmussen, **a.g.e.**, p. 285.

⁴⁷² Kıbrıs sorununa Alternatif Açılımlar, USAK Raporları No:8-02, s. 7.

⁴⁷³ Asmussen, **a.g.e.**, p. 288.

⁴⁷⁴ *UN Documents*, S/2004/437, 28 May 2004, Annex III, p. 27.

⁴⁷⁵ *UN Documents* S/2004/437, 28 May 2004, paragraf 74.

ambargo ve kısıtlamaların kaldırılması için Güvenlik Konseyi'ne yaptığı davet herhangi bir olumlu sonuç doğurmamıştır.⁴⁷⁶

Annan referandumun zamanlamasını AB takvimine göre yapmıştı ancak bu taktik başarılı olmamıştı. Kıbrıs Türk toplumunun Annan Planını destekleyen yeni lideri ile AKEL arasında ki iletişimin geliştirilmesi için yeterli zaman verilmemişti.⁴⁷⁷ Diğer taraftan Rum tarafı zaten AB üyesi olacağını bilincindeydi ve üyelikten sonra müzakerelerde daha avantajlı bir pozisyonda olmak için hayır demişlerdi. Referandum sonrası liderler arası iletişim daha da azalmıştı ve karşılıklı güvensizliğin işaretleri yeniden ortaya çıkmıştı. Bu ortamda Genel Sekreter iyi niyet girişimlerine tekrar başlamak için uygun bir zemin göremediğini ifade ediyordu.⁴⁷⁸

1 Mayıs 2004'te Kıbrıs AB üyesi olması Rum yönetiminin gerek siyasi gerekse stratejik açıdan 1960'tan bu yana başardığı en önemli olay olarak kabul görülebilir. Rum tarafına göre üyelik yoluyla her konuda daha güçlü olacaklar sadece Kıbrıs'a değil tüm bölgeye güvenlik ve istikrar gelecekti.⁴⁷⁹ Ancak üyelik, beklendiği gibi çözüm için katalizör olmamış, AB üyesi ülkelerle daha iyi ilişkiler geliştirilememiştir. İngiltere Annan Planı'nın ortaya çıkmasında destekleyici rol oynamıştı ve Rum'ların plana hayır demesi İngiltere'yi kızdırmıştı.⁴⁸⁰ İngiltere özellikle plan'a evet diyen Kıbrıs Türk tarafının ödüllendirilmesi için izolasyonun sona erdirilmesi yönünde bir girişimde bulunduğu ilişkiler daha da gerginleşti.⁴⁸¹

Güney Kıbrıs'ın tüm Kıbrıs adına üye olarak alınmasının bir hata olduğu daha sonra AB yetkilileri tarafından da sıkça dillendirilmiştir. Ancak referandum öncesi AB üyeliği garanti edilen Rum tarafını planı kabul etmeye teşvik edecek ya da zorlayacak bir durumun olmaması ve sorununun çözümünü üyelik için bir ön şart olarak kabul etmeyen AB'nin bu durumu ön görememesi nedeniyle Kıbrıs Rum

⁴⁷⁶ Dodd (2005) *a.g.e.*, p. 49.

⁴⁷⁷ Michael (2009) *a.g.e.*, p. 185.

⁴⁷⁸ *UN Documents S/2004/756*, 24 September 2004, paragraf 4.

⁴⁷⁹ Evriviades, *a.g.e.*, p. 2.

⁴⁸⁰ Ker-Lindsay (2007a) *a.g.e.*, p. 186.

⁴⁸¹ Claire Palley, *An International Relations Debacle: The UN Secretary-General's Mission of Good Offices in Cyprus 1999-2004*, Oxford, Hart Publishing 2005, p. 218.

toplumunun referandumda hayır dememesi için pek bir neden kalmamıştı.⁴⁸² Referandum sonrası taraflar pozisyonları değişmişti. Türkiye artık Kıbrıs'ta çözüme varılmamasının sorumlusu olarak gösterilmekten kurtulmuş ve en azından psikolojik bir üstünlük kazanmıştı. Ancak bu durumun ödüllendirilmesi için BM tarafından açık bir girişimde bulunulmamıştı. Türk tarafı her platformda uluslararası izolasyon ve ambargo nedeniyle karşı karşıya kaldığı zorlukları anlatmaya devam ediyordu. Bir yandan Denktaş ve Talat diğer yandan ise Türkiye, Annan Planının temel alındığı bir çözüm için müzakerelerin tekrar başlamasından yana olduklarını beyan ediyorlardı. 9 Mayıs 2004'te Moskova'da Papadopoulos ve Erdoğan ile ayrı ayrı görüşmeler yapan Genel Sekreter, 16 Mayıs'ta da Kıbrıs Rum tarafı ile New York'ta müzakerelerin tekrar başlaması ihtimali üzerinde fikir alışverişinde bulunmuşlardı.⁴⁸³ Genel Sekreter iyi niyet girişimi kapsamında Kıbrıs Rum lideri Papadopoulos ile 16 Eylül'de, KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat ile de 31 Ekim'de görüşmüştü. Papadopoulos Genel Sekreter'den iyi niyet görevini sürdürmesini ve görüşmelerin yeniden başlamasını istemiş, Talat ise Türk tarafına uygulanan izolasyon konusunu da gündeme getirerek en kısa zamanda müzakerelerin tekrar başlaması arzusunu dile getirmişti. Benzer istekler Yunanistan ve Türkiye'den de gelmişti.⁴⁸⁴

2006 yılında Kıbrıs Türk ve Rum liderleri müzakerelerin tekrar başlaması yönündeki isteklerini Genel Sekretere yinelemişlerdir. Taraflardan gelen istekler doğrultusunda 28 Şubat'ta Paris'te Papadopoulos ile görüşen Genel Sekreter, Rum lidere sözler ve gerçekler arasındaki mesafenin çok fazla olduğunu ifade ederek, durumun yeni siyasi görüşmeler başlatmak için uygun olmadığını ve öncelikle bu konuda bir gelişme kaydedilmesi gerektiği yönünde tavsiyede bulunmuştur.⁴⁸⁵

Genel Sekreter'in Özel Temsilcisi Michael Moller, Temmuz 2006'da müzakerelerin yeniden başlayabilmesi için Türk ve Rum yetkililerle görüşmüştür. 8 Temmuz'da Türk ve Rum liderleri Genel Sekreter yardımcısının da katıldığı bir toplantılar yapmışlar ve bazı kararlar almışlardır. Toplantılar sırasında Genel

⁴⁸² Clement Dodd, "Constitutional features of the UN plan for Cyprus and its antecedents", **Turkish Studies**, Vol.6, No.1, (March 2005), p. 49.

⁴⁸³ *UN Documents S/2005/353*, 27 May 2005, paragraf 5.

⁴⁸⁴ *UN Documents S/2005/743*, 29 November 2005, paragraf 7.

⁴⁸⁵ *UN Documents S/2006/315*, 23 May 2006, paragraf 3-6.

Sekreter de taraflarla görüşerek uluslararası toplumun beklentilerini tekrar hatırlatmıştı. Varılan kararlar uyarınca taraflar statükonun kabul edilemeyeceğini ve bir an önce kapsamlı bir çözümün arzu edildiğini onaylamış oluyordular.⁴⁸⁶

Genel Sekreter 15 Kasım'da liderlere yazılı bir öneri sunarak tarafları 8 Temmuz Antlaşması'nın ruhuna uygun olarak gerekli iyi niyet ve kararlılığı göstermelerini ayrıca yıllardır karşılıklı olarak sürdürülen suçlamaların bir kenara bırakılması gerektiğini ifade etmiştir. 20 Kasım'da Cenevre'de Genel Sekreter, Cumhurbaşkanı Talat ile olan görüşmesinde, Türk tarafının çözüm için kararlılığını görmekten memnuniyetini dile getirmiş, Talat ise KKTC'ye uygulanan izolasyonları gündeme getirmiş ve Genel Sekreter de bu izolasyonun kaldırılması gerektiğini onaylamıştır. Annan'ın Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda gerçekte çözüm için asıl gerekli olanın sözler ve eylemlerin birbiri ile uyumlu hale getirilmesi olduğu belirtiliyordu. Bu ise yalnızca iyi niyet ve siyasi irade ile mümkün olabilirdi.⁴⁸⁷

---

⁴⁸⁶ *UN Documents S/2006/931*, 1 December 2006, paragraf 5-6.

⁴⁸⁷ *UN Documents S/2006/931*, 1 December 2006, paragraf 8-11.

SONUÇ

Kıbrıs sorununda gerek Kıbrıs Rum ve Türk toplumları içerisinde gerekse uluslararası alanda yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle çeşitli yükseliş ve düşüş dönemleri olduğu göz önüne alındığında çözüm için daha nispeten daha uygun zamanların var olduğu muhakkaktır. 1968 yazından Temmuz 1974 dönemine kadar geçen sürede birçok nedenden dolayı çözüm sağlanması mümkün olabilirdi. Ne Rum tarafı ne de Türk tarafı 1974 sonrasında olduğu kadar kutuplaşmamıştı ayrıca Rum tarafında çözüm için inisiyatif alarak bir anlaşmaya imza atabilecek otoriteye sahip tek lider olan Makarios hayattaydı ve savaş henüz yaşanmamıştı. Ayrıca iki toplumun da çözüm isteği ve umudu daha canlıydı. Barış hareketından sonraki dönemde uzun yıllar boyunca her iki toplumda da zamanla çözüm umutları azalmış hatta durumu kabullenme eğilimi içine girilmiştir. Bu dönemde çözüme ulaşılabilmesi için ilk olarak uluslararası toplumun Kıbrıs'ta çözümü desteklemesi ya da taraflara bu konuda baskı yapması, BM Güvenlik Konseyi'nin ortak hareket edebilmesi ve sonuç doğurabilecek kararlar alınması ardından bu kararlara istinaden arabulucu ya da iyi niyet girişimcisi olarak görevlendirilecek Genel Sekreterin de aktif, bağımsız ve inisiyatif sahibi olması gerekiyordu. Ancak bu dönemde gerekli şartların hiçbirinin oluşmadığı görülmektedir.

Waldheim döneminde Kıbrıs Özel Temsilcisi olarak Kıbrıs'ta yaşamış biri olan Perez de Cuellar, gerek Kıbrıs sorunu gerekse tarafların bakış açıları konusunda yeterli bilgi ve deneyim sahibi idi. Muhtemelen bu tecrübe nedeniyle yıllar sonra yayınladığı anılarının Kıbrıs bölümüne sorunun karmaşıklığını ve çözümün zorluğunu anlatmak için "*Çıkışı olmayan labirent*" adını vermiştir.

Cuellar, Waldheim'a göre sorunun çözümünde çok daha aktif bir rol oynamıştır. Taraflara sunduğu çözüm önerilerinin yanında, başarısız müzakerelerin bile ardından taraflarla görüşüp fikir alışverişi yapmak, yeni prosedürler önermek, süreçte aranımın soğumasına izin vermemek ve temaslarda bir süreklilik sağlayarak tarafların geri adım atmasını önlemeye çalıştığı görülmüştür. Yalnızca bir iletişim

kanalı olmanın ötesinde sorunun çözümüne temel oluşturabilecek antlaşma için taslaklar hazırlamıştır.

Perez de Cuellar'ın çözüm önerilerinin Güvenlik Konseyinin de desteğini aldığı görülmektedir. 80'li yıllarla birlikte Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar Genel Sekreterin sorunun çözümünde daha aktif olmasına imkan tanımıştır. Özellikle 90'lı yılların başlarında, Soğuk Savaş'ın da sona ermesiyle birlikte Güvenlik Konseyinde Kıbrıs konusunda hem sayıca, hem de içerik olarak daha önemli kararlar alınmış hatta bu kararlar Genel Sekreterler için adeta birer rehber görevi görmüşlerdir. Bu kararların da etkisiyle Cuellar, somut önerilerin yer aldığı taslaklar hazırlamıştır. Ancak bu çalışmaların, taraflara empoze edilmeye çalışılan antlaşma taslakları olduğu yönünde eleştirilerle karşılaşmamak adına "*çalışma esasları*", "*yol göstericiler*", "*çerçeve*", "*uzlaşma metni*" ve "*fikirler*" gibi isimlerle ortaya koymayı tercih etmiştir.

Cuellar'ın sunduğu önerilerin pek çoğu Rum tarafının, Yunanistan'ın da desteği ile sürdürdüğü uluslararası çabalar sonucunda kabul edilmemiştir. Sorunun sürekli uluslararası platformda yer almasının sağlayacağı avantajların bilincinde olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, BM'de kendi bakış açısını destekleyen kararların alınmasını sağlamak için çabalarını sürdürmüş, BM onlar için her zaman beklenen sonucun alındığı etkili bir araç olmuştur.

Perez de Cuellar dönemine rastlayan 1983-1990 yılları arasında Kıbrıs Türk ve Rum tarafları arasında var olan kutuplaşmanın arttığı ve çözümden daha da uzaklaşıldığı söylenebilir. Cuellar'ın yalnızca bir iletişim kanalı olmanın çok ötesine geçen çabalarına rağmen başarı sağladığını söylemek mümkün değildir. Cuellar'ın görev süresinin sonlarında ortaya attığı son girişimi olan "Fikirler Dizisi" ile önerdiği düzen ile toplumlararası iletişimin artırılmasına yönelik önlemlerin alınmasından bahsediyordu. Cuellar'ın görev süresi bittiğinde "Fikirler Dizisi" sonuca ulaşmamış ancak rafa da kalkmamış öneriler olarak masada duruyordu ve bu fikirler Boutros Ghali'nin çabalarına temel oluşturmuştur.

1992 yılında Genel Sekreterlik görevine gelen Boutros Ghali; Güvenlik Konseyi'ne sunduğu ilk raporuna, görüşmeler başlamadan temel noktaların Güvenlik Konseyi tarafından onaylanması amacıyla 1991 tarihli Fikirler Dizisi'ni ve kendisine ait sonuç ve çözüm önerilerini de eklemiştir. Ancak bu taktik tarafların dayatılmaya çalışılan çözüm önerilerine genel olarak soğuk yaklaştıkları için başarılı olmamıştır. Ghali diğer Genel Sekreterlerden farklı olarak arabulucukta agresif ve zorlayıcı bir tarzla uygulamanın daima daha iyi sonuç getireceğini düşünmüştür. Boutros Ghali'nin bu yolu benimsemesinde kişiliğinin etkisi yanında Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar ile zorlayıcı müzakareyi destekleyen tavrı da etkili olmuştur. Ghali, zorlayıcı tavrını daha çok Türk tarafına uygulamıştır. Bu nedenle Türk tarafında Ghali'nin kendi çözümünü kabul ettirmeye çalıştığı düşünülmüştür. Genel Sekreter görüşmelerde adeta bir tarafmışçasına hareket etmiştir.

Boutros Ghali, "Fikirler Dizisi"ni Cuellar'dan devralmış ve daha da detaylandırmıştır. Yeni belgede Türk tarafına verilmesi tasarlanan veto yetkisi Rum tarafının hükümetin işleyişinin engelleneceği gerekçesi ile kesinlikle kabul etmeyeceği bir maddeydi. Anayasa konusunda da tarafların durumlarında önemli bir değişiklik olmamıştır. Üç özgürlükler, toprak paylaşımı, başkan ve başkan yardımcısı seçimi, siyasi eşitlik, iki toplumlu federatif yapı, merkezi hükümet ve federe hükümetlerin güç ve yetkileri gibi pek çok konuda her iki tarafında uzlaşma noktasından çok uzak görüşleri vardı ve sunulan "Fikirler Dizisi" iki tarafı da memnun edememiştir.

Çözümün önündeki en büyük engel Boutros Ghali'ye göre taraflar arasındaki güvensizlikti ve bu durum aşılmadıkça da görüşmelerden olumlu sonuç alınması mümkün görünmüyordu. Rum tarafı, Kıbrıs Türk toplumunun asıl amacının ayrı bir devlet kurmak olduğunu düşünürken, Türk tarafı ise Kıbrıs Rum tarafının yeni kurulacak devletin kurumlarında hakimiyet kuracağı ve durumu değiştiremeyecekleri tedirginliği taşımıştır. Bu nedenle öncelikli olarak yapılması gereken uluslararası toplumun iki ada liderlerinin birlikte hareket ederek karşılıklı güven ortamı yaratmaları ve tarafların bu korkulardan kurtarılmasıdır. "Güven Oluşturucu Önlemlerin" eğitim, sağlık, ticaret, su, enerji, ulaşım ve en önemlisi diyalogun geliştirilmesi konularında taraflarca uygulanmasıydı.

Güven Oluşturucu Önlemler, önemli ancak geç kalınmış bir girişimdi. Bu önlemlere her iki toplumun da ihtiyacı olmasına rağmen bu dönemde güven oluşturucu önlemlerin uygulanması mümkün olmamıştır. Genel Sekreter ve Özel Temsilcisinin adada daha sonra yaptıkları görüşmelerde, her iki toplumun da önlemler ve sağlayacağı yararlar konusunda eksik ve yanlış bilgilendirildikleri anlaşılmıştır.

Benzer durumlarda oyunbozan olarak daima Türk tarafı suçlanmıştır ancak Kıbrıs Rum Yönetimi de muhtemelen bu tür çabalar nedeniyle toplumun dikkatinin sorunun başka yönlerine kaymasından ve insanların çözüm yönünde baskı yapacaklarından çekiniyordu. Diğer taraftan Türk tarafının da bu tür çabalara pek önem vermediği, tarafların liderlerinin katı siyasi pozisyonlarının sorgulanmasından çekindikleri düşünülüyordu. Yıllarca toplumlararası iletişimin liderle sınırlı tutulması ve bu tür çabalara önem ve destek verilmemesi belki de çözümsüzlüğün önündeki en önemli engeldi. Bu dönemde Türkiye ve Yunanistan arasında patrikhane ve karasularının 12 mil'e çıkarılması konularındaki gerginliğin artmış olması da önemli olumsuz faktörlerdi.

Sonuç olarak Boutros Ghali baskıcı tarzı nedeniyle sorunu çözüme kavuşturamamış ve tarafsızlığının sorgulanmasına neden olmuştur. Önerilerini adeta dayatmaya çalışması nedeniyle özellikle Türk toplumunda tarafsızlığı konusunda şüpheye düşülmüştür. Müzakerelerde Denктаş'tan ısrarla toprakla ilgili tavizler istemesi de bir diğer başarısız olduğu noktadır.

Kofi Annan'ın göreve geldiği 1997 yılında da Kıbrıs Rum Yönetimi ile KKTC ilişkileri ve Türk-Yunan ilişkileri Kıbrıs'ta yaşanan sınır çatışmaları, Kıbrıs Rum kesimine yerleştirilmesi düşünülen Rus yapımı S-300 füzeleri ve Rum kesiminin Avrupa Birliği'ne üye olma çabaları nedeniyle oldukça gergindi. Kıbrıs Rum Yönetiminin siyasi alandaki önceliğini AB üyeliğine vermesinin yanı sıra aşırı silahlanma çabaları nedeniyle de toplumlararası müzakereler adeta ikinci plana atılmış gibi görünüyordu. Genel Sekreterin görüşmelerin uzun bir süre durması ve aranın soğumasına rağmen tarafları bir araya getirmeye yönelik çabalarında ABD ve AB'nin de desteğiyle başarılı olmuştur. Genel Sekreterler içerisinde çözüm için BM

dışından en fazla destek verilen Kofi Annan olmuştur. Ne var ki; 13 Aralık 1997'de Lüksemburg'da 30 Mart 1998'de Kıbrıs'la tüm ada adına üyelik müzakerelerine başlanacağına açıklanması ile Denктаş toplumlararası görüşmelerden çekilmiş ve uzun bir kesinti yaşanmıştır.

Önceki bölümlerde değindiğimiz gibi İngiltere ve ABD'nin de bu dönemde tarafları çözüme ikna etmek adına önemli girişimleri olmuştur. Bu doğrultuda 1999-2000 yılları arasında Genel Sekreterin Özel Temsilcisi Alvaro De Soto aracılığı ile yapılan dolaylı görüşmelerden sonuç alınamamış olsa da De Soto'nun taraflara üzerinde düşünmeleri için sunduğu taslak daha sonra üzerinde çalışılarak Annan Planına dönüşecek olan metnin iskeleti olmuştur. Kofi Annan selefi Boutros Ghali'den farklı olarak Genel Sekreterliği boyunca tarafsızlığını sorgulama konusu yapacak bir pozisyona düşmemiştir. Genel Sekretere göre uzlaşamamasının asıl sebebi fikir ayrılıklarından ziyade müzakere pozisyonları ile ilgiliydi. Annan'ın bir diğer önemli tespiti de Denктаş'ın pozisyonunun Kıbrıs Rum Tarafı'nın AB üyeliğini illegal kabul etmesi şeklinde yerleşmiş olmasıydı. Referandumun yapıldığı 2004 yılı itibarı ile 36 yıldır sürdürülen toplumlararası görüşmelere rağmen taraflar birbirlerinin statüsü konusundaki bakış açılarını hiç değiştirmemişti. Bu nedenle de hangi öneri ya da nasıl bir prosedür sunulursa sunulsun tarafların birbirlerini meşru hükümetler olarak kabul etmedikleri görüşmelerde, karşı tarafın ulaşmak istediği çözüm diğer tarafın hedeflerine son derece uzak kalmıştır.

Sonuçsuz kalan pek çok görüşmeden sonra, Kofi Annan 11 Kasım'da taraflara detaylı ve uzun bir çalışma dönemi sonucunda hazırlanan, kendi fikirlerini de içeren ve sorunun çözümü için temel oluşturabilecek belgeyi ortaya koymuştur. Annan Planı'nın sunum tarihi de tesadüfen değil belli bir stratejinin gereği olarak seçilmişti. Önerilerin Kopenhag Zirvesi öncesi sunulması ve tarafların önüne bir son tarih koyarak bir aciliyet durumu yaratmaya çalıştığı sonucu çıkarılabilir.

Annan Planı ile ilgili olarak Kıbrıs Türk Tarafında iktidar ile muhalefetin yaklaşımları birbirine taban tabana zıt bir görünüm sergilemiştir. İktidar önerileri tuzaklarla dolu bularak soğuk yaklaşırken, muhalefet aynı öneriler hakkında "tarihi fırsat" yorumları yapmış buna ilaveten KKTC'de Annan'ın sunduğu önerileri

destekleyen ve kabulünü isteyen gösteriler düzenlemişlerdir. 2003 yılında Kuzey Kıbrıs'ta yapılan parlamento seçimlerinde Mehmet Ali Talat liderliğindeki Cumhuriyetçi Türk Partisi %35,17 oy alarak birinci parti olmuş ve Demokrat Parti ile birlikte koalisyon hükümeti kurulmuştu. Yeni iktidarla birlikte yeni bir politika izleneceği de muhakkaktı. Bu tarihe kadar Kıbrıs Türk tarafının müzakerelerdeki hareket tarzında herhangi bir değişim olmaması ve farklı çözüm yolu formülleri geliştirilememesinin en önemli nedeninin Denктаş'ın Kıbrıs Türk toplumu üzerinde sahip olduğu ağırlıktan ileri geldiği söylenebilir. Annan Planına karşı çıkan Denктаş yerine çözüm yanlısı bir siyaset benimseyen ve KKTC'nin sol kanattan seçilen ilk lideri olan Talat'ın iktidara gelişi çok önemli bir değişimin işaretiydi.

Kıbrıs sorununun çözümü için referandum kararına dek belirleyici olan siyasi liderler ve güçlü devletlerin çıkar çatışmaları olmuştu. Bir çözüm planının referanduma sunulması ise şimdiye kadar hiç yapılmamış bir uygulamaydı ve ilk kez her iki topluma da kendi gelecekleri konusunda karar verme şansı verilmişti.

Referandumda ise Plan'a bilindiği üzere Rum toplumu hayır, Türk toplumu ise evet demişti. Rum tarafında Plan'a hayır diyenler arasında özellikle gençler, Türk'lerle birlikte yaşama tecrübesine sahip değildi ve nasıl bir durum olacağı konusunda da hiçbir fikirleri yoktu. Yetişme ve eğitim hayatları süresince de Türk'lerle ilgili iyi düşüncelerle büyütüldükleri söylenemezdi. Ayrıca ekonomik ve sosyal durumlarından memnunnardı ve daha önce tatmadıkları "Türk'lerle birlikte yaşama" fikri onlar için büyük riskti. Diğer yandan 1950'ye kadar birlikte yaşanan yılları hatırlayabilecek kadar yaşlı olanlar iki toplumun birlikte ne kadar iyi geçindiklerinden ve birbirlerinin yaşantısına ne kadar saygı duyduklarından söz ediyorlardı. Aynı ada'da birlikte yaşayan iki toplumun bu duruma gelmesinin nedeni olarak ise siyasi liderlerin hataları ve farklı hesapların kurbanı olduklarını düşünenler çoğunlukta idi.

Referandum sonuçlarından anlaşıldığına göre çözüme Rum tarafının değil Türk tarafı ve Türkiye'nin ihtiyacı vardı. GKRY uluslararası alanda meşru hükümet olma, AB üyeliği ve yüksek ekonomik refah seviyesi gibi avantajlara sahip olduğu için

doğal olarak çözüm için istekli olmamıştı. Referandum sonuçları da bunu ispatlamıştır.

Kıbrıs Türk Toplumunu ise daha çok çözümle birlikte gelecek olan AB üyeliğinin sağlayacağı siyasi avantajlarla ilgileniyordu. Aslında referandum sonucu Kuzey Kıbrıs'ta toplumsal ve siyasi bir dönüşümün kanıtı olmuştur. Kıbrıs Rum liderlerinin yıllarca müzakerelerde talep ettikleri pek çok isteği karşılayan bu Plan'ın Rum toplumunca reddedilmesi ya da Türk tarafınca kabul edilmesinin nedenleri, özünde Planın içeriği ile ilgili değil, yalnızca tarafların güç dengesindeki değişim sonucu hesaba katmadıkları yeni faktörleri değerlendirerek, durumu kabullenme niyetleri ile ilgilidir.

KAYNAKLAR

Akça, Bayram, (2010), *II. Dünya Savaşı Yıllarında Ege Adaları'ndan Batı Anadolu Sahillerine Sığınan Mülteciler Meselesi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 24, Muğla, s.3.

Akkurt, Aydın, (1998), *Yakın Mücadele Tarihimizin Bilinmeyen Yönleri ve Yorgacis'in Casusları*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul, s. 65.

Akyol, Ahmet, (2015), *Kanlı Noel Olayları*, <http://www.ahmetakyol.net/kanli-noel-olaylari/>, 02.02.2016.

Alasya, Fikret, Halit., (1977), *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s. 109-160.

Armaoğlu, Fahir, (1974), "1974 Cyprus Crisis and The Soviets", *Dış Politika*, Vol. 4, No. 2-3, pp. 178-183.

Armaoğlu, Fahir, (1996), *20.Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 98.

Asmussen, Jan, (2008), *Cyprus at War*, London, New York, I.B. Tauris.

Ataöv, Türkkaya, (1959), "Birleşmiş Milletler Sekretaryası İle İlgili Bazı Meseleler ve Hal Çareleri", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 26, Sayı.4, Aralık 1959, s. 79– 99.

Attalides, Michael, (1979), *Cyprus: Nationalism and International Politics*, New York, St. Martin's Press.

Baç, Meltem M., Aylin Güney, (2005), "The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003" *Middle Eastern Studies*, Vol. 41, No. 2, pp. 281-293.

Bahçeli, Tözün, Nicholas X. Rizopoulos, (1997), “**The Cyprus Impasse What Next?**”, *World Policy Journal*, Winter 1996/1997, pp. 27-39.

Baker, James A., (1995), **The Politics of Diplomacy: Revolution, War and Peace: 1989-1992**, New York, Putnam’s.

Bennett, A.LeRoy, (1995), **International Organizations**, 6th ed., New Jersey, Prentice Hall.

Bercovitch, J., Houston, Allison, (1996), “The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence”, **Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation**, Ed. by., Jacob Bercovitch, London, Lynne Rienner Publishers, pp. 11- 35.

Bercovitch, Jacob, (1977), “Mediation in International Conflict: An Overview of Theory, A Review of Practice”, **Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques**, Ed. by., William I. Zartman, J. Lewis Rasmussen, Washington, United States Institute of Peace Press, pp. 125–153.

Bilge, S., (1996), "**Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri**", *Olaylarla Türk Dış Politikası(1919–1995)*, Siyasal Kitapevi, Ankara, s.435–427.

Birand, Mehmet Ali, (1979); **Diyet, Türkiye ve Kıbrıs Üzerine Pazarlıklar 1974–1979**, İstanbul, Milliyet Yayınları.

Birand, Mehmet Ali, (1984), **30 Sıcak Gün**, 12. Bas., Milliyet Yay., İstanbul, 496s.

Bozkurt, Enver, (2003), **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Bölükbaşı, Süha, (2002), **The Superpowers and the Third World: The Turkish-American Relations and Cyprus**, Lanham, University of Virginia, 1988. Yeşilada,

Birol, Ahmet Sözen; “Negotiating a Resolution to the Cyprus Problem: Is Potential European Union Membership a Blessing or a Curse?”, *International Negotiation*, Vol. 7, No. 2, pp. 261-285.

Brown, Seyom, (1994); **The Causes and Prevention of War**, 2nd. ed., New York, St. Martin’s Press.

Burton, J., Frank, (1990), **Conflict: Practices in Management, Settlement and Resolution**, London, Macmillan Press Ltd.

Cerrahoğlu, Z., (1998). *Birlesmis Milletler Gözetiminde Kıbrıs sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990)*, KB Yay., Ankara, XVII, 194s.

Claude, Inis, (1967) **The Changing The United Nations**, New York, Random House.

Clerides, Glafkos, (2008), **Negotiating for Cyprus 1983–2003**, Ruhpolding, Germany, Verlag Franz Philipp Rutzen.

Cordier, Andrew W. Wilder Foote, (1969), **Public Papers of the Secretaries General of the United Nations**, Vol. 1, Trygve Lie, 1946-1953, New York, Columbia University Press.

Cox, Robert, Jacobson, Harold, (1973), “The Framework for Inquiry”, **The Anatomy of Influence**, Ed. by., Robert Cox, Harold Jacobson, New Haven, Yale University Press, pp. 1-36.

Çakmak, Z., (2008), *Kıbrıs’tan Anadolu’ya Türk göçü (1878–1938)*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, s. 210.

Çevikel, Nuri, (2006), *Kıbrıs’ta Osmanlı Mirası*, 47 Numara Yayıncılık, İstanbul, s.348.

De Cuellar, Javier Perez, (1993), "The Role of Secretary General", **United Nations, Divided World: The UN's Role In International Relations**, Ed. by., Adam Roberts, Benedict Kingsbury, Oxford, Clarendon Press, pp. 125-142.

De Cuellar, Javier Perez, (1997), **Pilgrimage for Peace: A Secretary General's Memoir**, New York, St. Martin's Press.

Denktaş, Rauf R., (1974), *Kıbrıs Girit Olmasın*, Remzi Kitabevi, İstanbul,2004. *Hürriyet*, 20 Temmuz 1974,s.1.

Denktaş, Rauf, (1982); **The Cyprus Triangle**, UK, George Allen & Unwin.

Denktaş, Rauf, (1999), "**The Crux of the Cyprus Problem**", Perceptions- Journal of International Affairs, Vol. 4, No.3, (Sept.-Nov. 1999), pp. 1-10,

Diez, Thomas, (2002), '*Why the EU can nonetheless be Good for Cyprus*', Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe (JEMIE), No. 2, 2002, www.ecmi.de/jemie/download/Focus2_2002_Diez.pdf, 01.02.2016.

Dodd, Clement H. (1999), "**Confederation, Federation And Sovereignty**", Perceptions Journal of International Affairs, Vol. 4, No.3, (Sept.,- Nov., 1999), pp. 1-8,<http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume4/SeptemberNovember1999/dodd.PDF>.

Dodd, Clement H., (2002); "Outline Proposals for the Establishment of a Federal Republic," **Storm Clouds over Cyprus, A Briefing**, 2nd ed., Huntingdon, The Eothen Press, pp. 102–110.

Dodd, Clement, (2005), "**Constitutional features of the UN plan for Cyprus and Its Antecedents**", Turkish Studies, Vol. 6, No.1, (March 2005), pp. 39-51.

Dodd, Clement, (2010), **The History and Politics of the Cyprus Conflict**, New York, Palgrave Macmillan.

Doğan, İzzettin, (1976), **Kıbrıs sorunun Milletlerarası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti.

Dougherty, J.E., Pfaltzgraff R., (1971), **Contending Theories of International Relations**, USA, J.B. Lippincott Company.

Ertekün, Necati M. (1984), **The Cyprus Dispute**, Lefkoşa, K. Rüstem & Brother.

Ertekün, Necati M.,(1977), **Intercommunal Talks and the Cyprus Problem**, Lefkoşa.

Evriviades, Euripides L. (2005), “**Cyprus in the European Union: Prospects for Reunification, Peace with Turkey, and Regional Stability**”, Mediterranean Quarterly, s. 2, pp. 1-16.

Franck, Thomas M., (1995), “**The Secretary-General’s Role in Conflict Resolution: Past, Present and Pure Conjecture,**” European Journal of International Law, Vol. 6, No. 1, pp. 360 387.

Gazioğlu, Ahmet, (1996), **Rum Mezalimi ve KKTC'ye Doğru**, Türkler Ansiklopedisi, s. 946.

Gazioğlu, Ahmet, (2002), **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kıbrıs**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 937-938

Goochman, Charles S. , Russell J. Leng, (1983), “**Real-politic and the Road to War: An Analysis of Attributes and Behavior**”, International Studies Quarterly, Vol. 27, No. 1, pp. 97- 120.

Goodwin, Geoffrey, (1966), “**The General Assembly of The United Nations**”, The Evolution of International Organizations, Ed. by., Evan Luard, New York, Praeger, pp. 42-67.

Gourevitch, Philip, (2003); “**The Optimist**”, The New Yorker, March 3, <http://www.newyorker.com/tag/cyprus-tag> (Erişim Tarihi: 6 Temmuz 2016)

Gönlübol, Mehmet, (2000), **Uluslararası Politika**, 5. bsk, Ankara, Siyasal Kitabevi.

Groom, A.J.R, (1993), “Process of Negotiation”, **The Political, Social and Economic Development of Northern Cyprus**, Ed. by., Clement H. Dodd, Huntingdon, The Eothen Press, pp. 14-45.

Güler, Yavuz, (2004), **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi**, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, (5) 1, s. 101-112.

Gürcan Ali, İhsan, (2013), **Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2013.

Gürel, Sina, Şükrü., (1985), **Kıbrıs Tarihi 2 (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Haas, Ernst B., (1986), **The United Nations and The Collective Management of International Conflict**, New York, United Nations Institute for Training and Research (UNITAR).

Haas, Michael, (1974), **International Conflict**, New York, The Bobbs & Merrill Company Inc.

Hannay, David, (1997), “**Cyprus at the Crossroads**”, Studia Diplomatica, Vol. L, No.3, pp. 33-41.

Hannay, David, (2004), “**Cyprus: missed opportunities and the way ahead**”, Journal of Southern Europe and the Balkans, Vol. 6, No.1, pp. 7-12.

Hanreider, Wolfram, (1960), “**International Organizations and International Systems**”, Journal of Conflict Resolution, Vol.10, No. 3,pp. 297-313.

Hill, Barbara, (1982), “**An Analysis of Conflict Resolution Techniques From Problem Solving Workshop to Theory**” *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 26, No.1, pp. 109-138.

Hoffmeister, Frank, (2006), **The Legal Aspects of the Cyprus Problem**, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers.

Hume, Cameron R., (1995), “**The Secretary General’s Representatives**”, *SAIS Review*, Vol. 15, No. 2, pp. 75-90.

İsmail, S., (1997), **Kıbrıs Barış Harekatının Nedenleri-Gelişimi ve Sonuçları**, Akdeniz Haber Ajansı Yay., Lefkoşe, 438s.

Jones, Walter S., (1974), **The Logic of International Relations**, Cambridge, Winthrop Publishers, Inc.

Joseph, Joseph S., (1989), **The UN As an Instrument of National Policy: The Case of Cyprus**”, *The Cyprus Review*, Vol. 1, No. 2, pp. 46-64.

Joseph, Joseph S., (1999), “**Cyprus and the EU: Searching for a Settlement in the Light of Accession**”, *The Cyprus Review*, Vol. 11, No.1, pp. 33-57.

Kalodoukas, Angelos, (2003), “**İkinci Dünya Savaşı’ndan Annan Planı’na**”, Yunancadan çev. Stefo Benlisoy, **Kıbrıs Dün ve Bugün**, Ed., Masis Kürkçügil, İstanbul, İthaki Yayınları, s. 69-136.

Kaplan, Morton, (1957), **System and Process in International Politics**, New York, John Wiley & Sons Inc.

Karns, Margaret P., Karen A. Mingst, (2004); **International Organizations**, London, Lynne Rienner Publishers.

Kegley, Charles W., Eugene R. Wittkopf, (1997), **World Politics**, 6th. ed., New York, St. Martin’s Press.

Ker-Lindsay, James, (2007), “**A Difficult Transition to a New Relationship: Britain and Cyprus in the European Union**”, Journal of Contemporary European Studies, Vol. 15, No. 2, pp. 185-200.

"**Kıbrıs'ın 50 Yılı Belgeseli**," (1999), Yönetmen: Rengin Güner, Yapımcı: Mehmet Ali Birand, Gösterim Tarihi:1999, (2007 Vcd), Prodüksiyon Şirketi, Süre: 170 dk.

Kille, Kent J. Roger Scully, (2003), “**Executive Heads and the Role of Intergovernmental Organizations: Expansionist Leadership in the United Nations and the European Union**”, Political Psychology, Vol. 24, No.1, pp. 175–98.

Kuşlar, Oğulcan, (2014), *Tarihte Kıbrıs sorunu*, Wordpress.

Kürkçüoğlu, Ömer, (1974), “**British Policy During 1974 Cyprus Crisis**”, *Dış Politika*, Vol. 4, No. 2-3, pp. 184-188.

L. Goodrich, E. Hambro, (2005), Charter of The United Nations: Documents and Commentary, 1946 Lacher, Hannes; Erol Kaymak; “**Transforming Identities: Beyond the Politics of Non-Settlement in North Cyprus**”, Mediterranean Politics, Vol. 10, No. 2, pp. 147-166.

Lall, Arthur, (1966), **Modern International Negotiation: Principles and Practice**, New York, Columbia University Press.

Lalman, David, (1988), “**Conflict Resolution and Peace**”, American Journal of Political Science, Vol. 32, No. 3, pp. 590-615.

Lalman, David., (1988), "Conflict Resolution and Peace", **American Journal of Political Science**, Vol. 32, No. 3, pp. 590-615.

Lauterpacht, Elihu, (1991), **Aspects of the Administration of International Justice**, Cambridge, Grotius Publications Limited.

Levy, Jack S., (1989), “**Domestic Politics and War**”, The Origin and Prevention of Major Wars, Ed. by., Robert I. Rothberg, New York, Cambridge University Press, pp. 79-99.

Malanczuk, Peter, (1997), **Akehurst’s Modern Introduction to International Law**, 7th. ed., London, New York, Routledge.

Markides, Kyriacos C., (1977), **The Rise and Fall of the Cyprus Republic**, New Haven, Yale University Press.

Mavratsas, Ceasar, (2003), “**Kıbrıs Rum Kimliği ve Kıbrıs sorunu Hakkında İhtilaflar**”, *Kıbrıs’ın Turuncusu*, (Ed. Mehmet Hasgüler - Ümit İnatçı), Anka Yayınları, İstanbul.

Meisler, Stanley, (1995), “**Dateline U.N.: A New Hammarskjöld?**”, Foreign Policy, Spring 95, Issue 98, (Html).

Mendez, Ruben P., (1997), “**Financing the United Nations and the International Public Sector: Problems and Reform**”, Global Governance, Vol. 2, No.3,pp. 283-310.

Meray, Seha L., (1977); **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, Ankara, Ankara Üniversitesi.

Merrills, J.G., (1994), “**The Principles of Peaceful Settlement of Disputes**”, The United Nations and The Principles of International Law, Ed. by., Vaughan Lowe, Colin Warbrick, London, New York, Routhledge, pp. 49-65.

Michael Moran, **Rauf Denktash at the United Nations**, UK, Eothen Press, 1997, p. 328.

Michael, Michalis S., (1992), “**The Road to Vienna: Intercommunal Talks Between 1974-1977**”, The Cyprus Review, Vol. 4, No. 2, pp. 93-121.

Michael, Michalis S., (2007), “**The Cyprus Peace Talks: A Critical Appraisal**”, *Journal of Peace Research*, Vol. 44, No. 5 pp. 587-604.

Michael, Michalis S., (2009), **Resolving the Cyprus Conflict**, New York, Palgrave, Macmillan.

Morgenthau, Hans, (1970), **Uluslararası Politika**, Cilt I, Cilt II, Çev. Baskın Oran, Ünsal Oskay, Ankara, Sevinç Matbaası.

Mütercimler, Erol, (2007), **Satılık Ada Kıbrıs**, İstanbul, Alfa Yayınları.

Nachmias, Nitza, (1993), “The Role of the Secretary General in the Israeli- Arab and the Cyprus Dispute”, **The Challenging Role of The UN Secretary General: Making “the Most Impossible Job in the World” Possible**, Ed. by., Benjamin Rivlin and Leon Gordenker, Westport, Praeger, pp. 111-132.

Necatigil, Zaim M. (1985), **The Turkish Republic of Northern Cyprus In Perspective**, Nicosia, Northern Cyprus, Tezel Offset and Printing Co. Ltd.

Necatigil, Zaim M., (1990), **The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law**, Oxford, Oxford University Press.

Newman, Edward, (1998), **The UN Secretary-General From the Cold War to the New Era**, United Kingdom, Palgrave Macmillan.

Oberling, Pierre, (1987), **Bellapais’e Giden Yol**, Çev. Mehmet Erdoğan, Ankara, Genelkurmay Basımevi.

Osmanlı Kıbrıs Tarihi, (2011), <http://www.cezire.org/osmanl305-k305br305s-tarihi.html>, 28.02.2016.

Pazarcı, Hüseyin, (2006), **Uluslararası Hukuk**, 4. bsk., Ankara, Turhan Kitabevi.

Polyviou, Polyvios G., (1980), **Cyprus: Conflict and Negotiations 1960-1980**, London, Duckworth.

Quataert, Donald, (2005), *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, İletişim Yayınları, 4.baskı, İstanbul, s.102.

Riggs, Robert E., Jack C. Plano, (1988), **The United Nations**, Pacific Grove, California, Brooks/Cole Publishing Company.

Rivlin, Benjamin, (1993), “The Changing International Political Climate and the Secretary General”, **The Challenging Role of The UN Secretary General: Making “the Most Impossible Job in the World” Possible**, Ed. by., Benjamin Rivlin, Leon Gordenker , Westport, Praeger, pp. 3-21.

Safty, Adel, (2001); “**The Questions Of Palestine and Cyprus: Justice, Law And Politics**”, Journal of International Affairs, Vol. 4, No.3, pp. 1-18.

Sarıca, Murat, Erdoğan Teziç, Özer Eskiuyurt, (1975), **Kıbrıs sorunu**, İstanbul, Fakülteler Matbaası.

Shawcross, William, (2000), **Deliver Us From Evil: Peacekeepers, Warlords and a World of Endless Conflict**, New York, Simon & Schuster.

Sherry, George L., (1986), “The United Nations, International Conflict, and American Security” **Political Science Quarterly**, Vol. 101, No. 5, Reflections on Providing for “The Common Defense”, pp. 753-771.

Singer, J. David, (1965), “The Political Science of Human Conflict”, **The Nature of Human Conflict**, Ed. by., Elton B. McNeil, Englewood Cliffs, N.J., Prentice Hall, Inc.

Skjelsbaek, Kjell Gunnar Ferman, (1996), “The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes”, **Resolving International Conflicts: The**

Theory and Practice of Mediation, Ed. by., Jacob Bercovitch, Boulder London, Lynne Rienner Publishers, pp. 75- 104.

Smith, Courtney B. (2006), **Politics and Process at the United Nations**, London, Lynne Rienner Publishers.

Sönmezoğlu, Faruk, (1991), **Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs sorunu (1945-1986)**, İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını.

Sözen, Ahmet, (2007), “**The Cyprus Negotiations and the Basic Parameters: From the 1963 Inter-communal Negotiations to the Annan Plan 2007**”, *The Cyprus Conflict: Looking Ahead*, Eastern Mediterranean University, Famagusta, North Cyprus.

Suvarierol, Semin, (2003), “**The Cyprus Obstacle on Turkey’s Road to Membership in the European Union**”, *Turkish Studies*, Vol. 4, No.1, pp. 55-78.

Şahinler, Menter, (1979), **Türkiye’nin 1974 Kıbrıs Siyaseti**, İstanbul, Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları.

Şimşir, Bilal, (2003), **AB, AKP ve Kıbrıs**, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Tarakçı. Mustafa, (2010), **Kıbrıs Barış Harekati**, Hiperlink Yayınları, İstanbul, s. 41.

Tharoor, Shashi, (2007), “The most impossible job description”, **Secretary Or General? The UN Secretary Generals In World Politics**, Ed. by., Simon Chesterman, New York, Cambridge University Press,, pp. 33- 46.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2005), **Kıbrıs Tarihçe**, Ankara, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa>, 28.02.2016.

Tüzünkan, Murat, (2010), **Hükümlerlikten Annan Planına: Ana Hatlarıyla İngiltere Dış Politikasında Kıbrıs: 1878-2004**, s. 84.

Urquhart, Brian, (1992), “**The United Nations in 1992: Problems and Opportunities**”, International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944), Vol. 68, No. 2, pp. 311-319.

Uslu, N., (2001), “Kıbrıs sorunu ve ABD”, *Avrupa Birliği Kışkırcısında Kıbrıs Meselesi*, Ed.: İ. K. Ülger ve E. Efeğil, HD Yay., Ankara, XIV, ss.151-187.

Uzgel, İlhan, (2002), “ABD ve NATO ile İlişkiler”, **Türk Dış Politikası**, Ed., Baskın Oran, II. Cilt, 2. bsk., İstanbul, İletişim Yayınları, s. 34-82.

Uzgel, İlhan, (2002), “Balkanlarla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası**, Ed., Baskın Oran, Cilt II, İstanbul, İletişim Yayınları, s.481-523

Wallensteen, Peter, (2007), **Understanding Conflict Resolution**, 2nd. ed., London, Sage Publications.

Waltz, Kenneth N., (2009), **İnsan, Devlet ve Savaş**, Çev., Enver Bozkurt, Selim Kanat, Serhan Laçiner, Ankara, Asil Yayın Dağıtım Ltd., Şti.

Yellice, Gürhan, (2012), *1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, (7) 24, İzmir, s.20.

Yennari, Katerina, (2003), “Building Bridges in Cyprus The Role of the European Union In the Reconciliation of the Two Communities” , **The Cyprus Review**, Vol. 15, No. 2, pp. 81-101.

Yılmaz, Rüştü, (2014), *Kıbrıs Kara Sınır Kapılarının Açılışının Toplumsal Müzakerelere Etkisi ve KKTC'de Devletleşme Olgusu (2003-2013)*, Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, s. 372.

Young, Oran, (1967), **The Intermediaries: Third Parties in International Crises**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press.

Birleşmiş Milletler Dökümanları: UN Documents S/16192, 1 November 1983, paragraf 56.; UN Documents S/10664, 26 May 1972, paragraf 55. ; UN Documents S/Res/247(1968) 18 March 1968. ; UN Documents S/10005 2 December 1970, paragraf 107; UN Documents S/9814 1 June 1970 paragraf 70-71; UN Documents S/10401, 30 November 1971, paragraf 70,72; UN Documents S/9814 1 June 1970 paragraf 67-68; UN Documents S/10664, 26 May 1972, paragraf 57. ; UN Documents S/10664, 26 May 1972, paragraf 62. ; UN Documents S/11473 28 August 1974, paragraf 2-5; S/11568, 6 December 1974, paragraf 62; UN Documents S/11568, 6 December 1974, paragraf 51. ; UN Documents S/11624 18 February 1975, paragraf 2,5; UN Documents S/11717, 9 June 1975, paragraf 46; UN Documents S/11624/ 18 February 1975, Annex B; UN Documents S/11624, 18 February 1975, Annex C, p. 1. ; UN Documents S/12093, 5 June 1976, Annex C, Annex D, Annex E, Annex F, Annex G, Annex H. ; UN Documents S/12463, 1 December 1977, paragraf 71. ; UN Documents S/12723, 31 May 1978, paragraf 51, 52, 54. ; UN Documents S/12695, 5 May 1978, Annex, pp. 1-3. ; UN Documents S/12946 1 December 1978, paragraf 58; UN Documents S/12918 8 November 1978; UN Documents S/13369 31 May 1979, paragraf 48-50. ; UN Documents S/13369 31 May 1979, paragraf 63. ; UN Documents S/Res/458(1979) 14 December 1979, paragraf 2-3. ; UN Documents S/13972, 3 June 1980, paragraf 52- 54; UN Documents S/14100, 11 August 1980, paragraf 2. ; UN Documents S/15149, 1 June 1982, paragraf 47,57; UN Documents, S/15502, 1 December 1982, paragraf 50, 59. ; UN Documents, A/37/253, 13 May 1983; UN Documents S/16192, 1 December 1983, paragraf 49. ; UN Documents S/16519, 1 May 1984, Annex IV; UN Documents S/18102 Add. 1, 11 June 1986, paragraf 6. ; UN Documents S/18102 Add. 1, 11 June 1986, paragraf 7-8. ; UN Documents, S/18880, 29 May 1987, paragraf 57-61. ; UN Documents, S/18880, 29 May 1987, paragraf 69. ; UN Documents, S/19304, 30 November 1987, paragraf 49. ; UN Documents, S/19927, 31 May 1988, paragraf 54. ; UN Documents, S/20310, 30 November 1988, paragraf 45; UN Documents, S/20310, 30 November 1988 paragraf 39; UN Documents S/20663, 9 June 1989, paragraf 36. ; UN Documents S/21010, 7 December 1989, paragraf 33-34. ; UN Documents S/21160 12 February 1990. ; UN Documents S/21183 8 March 1990, paragraf 5; UN Documents S/21932, 7 November 1990,

paragraf 9-10; UN Documents S/21393 12 July 1990, paragraf 22-25. ; UN Documents S/23121 8 October 1991, paragraf 3-5, 7-12; UN Documents S/23121 8 October 1991, paragraf 14-16, 22; UN Documents S/23780, 3 April 1992, paragraf 15-16. ; UN Documents S/23780, 3 April 1992, paragraf 28-29. ; UN Documents S/23780, 3 April 1992, paragraf 9. ; UN Documents S/24472, 21 August 1992, paragraf 3. ; UN Documents S/Res/ 750 (1992), 10 April 1992. ; UN Documents S/24472, 21 August 1992, paragraf 5. ; UN Documents S/24472, 21 August 1992, paragraf 6. ; UN Documents S/24472, 21 August 1992, Annex, paragraf 4,5,11. ; UN Documents S/24472, 21 August 1992, Annex, paragraf 53,54. ; UN Documents S/24472, 21 August 1992, paragraf 23. ; UN Documents S/24830, 19 November 1992, paragraf 8. ; UN Documents S/24917 1 December 1992 paragraf 43. ; UN Documents S/25478, 26 March 1993; UN Documents S/25517, 2 April 1993; UN Documents S/26026, 1 July 1993, paragraf 36-44; UN Documents S/26026, 1 July 1993, paragraf 7-8. ; UN Documents S/26026, 1 July 1993, paragraf 10-12. ; UN Documents S/26026, 1 July 1993, paragraf 42-44. ; UN Documents S/26026, 1 July 1993, paragraf 32-35. ; UN Documents S/26438, 14 September 1993, paragraf 7. ; UN Documents S/26438, 14 September 1993, paragraf 11,17,23. ; UN Documents S/1994/380 4 April 1994, paragraf 3. ; UN Documents S/1994/629 30 May 1994, paragraf 52. ; UN Documents S/Res. 939 (1994), 29 July 1994. ; UN Documents S/1996/467, 25 June 1996, paragraf 8-9. ; UN Documents S/1996/467, 25 June 1996, paragraf 10-11. ; UN Documents S/1998/488, 10 June 1998, paragraf 23. ; UN Documents S/1998/518, 16 June 1998, paragraf 5-9; UN Documents S/1999/707, 22 June 1999, paragraf 5. ; UN Documents S/1999/707, 22 June 1999, paragraf 3,4. ; UN Documents S/1999/707, 22 June 1999, paragraf 8. ; UN Documents S/2000/1138, 1 December 2000, paragraf 16. ; UN Documents S/2001/1122, 30 November 2001, paragraf 12. ; UN Documents S/2002/1243, 15 November 2002, paragraf 14. ; UN Documents S/26026, 1 July 1993, paragraf 18. ; UN Documents S/2003/398, 1 April 2003, paragraf 43,44. ; UN Documents S/2003/398, 1 April 2003, paragraf 45. ; UN Documents S/2003/398, 1 April 2003, paragraf 46. ; UN Documents S/2003/398, 1 April 2003, paragraf 54. ; UN Documents S/2003/398, 1 April 2003, paragraf 59. ; UN Documents S/2004/437, 28 May 2004, paragraf 8,9. ; UN Documents S/2004/437, 28 May 2004, paragraf 7. ; UN Documents S/2003/298,

1 April 2003, paragraf 102,103. ; UN Documents S/2003/398, 1 April 2003, paragraf 92,93,94. ; UN Documents S/2003/398, 1 April 2003, paragraf 143. ; UN Documents S/2004/437, 28 May 2004, paragraf 2. ; UN Documents, S/2004/437, 28 May 2004, Annex III, p. 27. ; UN Documents S/2004/437, 28 May 2004, paragraf 74. UN Documents S/2004/756, 24 September 2004, paragraf 4. ; UN Documents S/2005/353, 27 May 2005, paragraf 5. ; UN Documents S/2006/315, 23 May 2006, paragraf 3-6. ; UN Documents S/2005/743, 29 November 2005, paragraf 7. ; UN Documents S/2006/931, 1 December 2006, paragraf 5-6. ; UN Documents S/2006/931, 1 December 2006, paragraf 8-11. ; UN Documents S/2006/931, 1 December 2006, paragraf 5-6. ; UN Documents S/PV.2498, 17 Kasım 1983, paragraf 2-3.; UN Documents S/16192, 1 Kasım 1983, paragraf 56; UN Documents S/Res./541/1983, 18 November 1983. ; UN Documents S/11137 1 December 1973, paragraf 81. ; UN Documents S/11900, 8 Aralık 1975, paragraf 45. ; UN Documents S/Res/383(1975) 13 December 1975, paragraf 6.; UN Documents A/47/277 - S/24111 17 June 1992. ;UN Documents A/47/277; S/24111, June 17 1992, p.1.; UN Documents S/RES/422(1977), 15 December 1977; UN Documents S/RES/360 (1974), 16 August 1974 ; UN Documents S/RES/364 (1974), 13 December 1974; UN Documents S/RES/422(1977), 15 December 1977; UN Documents S/RES/458(1979), 14 December 1979

ÖZGEÇMİŞ**Adı ve Soyadı: Tuğba HASCAN****Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul-13/08/1975****Öğrenim Durumu:**

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	İngilizce işletme	Girne Amerikan Üniversitesi	1994-1999
Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Atılım Üniversitesi	2014-2016

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl

Yabancı Diller: İngilizce**Yayımlar: -----****E-posta: tugba1479mail.com****Telefon: 05072515757****Tarih:09/Eylül/2016**

Turnitin Orijinallik Raporu

Tez Tuğba Hascan tarafından

ÖDEV 2 (SBE TEZ 1) den

- 03-Eki-2016 16:08 +03' de işleme konu
- NUMARA: 714667658
- Kelime Sayısı: 34716

Benzerlik Endeksi

%14

Kaynağa göre Benzerlik

Internet Sources:

%13

Yayınlar:

%10

Öğrenci Ödevleri:

%6